

”EHKÄ ME OLLAAN VÄHÄN SEMMONEN ARMOTON PERHE”

Vanhemman alkoholismista keskusteleminen sisarusten kesken

Puheviestinnän pro gradu -tutkielma
Ilona Sammaljärvi
Viestintätieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto
Syksy 2017

TAMPEREEN YLIOPISTO

Yksikkö – School Viestintätieteiden tiedekunta	
Tekijä – Author Ilona Sammaljärvi	
Työn nimi – Title ”Ehkä me ollaan vähän semmonen armoton perhe” – Vanhemman alkoholismista keskusteleminen sisarusten kesken	
Oppiaine – Subject Puheviestintä	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Marraskuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 76
Tiivistelmä – Abstract Alkoholisteja arvioidaan olevan Suomessa noin 500 000 ja heidän läheisiään jopa kaksi miljoonaa. Vanhemman alkoholismin on havaittu vaikuttavan monella tapaa perheympäristöön ja lasten hyvinvointiin. Vanhempien ja lasten välistä viestintää alkoholistiperheissä on tutkittu melko paljon, mutta sisarussuhteen näkökulmasta tutkimusta ei ole juuri tehty. Sisarussuhde on kuitenkin piirteiltään erityislaatuinen. Sisarukset saattavat tarjota toisilleen yhden pitkäkestoisimmista ihmissuhteista elämänsä aikana, minkä lisäksi suhde on luonteeltaan vertainen ja ei-vapaaehtoinen. Sisarussuhteita on kuvattu epäjohdonmukaisiksi, sillä niissä tarjotaan tukea, mutta myös lietsotaan konflikteja. Tämän tutkielman aiheena on alkoholistien aikuisten lasten kokemukset siitä, miten vanhemman alkoholismista keskustellaan sisarusten kesken. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä siitä, miten sisarukset käsittelevät vanhemman alkoholismia. Tutkielman aineisto kerättiin haastatteleamalla kahdeksaa täysi-ikäistä alkoholistivanhemman lasta, joilla on yksi tai useampi sisarus. Aineisto analysoitiin teemoittelemalla ja tyypittelemällä. Tuloksissa nousi esiin neljä eri teemaa, joista sisarukset puhuivat keskenään: menneisyyden reflektointi, tunnepuhe, ongelmanratkaisu ja raportointi. Kuvailtujen keskustelujen tunnelma vaihteli tuen tarjoamisesta ja saamisesta välttelyn kautta konflikteihin. Alkoholismista puhuminen sekä sisarusten että perheen ulkopuolisten henkilöiden kanssa muuttui lapsuudesta aikuisuuteen siirryttäessä, minkä lisäksi esimerkiksi vertaistukiryhmiin osallistumisen, lapsuudenkodista poismuuttamisen ja vanhemman raitistumisen nähtiin vaikuttaneen alkoholismista puhumiseen. Tulosten perusteella haastateltavien kokemukset jaettiin kahteen keskustelemisen tapaan: avoimeen keskusteluun ja rajattuun keskusteluun. Myös niissä sisaruspareissa ja -ryhmissä, joissa keskustelu oli rajattua, sisarusten merkitystä pidettiin tärkeänä ja pelkkä sisarusten olemassaolo koettiin hyvinvointia tukevana.	
Asiasanat – Keywords Perheviestintä, sisarussuhde, alkoholismi, sosiaalinen tuki, yksityisyyden hallinta	
Säilytyspaikka – Depository Tampereen yliopiston kirjasto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 ALKOHOLISMI YKSILÖN JA PERHEEN SAIRAUTENA.....	3
2.1 Alkoholismin taudinkuva	3
2.2 Alkoholien käyttö koti- ja perheympäristössä	5
2.3 Alkoholismin vaikutus perheeseen	6
2.4 Alkoholismista puhuminen perheen ulkopuolella	9
3 SISARUSTEN VUOROVAIKUTUS PERHEESSÄ	11
3.1. Vuorovaikutus perheessä	11
3.2 Sisarussuhteen erityispiirteet.....	13
3.3 Vuorovaikutus sisarusten kesken	15
3.4 Perheviestintä teorioiden silmin	18
3.4.1 Systemiteoria ja relationaalisen viestinnän teoria	18
3.4.2. Yksityisyyden hallinnan teoria	20
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
4.1 Tutkimusongelma ja kysymyksenasettelu.....	23
4.2 Tutkimusmenetelmä	25
4.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston kerääminen.....	26
4.4 Tulosten analysointi	29
5 TUTKIMUSTULOKSET.....	30
5.1 Alkoholismista keskustelemisen teemat.....	30
5.1.1 Menneisyyden reflektointi	31
5.1.3 Tunnepuhe.....	33
5.1.2 Ongelmanratkaisu.....	35
5.1.4 Raportointi	38
5.2 Miltä keskusteleminen on tuntunut.....	40
5.2.1 Sosiaalinen tuki	41
5.2.2 Välttely.....	44
5.2.3 Konflikti.....	47
5.3 Alkoholismin käsittelyn muuttuminen ajan myötä	48
5.4 Alkoholismista puhuminen muiden kuin sisarusten kanssa	55
6 POHDINTA.....	62

6.1. Tulosten pohdinta	62
6.2 Tulosten arviointi ja jatkotutkimusehdotukset	68
KIRJALLISUUS.....	71
LIITTEET	77

1 JOHDANTO

Alkoholismi koskettaa jopa puolta miljoonaa suomalaista (Huttunen 2016a). Alkoholistien läheisiä on moninkertainen määrä: on arvioitu, että liki kahdella miljoonalla suomalaisella on liikaa juova läheinen. Alkoholismi on sairaus, jonka vaikutuspiiriin kuuluvat usein puoliset, lapset, vanhemmat, sisarukset ja ystävät. Vaikka se on yksilön sairaus, se haittaa ihmissuhteita vaikuttamalla esimerkiksi perheen vuorovaikutukseen monin tavoin (ks. Haverfield, Theiss, Leustek 2016; Rangarajan & Kelly 2006). Humala on Suomessa varsin näkyvä ja sallittu alkoholikulttuurin piirre. Päihtymys on usein julkista ja äänekkästä verrattuna vaikkapa Etelä-Euroopan maihin (Mäkelä & Österberg 2016). Kulttuurisista piirteistään huolimatta alkoholismi on stigmatisoiva sairaus, jonka leima vaikuttaa sekä alkoholista riippuvaisiin ihmisiin että heidän perheenjäseniinsä (Haverfield & Theiss 2016). Alkoholismista puhuminen voi näin ollen tuntua vaikealta paitsi sairastuneesta myös hänen läheisistään.

Tämän tutkielman aiheena on alkoholistien aikuisten lasten kokemukset siitä, miten vanhemman alkoholismia on käsitelty ja käsitellään sisarusten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Vaikka aihe koskettaa Suomessa varovastikin arvioituna kymmeniä tuhansia ihmisiä, sitä ei juurikaan ole tutkittu. Vanhemman alkoholismilla on havaittu olevan vaikutuksia lasten hyvinvointiin (Takala & Ilva 2012) ja alkoholistiperheen vuorovaikutuksen, kuten sosiaalisen tuen, on todettu vaikuttavan ihmisen itsetuntoon vielä aikuisenakin (Menees 1997). Usein tutkimusten aiheena onkin koko perheen vuorovaikutuspiirteet tai vanhemman ja lapsen välinen suhde. Sisarusten suhde on kuitenkin erityislaatuinen puheviestinnän näkökulmasta. Se on luonteeltaan vertainen ja ei-vapaaehtoinen, minkä lisäksi sisarukset saattavat tarjota toisilleen yhden pitkäkestoisimmista ihmissuhteista elämänsä aikana. Lisäksi sisarussuhteiden vuorovaikutusta on kuvattu epäjohdonmukaiseksi, sillä siinä tarjotaan tukea ja ilmaistaan kiintymystä, mutta myös lietsotaan konflikteja ja osoitetaan vihamielisyyttä (Glowacki 2017; Dunn & Kendrick 1982). Kun yhdistää suhteen erityislaatuisuuden siihen, että sisarukset usein jakavat perhetaustan biologisesti tai sosiaalisesti, heidän keskinäinen vuorovaikutuksensa perheen asioista on hyvin kiinnostava tutkimuskohde. Vaikeista asioista puhumisen on todettu helpottavan puhujan oloa (Lewis & Manusov 2009), mutta perheen sisäisistä salaisuuksista voi olla vaikea puhua ulkopuolisille (Caughlin, Petronio & Middleton 2013), jolloin sisarusten merkitys korostuu. Sisarusten onkin

havaittu tarjoavan sosiaalista tukea toisilleen etenkin tilanteissa, joissa tukea ei muuten ole tarjolla (Gardner & Cutrona 2004).

Tässä tutkielmassa pyritään kartoittamaan sitä, miten alkoholistien aikuiset lapset käsittelevät vanhemman alkoholismia keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Aiheesta ei tiedetä paljoakaan, minkä vuoksi tutkielman tarkoituksena on kartoittaa tutkimuskohdetta. Kartoittaminen tapahtuu haastattelemalla alkoholistien aikuisia lapsia, joilla on yksi tai useampi sisarus. Teemahaastattelun lähtökohta on se, että kaikkia yksilön kokemuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia (Hirsjärvi & Hurme 2001). Haastateltavat saavat kertoa kokemuksistaan sisarusten välisestä vuorovaikutuksesta omalla äänellään ja omin termein. Tutkielman tavoitteena onkin lisätä ymmärrystä alkoholistien aikuisten lasten kokemuksista vuorovaikutuksesta.

2 ALKOHOLISMI YKSILÖN JA PERHEEN SAIRAUTENA

2.1 Alkoholismin taudinkuva

Alkoholismi on krooninen sairaus, jossa sekä ihmisen mieli että elimistö tulevat riippuvaiseksi alkoholin saamisesta. Alkoholismi voidaan jakaa kahteen ryhmään: alkoholiriippuvuus ja alkoholin väärinkäyttö. Riippuvuudella viitataan tilaan, jossa ihminen esimerkiksi saa vieroitusoireita, kokee kasvanutta toleranssia alkoholia kohtaan tai joutuu jättämään sovittuja menoja väliin alkoholinkäytön takia (Segrin & Flora 2011, 313). Alkoholiriippuvuuden kehittyttyä on ominaista, että riippuvainen henkilö käyttää alkoholia suurempia määriä tai pidempään kuin hänen tarkoituksensa alun perin oli. Hän ei myöskään pysty vähentämään tai lopettamaan käyttöä, vaikka hän haluaisi ja olisi tietoinen sen aiheuttamista haitoista. (Huttunen 2016a.) Alkoholiriippuvuus, kuten muutkin päihderiippuvuudet, on luokiteltu sairaudeksi kansainvälisessä diagnoosiluokituksessa (Halonen 2004). Toinen alkoholismin ryhmä on alkoholin väärinkäyttö. Väärinkäyttö tarkoittaa toimintaa, jossa ihminen juo alkoholia tavalla, joka esimerkiksi uhkaa terveyttä tai rasittaa läheisiä ihmissuhteita (Segrin & Flora 2011, 313).

Alkoholiriippuvuus ja alkoholin väärinkäyttö voivat aiheuttaa juovalle henkilölle erilaisia seurauksia. Tuloksena voi olla esimerkiksi ristiriitoja läheisten kanssa, avioero, vaikeudet työssä tai työstä irtisanominen, taloudelliset vaikeudet tai rattijuoppous tai muu rikos. (Huttunen 2016a). On selvää, että näitä ristiriitoja ja ongelmia syntyy myös kotiympäristössä ja niiden osapuolena voi olla tilanteesta riippuen puoliso tai lapset. Humalatilaa ja alkoholin aiheuttamien sairauksien lisäksi alkoholismi voi liittyä mielenterveydellisiin ongelmiin. Osa alkoholisteista saattaa yrittää lievittää masennustaan alkoholilla, minkä lisäksi juominen saattaa aiheuttaa mielenterveysongelmia ja ongelmien hoitoon käytetyt lääkkeet riippuvuutta. (Alkoholiongelmaisen hoito: Käypä hoito -suositus 2015.)

Alkoholin suurkuluttajia arvioidaan olevan Suomessa noin puoli miljoonaa (Huttunen 2016b). Kaikki suurkuluttajat eivät ole alkoholisteja, mutta he ovat riskiryhmässä sairastua alkoholismiin, sillä alkoholiriippuvuus kehittyy vaiheittain. Alkoholin liikkakäyttö on yksi keskeisimmistä suomalaisen yhteiskunnan terveysuhkista ja siihen liittyvät kuolemansyyt ovat 2000-luvulla nousseet yhdeksi

työikäisten yleisimmistä kuolemansyistä (THL 2017). Useimmissa Euroopan maissa alkoholin tilastoitu kulutus on 1970-luvun puolenvälin jälkeen joko pysynyt vakaana tai vähentynyt. Suomessa alkoholin kulutuksen kasvu on kuitenkin ollut niin nopeaa, että Suomi on muuttunut 1960-luvun alun Pohjoismaiden vähäisimmän kulutuksen maasta maaksi, jossa alkoholijuomien kokonaiskulutus on Tanskan tasoa ja selvästi suurempi kuin muissa Pohjoismaissa. (THL 2016.) Etenkin työikäisten suomalaisten alkoholismi on lisääntynyt ainakin vuoteen 2010 saakka, mikä näkyy myös muissa perheisiin liittyvissä ongelmissa, kuten huostaanottojen määrässä (Roine & Ilva 2010). Myös iäkkäiden suomalaisten alkoholinkulutus on kasvanut ja alkoholiperäisiin tauteihin ja alkoholimyrkytyksiin kuolee jopa kaksinkertaisesti yli 65-vuotiaita verrattuna 80-luvun loppupuoleen (Vilkko, Sulander, Laitalainen & Finne-Sovari 2010, 144–148). Iäkkäiden alkoholinkulutus ja haitat kasaantuvat Vilkon ym. (2010, 146) mukaan etenkin eläkeiän juuri ylittäneille ja sitä hieman vanhemmille eläkeläisille. Voidaan siis sanoa, että alkoholin ongelmakulutus ei lopu eläkeikään, vaan yhä useampi juo yhä enemmän myös eläkkeellä.

Kuten jo edellä todettiin, alkoholismi on sairaus (Huttunen 2016a). Alkoholismin asema ei silti Suomessa ole samanlainen kuin monella muulla sairaudella. Halonen (2004) ottaa kantaa alkoholismin asemaan sairautena kysymällä, missä on päihderiippuvaisten oma etujärjestö. Alkoholismin parissa työtä tekevät järjestöt tarjoavat yleensä vertaistukea enemmän kuin varainkeruukampanjoita tai edunvalvontatyötä. Pakonomainen, jatkuva ja humalahakuinen tai addiktiivinen alkoholin käyttö ei ole tahdonalaista käytöstä (Huttunen 2016b), mutta siitä huolimatta alkoholisteja saatetaan kehottaa laittamaan korkki kiinni tai ottamaan itseään niskasta kiinni ja raitistumaan. Tällaisten esimerkkien kautta voidaan havaita, että alkoholismia ei aina nähdä ensisijaisesti sairautena vaan toimintana, jonka ihminen voi päättää lopettaa. Tämä pitää paikkansa siltä osin, että ilman omaa halua alkoholismista ei voi parantua. Pelkkä tahto ei kuitenkaan riitä. Addiktiivisesti päihteitä, kuten alkoholia, käyttävä henkilö ei tyypillisesti pysty katkaisemaan alkoholin käyttöönsä ilman ammatillista apua tai katkaisuhoidoa, sillä se vaikuttaa ihmiseen sekä psykologisella että biologisella tasolla (Huttunen 2016a).

Alkoholismin statukseen tahdonalaisena toimintana voi liittyä sen stigmatisoiva luonne. Alkoholismi on vahvasti stigmatisoiva tauti, jonka leima vaikuttaa paitsi sairastuneeseen, myös hänen lähipiiriinsä (Haverfield & Theiss 2016). Stigmatisoivalla eli leimaavalla sairaudella tarkoitetaan tautia, johon yhdistetään huonommuutta, moraalista heikkoutta tai syyllisyyttä (Kaltiala-Heino, Poutanen & Välimäki 2001). Alkoholismiin, kuten muihinkin päihderiippuvuuksiin, yhdistetään usein

näitä piirteitä. Stigma ilmenee niin vuorovaikutuksen tasolla kuin yksilön omana kokemuksena sekä häpeänä, ja häpeän kokemusta herättävät erityisesti taudit, joita yleisesti pidetään alemmuudesta tai halveksittavuudesta kertovina (Kaltiala-Heino ym. 2001).

Häpeä ei aina liity vain omaan sairauteen, vaan myös läheisen alkoholismiin voi kokea häpeällisenä. Vuonna 2015 toteutetun kyselyn mukaan liki yhdeksän kymmenestä alkoholistin lapsesta on kokenut vanhemman juomiseen liittyvää häpeää (Vuorela 2015). Kun tutkittiin 15–19-vuotiaita nuoria, joka neljäs sanoi kokeneensa läheisen aikuisen juomiseen liittyen psykososiaalisia haittoja, kuten häpeää, tai konkreettisia haittoja, kuten unen puute (Takala & Ilva 2012, 178). Alaikäisten lasten tilan alkoholistivanhemman kanssa voi olla hankala: heidän mahdollisuutensa muuttaa pois kotoa tai katkaista välit alkoholistivanhempaan ovat yleensä riippuvaisia aikuisten avusta. Voidaan ajatella, että puoliso voi jättää alkoholistin, mutta lapset eivät. Tällaisissa tilanteissa sisarusten merkitys voi korostua.

2.2 Alkoholien käyttö koti- ja perheympäristössä

Koti on vahvistanut valta-asemaansa suomalaisten alkoholinkäyttöympäristönä viimeisten vuosikymmenten aikana. Aiempaa suurempi osa alkoholien käyttökerroista sijoittuu kotiympäristöön, minkä lisäksi kotona myös juodaan aiempaa suurempi osa kaikesta Suomessa kulutetusta alkoholista (Mustonen & Österberg 2010, 82). Vuonna 2013 suomalaisten lapsiperheiden vanhemmista reilu neljännes ilmoitti käyttävänsä liikaa alkoholia (Holmila, Raitasalo & Tigerstedt 2016, 9). Lasinen lapsuus -väestökyselyn tulokset vuodelta 2009 osoittavat samansuuntaisia lukuja: tutkimuksen mukaan lähes joka neljäs (23%) suomalainen on kokenut lapsuudenkodissaan liiallista päihteidenkäyttöä (Roine & Ilva 2010). Havainnoitu tai itse raportoitu liiallinen alkoholien käyttö ei välttämättä viittaa alkoholismiin, mutta varsinaisesta alkoholiriippuvuudestakin on tutkittua tietoa. Rekisteritietojen mukaan vuonna 1991 syntyneiden lasten isistä seitsemällä prosentilla ja äideistä kahdella ja puolella prosentilla oli lapsen kasvuvuosien aikana ilmennyt vakava alkoholiriippuvuus (Holmila ym. 2016, 9).

Suomalaisilta vanhemmilta kysyessä heidän ihanteenaan vaikutti olevan se, ettei lasten ja nuorten kuuluisi nähdä vanhempiaan humalassa, vaan päinvastoin vanhemman tehtävä on suojella lasta huonolta esimerkiksi. Kuitenkin käytännössä vanhemmat saattoivat toimia tämän ideaalinsa vastaisesti. (Pirskanen, Kataja, Simonen, Holmila & Tigerstedt 2016, 23.) Tämä on lasten kannalta valitettavaa, sillä alkoholihaitat vaikuttavat perheiden sisällä ja yli sukupolvien. Vanhempien päihdeongelmat aiheuttavat riskin päihde- tai mielenterveysongelmien siirtymisestä seuraaville sukupolville (Holmila, Huhtanen, Martikainen, Mäkelä & Virtanen 2009, 140). Alkoholista riippuvaiset vanhemmat voivat menettävää juomisen vuoksi terveytensä ja täyden kykynsä toimia vanhempina, minkä seurauksena lapset saattavat joutua ponnistelemaan yli voimiensa (Holmila ym. 2016, 8). Alkoholitiperheissä lasten ja vanhempien roolit voivat kääntyä pääläelleen niin, että lapsesta tulee huolenpitäjä (Haverfield 2016). Myös niissä perheissä, joissa päihteitä käytetään runsaasti vain satunnaisesti, lapset voivat vanhempien humaltuessa altistua vaaratilanteille, tulla laiminlyödyiksi tai kokea olonsa turvattomaksi (Holmila ym. 2009, 140). Vanhempien ongelmallinen alkoholinkäyttö onkin lapsen hyvinvoinnin kannalta hyvin vakava asia. Vaikka lapsi aikuistuu ja muuttaa pois kotoa, vanhemman alkoholismi ei lakkaa vaikuttamasta häneen, vaan saattaa kantaa koettua stigmaa vielä aikuisena (Haverfield & Theiss 2016). Osassa perheistä vanhemman alkoholismi alkaa vasta lapsen tai lasten aikuistuttua. Aikuiset lapset käsittelevät usein sisarusuhteissaan vanhempien ikääntymiseen liittyviä asioita (ks. Goetting 1986). On oletettavaa, että vanhemman alkoholisoituminen ja alkoholismiin liittyvät ongelmat nousevat esiin sisarusten välisissä keskusteluissa, vaikka vanhemman alkoholismi olisi puhjennut vasta lasten jo muutettua pois kotoa.

2.3 Alkoholismin vaikutus perheeseen

Siinä missä perhe-elämä voi muovautua vanhemman työn tai lasten ehdoilla, toisissa perheissä koko perheen elämä muovautuu alkoholin ympärille (Segrin & Flora 2011, 313). Alkoholitit käyttäytyvät usein tavalla, joka hankaloittaa läheisten ihmissuhteiden ylläpitämistä. Lisäksi on havaittu, että vaikka vain toinen vanhempi olisi alkoholisti, alkoholismi vaikuttaa koko perheen vuorovaikutukseen rasittaen myös ei-alkoholistivanhemman ja lasten välistä suhdetta (Haverfield ym. 2016, 112).

Alkoholistiperheiden viestintä on usein dysfunktionaalista eli toimintahäiriöistä (Segrin & Menees 1996). Alkoholismilla on havaittu olevan joitain positiivisia pidettyjä vaikutuksia perheiden vuorovaikutukseen, kuten tilanteissa joissa alkoholistivanhempi puhuu myönteisemmin ja avoimemmin perheelleen juotuaan alkoholia verrattuna tilanteisiin, joissa hän ei ole juonut (Segrin & Flora 2011, 313). Ymmärrettävästi negatiivisia vaikutuksia on kuitenkin enemmän ja ne ovat laajalaisempia. Sekä äidin että isän alkoholismilla on havaittu olevan vaikutuksia perheen vuorovaikutusmalliin, mutta isän alkoholismin vaikutus on yleensä suurempi (Rangarajan & Kelly 2006, 667). Tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu alkoholisti-isien ilmaisevan vähemmän positiivisia tunteita ja ottavan vähemmän kontaktia lapseensa (Segrin & Flora 2011, 314), minkä lisäksi alkoholismi vaikuttaa vanhempien väliseen parisuhteeseen (Orban 2001).

Alkoholistiperheissä on alkoholistivanhemman sukupuolesta riippumatta enemmän konflikteja, negatiivista viestintää ja epäjohdonmukaista kasvattamista kuin ei-alkoholistiperheissä (Haverfield 2016), minkä lisäksi konformisuus, eli yksilön mukautuminen enemmistön mielipiteeseen, on tyypillistä alkoholistiperheille (Rangarajan & Kelly 2006). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että perheessä ei kannusteta itsenäiseen ajatteluun tai keskusteluun etenkin aiheista, jotka koetaan tabuiksi. Jos siis muu perhe välttelee alkoholismista keskustelemista, yksittäisen perheenjäsenen halukkuutta käsitellä asiaa ei välttämättä pidetä sopivana. Konformisuusorientoituneiden perheiden lapset kokevat enemmän ahdistusta ja itsetunto-ongelmia kuin lapset, jotka tulevat vähemmän konformisuusorientoituneista perheistä, mikä voi liittyä siihen, että yksilöllinen identiteetti voi jäädä alkoholistiperheen stigmatisoivan olemuksen jalkoihin. (Haverfield & Theiss 2016.) Konformisuusorientoituneessa alkoholistiperheessä kasvava lapsi saattaa siis nähdä itsensä ensisijaisesti alkoholistiperheen osana eikä niinkään yksilönä, jonka ei tarvitse tuntea häpeää muiden perheenjäsenten toiminnasta.

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että alkoholismista puhumiseen liittyy usein välttelyä (ks. Haverfield 2016; Vernig 2011). Toisinaan ei-alkoholistivanhempi haluaa vältellä alkoholismista puhumista perheen sisällä suojellakseen alkoholistivanhempaa pahalta ololta (Haverfield 2016). Sen lisäksi myös muut perheenjäsenet voivat sabotoida perhesuhteita kompensoidessaan alkoholistien käytöstä (Haverfield ym. 2016, 111). Viestinnän tutkimus tuntee termin ”jäähdytyssefekt” (*the chilling effect*). Jäähdytyssefektillä tarkoitetaan sitä, että keskustelukumppanin valta-asema voi tukahduttaa suhteeseen liittyvät valitukset, toisen osapuolen pyrkimykset ja itselleen haitallisen tiedon (Afifi, Olson & Armstrong 2005, 564). Jos perheessä koetaan epäreilua vallankäyttöä,

perheenjäsenet eivät halua paljastaa yksityisiä asioita toisilleen ja heidän välinsä ovat vähemmän läheiset ja toisiinsa sitoutuneet kuin muissa perheissä (Afifi & Olson 2005, 210). Jos pelkona on, että perheessä reagoidaan negatiivisesti alkoholismista puhumiseen, lapsi voi kokea painetta vaieta asiasta (Haverfield & Theiss 2016, 608).

Haverfield & Theiss (2016, 606) havaitsivat, että perheet, joissa vältellään alkoholi-riippuvuudesta keskustelemista voimistavat jäsentensä käsitystä alkoholismista häpeällisenä ja stigmatisoivana tabuaiheena. Osa stigmatisoiduista ihmisistä kokee saaneensa voimaa ja oppineensa paljon elämästä ylittäessään stigmaan liittyviä vastoinkäymisiä (Shih 2004, 181), mutta alkoholistiperheitä tutkittaessa havaittiin, että sekä vanhemman alkoholismin vakavuus että aiheesta keskustelemisen välttely vähensivät tätä niin kutsuttua positiivista stigmaa eli lapsen kokemusta vaikeuksien kautta kehittymisestä (Haverfield & Theiss 2016, 612). Stigmalla voi kuitenkin olla positiivisia vaikutuksia (Shih 2004) ja osa alkoholistien aikuisista lapsista osoittaa resilienssiä eli sinnikyyttä vaikeista kokemuksista huolimatta (Palmer 1997). Lapset saattavat aikuistuuksaan saada positiivisia kokemuksia päästessään eroon stigmaan liittyvästä häpeästä tai todetessaan selvinneensä vaikeasta lapsuudesta huolimatta. Myös anteeksiantoa alkoholistin aikuisen lapsen ja alkoholistin välillä on tutkittu. Tutkimuksessa havaittiin, että aikuisen lapsen on vaikea antaa alkoholismia anteeksi etenkin silloin, kun vanhempi jatkaa juomista vielä lapsen ollessa aikuinen (Breshears 2015).

Haverfieldin tutkimuksessa (2016) selvisi, että alkoholistivanhempien aikuisten lasten mukaan lapsuudessa alkoholista ei saanut puhua. Aihetta välteltiin, jotta ei syntyisi konflikteja tai jotta alkoholistivanhempi ei pahastuisi. Alkoholista puhuminen koetaan usein vaikeaksi vanhempien ja lasten välillä myös perheissä, joissa ei ole alkoholismia, mutta eri syistä (Haverfield 2016, 286). Jonkin tietyn keskusteluaiheen välttelyä voi tapahtua myös muuten avoimina pidetyissä suhteissa, esimerkiksi perhepiirissä (Caughlin, Mikucki-Enyart, Middleton, Stone & Brown 2011, 430). Syitä vältellä puheenaiheita on useita. Guerrero ja Afifi (1995) esittävät vanhempien ja lasten välisessä viestinnässä tapahtuvalle välttelylle syiksi muun muassa itsesuojelua, suhteen suojelua sekä sosiaalisten normien kunnioittamista. Onkin havaittu, että välttelyn ja tyytymättömyyden yhteyteen vaikuttavat esimerkiksi suhteen piirteet sekä käsitys toisen syistä vältellä jotain puheenaihetta (Caughlin & Afifi 2004, 508). Näin ollen voidaan ajatella, että alkoholismista puhumisen välttely aiheuttaa tyytymättömyyttä, jos perheessä tyypillisesti keskustellaan asioista avoimesti ja joku tai jotkut perheen osapuolet haluaisivat keskustella alkoholismista, mutta eivät välttelyn vuoksi voi.

Vaikka puheenaiheen välttelyllä ja tyytymättömyydellä suhteissa on havaittu olevan yhteys, kyseessä ei kuitenkaan ole aina negatiivinen ilmiö (Golish 2000, 150). Välttelyä voidaan käyttää yksityisyyden rajojen säätelyyn (Petronio 2010). Esimerkiksi teini-ikäiset välttelevät vanhempiansa kanssa joistakin asioista keskustelemista enemmän kuin esiteini-ikäiset tai nuoret aikuiset, minkä on todettu liittyvän itsenäistymisprosessiin (Guerrero & Afifi 1995). Välttelyn funktio voi myös olla säädellä epävarmuutta. Tyypillisesti ihmiset haluavat vähentää epävarmuutta hankkimalla tietoa, mutta jos tiedon oletetaan olevan negatiivista, moni saattaa valita epävarmuuden sen sijaan (Powell & Matthys 2013). Tämän voidaan nähdä pätevän myös vanhemman alkoholismista puhumiseen, sillä lapset eivät välttämättä halua tietää, jos heidän vanhempansa on esimerkiksi alkanut juoda tauon jälkeen.

Joskus vaikeasta aiheesta puhuttaessa voidaan vältellä joitakin sanoja tai ilmauksia, mikä voi helpottaa hankalien keskustelujen käymistä (Thorson 2009, 44). Yksi välttelyn muoto on eufemismit, kiertoilmaukset, joita käytetään välteltäessä ikävästä asiasta puhumista suoraan, kuten esimerkkiparissa: hän kuoli - hän nukkui pois (McGlone, Beck & Pfiester 2006, 261). Eufemismien käytöstä alkoholismista puhumisen yhteydessä ei ole tietävästi tehty tutkimusta, mutta voidaan olettaa, että eufemismit ja tiettyjen sanojen tai ilmausten vältteleminen näkyvät myös tässä kontekstissa alkoholismiin liittyvän häpeän vuoksi. Kaikkineen on syytä olettaa, että alkoholismista keskustelemista vältellään tai keskusteluja käydään kiertoilmauksin ainakin osassa perheitä niin perheen sisäisissä keskusteluissa kuin perheen ulkopuolisille puhuttaessa.

2.4 Alkoholismista puhuminen perheen ulkopuolella

Perheen määrittely on haastavaa (Segrin & Flora 2011) ja moni määrittelee oman perheensä eri tavalla kuin perheentutkimus on määritellyt (Jorgenson 1989). Kenelle siis puhutaan, kun puhutaan perheen ulkopuolisille henkilöille? Kulttuurienvälisen viestinnän tutkimuksessa on määriteltä käsite ulkopuolinen (Gudykunst & Yun Kim 1997), joka on osaltaan relevantti, joskaan ei täysin soveltuva, myös tämän tutkielman suhteen. Omien ryhmien, kuten perheen tai työyhteisön lisäksi, ihmiset ovat tekemisissä muiden, ulkopuolisten, kanssa. Ulkopuolisella tarkoitetaan ihmistä, joka kuuluu

toisiin ryhmiin ja on meille tuntematon, mutta joka on fyysisesti läsnä tai pyrkii meidän ryhmäämme (Gudykunst & Yun Kim 1997, 24–25). Yksi näkökulma siihen, miten tehdään jako perheen sisä- ja ulkopuolisiin ihmisiin, nousee tiedon säilyttämisestä ja jakamisesta. Perheissä, joissa jollakulla on stigmatisoiva sairaus, tehdään jatkuvasti päätöksiä tiedon kertomisesta tai salaamisesta (Petronio & Caughlin 2006, 35–36). Perheen ei-alkoholistivanhempi saattaa pyrkiä pitämään alkoholismia salassa perheen ulkopuolisilta henkilöiltä (Vernig 2011, 536). Näin ollen esimerkiksi perheen isovanhemmat laskettaisiin perheen ulkopuolisiksi henkilöiksi tilanteessa, jossa he eivät tiedä vanhemman alkoholismista, vaikka monessa muussa tilanteessa heidät voidaan laskea perheen sisäpuolisiksi ihmisiksi. Tässä tutkielmassa perheen ulkopuolisiksi luetaan ne ihmiset, jotka kussakin perheessä koetaan ulkopuolisiksi.

Ei-alkoholistivanhemman lisäksi myös lapset saattavat peitellä vanhemman alkoholismia kodin seinien ulkopuolella. Perhesalaisuuden paljastamiseen liittyy useita epävarmuutta aiheuttavia tekijöitä: miten asian paljastaminen ulkopuoliselle vaikuttaa itseän, omiin perhesuhteisiin ja suhteeseen siihen henkilöön, jolle salaisuus kerrotaan (Vangelisti, Caughlin & Timmerman 2001). Kuten aiemmin todettiin, perheen sisällä alkoholismista puhumista voidaan vältellä. Välttelyä ei tule kuitenkaan sekoittaa salailuun. Välttely on ilmiö, jossa jätetään puhumatta aiheesta, jonka olemassaolon vuorovaikutuksen osapuolet tyypillisesti tietävät. Salailussa sen sijaan toinen osapuoli ei tiedä, mitä salataan. Guerreron ja Afifin (1995) mukaan sen lisäksi, että salailuun liittyy aina tiedon pimittämistä toisilta, salaisuudet ovat usein negatiivisia. Sen sijaan myös positiivisia aiheita, kuten rakastamisen tunnustamista, voidaan vältellä. Tästä syystä tutkijat esittävätkin, että salaisuudet ovat yksi välttelyn alakategoria. (Guerrero & Afifi 1995, 221.) Alkoholismien muiden vaikutusten lisäksi se voi kuormittaa perhettä salailun vuoksi. Jos lasta kielletään puhumasta vanhemman alkoholismista ulkopuolisille tai aiheen käsittelyä vältellään täysin, voi avun pyytäminen tai huolen ilmaiseminen aiheesta olla lapselle vaikeaa.

3 SISARUSTEN VUOROVAIKUTUS PERHEESSÄ

3.1. Vuorovaikutus perheessä

Perhe on käsitteenä kaikille tuttu, mutta sitä ei ole yksinkertaista määritellä. Perheen määrittely sekä tutkimuksissa että arkikielessä vaihteleekin suuresti alasta ja puhujasta riippuen. Segrin ja Flora (2011) toteavat, että tyypillisesti perhe määritellään sen muodon, toiminnan, vuorovaikutuksen tai näiden yhdistelmien kautta. Muotoon liittyvät määritelmät kuvaavat perhettä usein kahden tai useamman, biologisesti tai laillisesti, toisiinsa suhteessa olevan yksilön kokonaisuutena. Toiminnan kautta perhe voidaan kuvata sosiaalisena yksikkönä, jolla on yhteinen missio, kuten olla vastuussa lapsen kasvatuksesta. Toiminnan kautta määrittely ei aseta rajoja perheenjäsenten lukumäärälle, biologiselle tai lailliselle siteelle tai esimerkiksi sukupuolelle. Perhe voidaan määritellä myös vuorovaikutuksen kautta, esimerkiksi ryhmäksi ihmisiä, joka kokee olevansa toisilleen lojaali yksikkö, jota leimaa tunnesiteet, keskinäinen riippuvuus toisista ja suhteen ajallinen jatkuvuus. (Segrin & Flora 2011, 4–8.) Vangelisti (2013) kuvaa vuorovaikutuksen ja perheen yhteyttä myös sukupolvia yhdistävänä tekijänä: ihmiset luovat perheestä itselleen henkisen mallin vuorovaikutuksen kautta ja viestivät siitä eteenpäin sukupolvelta toiselle. Yhtään yleismaailmallista perheen määritelmää ei ole olemassa ja usein määritelmät ovat yhdistelmiä yllä olevista kategorioista.

Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että voidaan määritellä käsitteet selkeästi, mutta perheen tarkka määrittely on usein johtanut vinoumaan, jossa perhettä tutkittaessa tutkitaan nimenomaan heteropariskuntia, joilla on lapsia (Segrin & Flora 2011, 9). Nykypäivänä perhemuodot ovat entistä moninaisempia, joten perheen käsitteen rinnalle ovat nousseet muun muassa termit ydinperhe, uusperhe, laajennettu perhe, yksihuoltajaperhe ja lapseton perhe. Perheen määrittely on erityisen tärkeää tutkimuksissa, joissa halutaan havainnoida perheitä (Jorgenson 1989, 35–36). Tässä tutkielmassa perheen määrittely ei ole niin merkittävässä roolissa, koska tutkielman kohteena on alkoholistien aikuiset lapset. Tutkielman kohde asettaa kaksi ehtoa perheelle: perheessä on tai on ollut vanhempi tai vanhempia sekä vähintään kaksi lasta. Vanhempien ja lasten tai sisarusten keskinäisiä biologisia, laillisia tai asuinjärjestelyyn perustuvia siteitä ei tutkielmassa määritellä sen

tarkemmin. Tutkielmassa perheen käsite on hyvin laaja, eikä se rajaa ulos esimerkiksi uusperheitä, adoptioperheitä tai yksinhuoltajaperheitä.

Perheviestinnän merkitys ihmisen elämässä on suuri. Tässä tutkielmassa käytetään Segrin ja Floran (2011, 13) määritelmää viestinnästä: se on vuorovaikutteinen prosessi, jossa yksilöt luovat, jakavat ja sääntelevät merkitystä. Perheviestinnässä prosessin konteksti on perhe. Perheviestintä vaikuttaa ihmiselämän muihin viestintä- ja vuorovaikutustilanteisiin. Lapset oppivat perheessä olemaan vuorovaikutuksessa toisten kanssa ja muodostavat käsityksen siitä mitä vuorovaikutus on, minkä lisäksi perheviestintä myös tarjoaa mallin viestinnälle myöhemmin elämässä (Vangelisti 2013, 1). Perheviestintä on läsnä elämän eri vaiheissa: lapsuudenperheessä, sisarusten välillä aikuisuudessa, avioliitossa sekä isovanhempien ja lastenlasten välillä (Harwood, Rittenour & Lin 2013). Perheenjäsenten, kuten sisarusten ja pariskuntien, suhteet voivat kestää vuosikymmeniä. Tällaisissa suhteissa intersubjektiivisuuden, eli jaetun merkityksen sekä toisen ymmärtämisen ja ymmärretyksi tulemisen, taso saattaa olla syvempi kuin muissa suhteissa (Segrin & Flora 2011, 14). Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ihmiset voivat kokea ymmärtävänsä toista, vaikka sanoja ei juuri vaihdettaisikaan.

Perheviestinnän tutkimuksella on pitkä historia, mutta vasta tälle vuosituhanneelle tullessa perheen ongelmia, kuten avioeroja, perheväkivaltaa tai mielenterveysongelmia, on alettu käsitellä viestinnän ongelmina (Segrin & Flora 2011, 3). Tutkimus tuntee myös termin perheympäristö, joka käsitteenä kokoaa yhteen perheen toiminnan, viestinnän, prosessit ja stressitekijät (Rangarajan & Kelly, 2006). Perheen stressitekijät voidaan jakaa kahteen: normatiivisiin, kuten lasten muuttaminen pois lapsuudenkodista, sekä ei-normatiivisiin, kuten vanhemman joutuminen vankilaan (Segrin & Flora 2011, 241–242). Vanhemman alkoholisoitumista voidaan pitää ei-normatiivisena stressitekijänä, sillä se on ennalta-arvaamaton. Alkoholismi vaikuttaa myös perheen viestintään (ks. Haverfield ym. 2016), joten voinee sanoa, että vanhemman alkoholismi vaikuttaa perheympäristöön useammalta kuin yhdeltä kannalta.

Perheen sisällä vallitsee erilaisia rooleja, jotka vaikuttavat ihmisen identiteettiin. Identiteetti voidaan jakaa karkeasti kolmeen: humaaniin, sosiaaliseen ja yksityiseen identiteettiin. Humaani identiteetti sisältää näkemyksen siitä, mitä jaamme kaikkien ihmisten kesken. Sosiaalinen identiteetti tarkoittaa sellaista käsitystä itsestä, jonka koemme jakavamme jonkin oman ryhmämme jäsenten kesken ja henkilökohtainen identiteetti sisältää sen, minkä koemme erottavan meidät muista ryhmässämme. (Gudykunst & Yun Kim 1997, 29–90.) Perhe on tällainen ryhmä, jonka sisäiset

roolit, kuten äiti tai isovelji, voivat muovata sosiaalista ja yksityistä identiteettiämme. On jopa sanottu, että ei ole olemassa yksilöitä, vaan ainoastaan perheen osia (Segrin & Flora 2011, 3). Sisarusten väliset roolit alkavat kehittyä jo hyvin nuorella iällä. Jopa alle kolmevuotiaiden lasten on havaittu mukauttavan puhettaan yksinkertaisemmaksi, kun he puhuvat pienemmälle sisarukselleen, useimmiten tarkoituksenaan kieltää, komentaa tai saada sisarus liittymään leikkiin (Dunn & Kendrick 1982, 124). Lapsuudessa sisarusten välinen suhde voi olla enemmän kuin vanhempi-lapsi-suhde, sillä vanhemmat sisarukset yleensä neuvovat ja hoitavat nuorempiaan. Nuoremmat sisarukset voivat myös tukeutua vanhempiin sisaruksiin, kun he kaipaavat luottamuksellista keskustelukumppania tai välittäjää suhteessa vanhempiin. Aikuisuudessa suhteen erot tasoittuvat ja suhde muuttuu enemmän vertaissuhteeksi, jossa valta jakautuu melko tasaisesti. (Stafford 2013, 262.) Suhteen muuttuessa vuosien saatossa myös keskustelunaiheet ja näkemykset eri asioista voivat muuttua. Tämä heijastunee myös vanhemman alkoholismista keskustelemiseen.

3.2 Sisarussuhteen erityispiirteet

Sisarussuhteita kuvataan usein ei-vapaaehtoisiksi (*nonvoluntary*) ihmissuhteiksi, koska niitä ei ole itse valittu aloittaa eikä niitä voi päättää, kuten ystävyys- tai parisuhteita. Vastaavia suhteita voivat olla myös muut perhesuhteet sekä suhteet työ- ja harrastuspiireissä olevien ihmisten kanssa (Hess 2000, 459–460). Ei-vapaaehtoiset suhteet voivat olla yhtä miellyttäviä tai haastavia kuin vapaaehtoiset suhteet. Hessin (2000, 460) mukaan ei-vapaaehtoista suhdetta ei määritä se, onko suhde tyydyttävä vai ei, vaan se, että suhteen päättämistä ei pidetä realistisena vaihtoehtona. Koska ei-vapaaehtoista suhdetta ei voi päättää, esimerkiksi anteeksianto vaativissa tilanteissa ihmiset joutuvat puntaroimaan käytöstään suhteen tulevaisuuden ja siihen sisältyvien velvoitteiden kautta (Carr & Wang 2012). Sisarusten välillä ja perheiden sisällä vaikeita asioita tulee eteen jossain vaiheessa elämää. Toisin kuin useimmissa ystävyys- tai parisuhteiden kohdalla, ei-vapaaehtoisissa suhteissa niiden käsittely voi jatkua läpi elämän. Perhesuhteet voivat näin olla raskaita, mutta toisaalta myös kestävimpiä ihmisen suhteista (Carr & Wang 2012, 41).

Sisarussuhteita käsitellessä tulee huomioida sisarusten väliseen vuorovaikutukseen vaikuttavien tekijöiden moninaisuus: sisarusten sukupuoli, ikä, ikäero, sisarusten syntymäjärjestys ja lukumäärä,

perheen rakenne ja sisarusten tausta sekä vanhempien tapa kohdella lapsia mahdollisesti eri tavoin (Segrin & Flora 2005, 166). On havaittu, että esimerkiksi sisaret ovat tyypillisesti keskenään läheisempiä kuin veljekset tai veli-sisarparit, mutta kaikki tutkimukset eivät täysin tue tätä havaintoa (Weaver, Coleman & Ganong 2003, 248–255). Sisarussuhteet voivat muodostua, kuten perheet yleensäkin, biologisten, lakisääteisten tai sosiaalisten siteiden kautta. Sisaruksilla voi olla eri vanhemmat (kuten adoptioperheissä) tai yhteinen toinen tai molemmat vanhemmat. Viime vuosikymmeninä perhemuodot ovat moninaistuneet huomattavasti muun muassa lisääntyneiden avioerojen ja uudelleenavioitumisten myötä (Tafoya & Hamilton 2011). Sisarukset ovat myös voineet elää samassa kodissa, tai toisistaan erillään, esimerkiksi suuren ikäeron, vanhempien eron tai kodin ulkopuolelle sijoituksen takia. Sisarukset kuitenkin yleensä jakavat joko biologiset tai sosiaaliset vanhemmat ja kasvuympäristön. Sisarus voi näin ollen olla tärkeä tai jopa ainoa keskustelukumppani, mikäli haluaa hakea vahvistusta lapsuudenkokemuksilleen tai muuten käsitellä niitä. Vaikka tyypillisesti sisarussuhteita määrittävät biologiset tai lakiperustaiset tekijät, tutkimuskenttä tuntee myös termin kuvitteellinen sisarus (*fictive sibling*), jolla viitataan sisaruksena kohdeltavaan perheen ulkopuoliseen tai perheeseen otettuun henkilöön (Segrin & Flora 2005, 167).

Riippuen sisarusten ikäerosta, kehityksen tasosta ja kiinnostuksenkohteista, sisarussuhde voi olla vastavuoroinen (*reciprocal*) tai täydentävä (*complementary*) (Segrin & Flora 2005, 167). Sisarussuhteet ovat usein vastavuoroisia, jos ikäero on pieni ja kehitystaso sekä kiinnostuksenkohteet ovat lähellä toisiaan. Tämän tyyppisiä suhteita leimaa usein yhteiset leikit ja toverillinen suhde, mutta myös kilpailu vanhempien huomiosta. Täydentävien sisarussuhteiden vuorovaikutusta voisi kuvata tyyliltään opettajan ja oppilaan tai huoltajan ja huollettavan väliseksi. Tämä liittyy usein isoon ikäeroon, jolloin vanhempi sisarus ohjaa ja opastaa nuorempaa. Nuoruudessa ja aikuisuudessa vastavuoroisissa sisarussuhteissa jaetaan keskinäisesti neuvoja ja tukea tasaväkisessä hengessä. Täydentäville suhteille leimallista on se, että nuorempi sisarus pyytää vanhemmalta neuvoja ja hoivaa ja vanhempi vastaavasti tarjoaa näitä. (Segrin & Flora 2005, 168.) Dunn (1983) argumentoi, että sisarussuhde on usein yhtäaikaisesti vastavuoroinen ja täydentävä eikä näiden kahden välille voida muutenkaan täysin vetää rajaa vaan ne ovat osa jatkumoa.

Aiemmin tutkimuksessa keskityttiin lähinnä demografisten tekijöiden, kuten sukupuolen, iän, ikäeron ja perheen koon, vaikutuksiin sisarussuhteen laatuun. Viimeisen vuosikymmenen aikana on kuitenkin havaittu, että näiden lisäksi myös vanhempien käytös on vaikuttava sekä suorasti että epäsuorasti sisarusten suhteeseen. Vanhemmuustyylit jaetaan tyypillisesti kolmeen:

autoritatiiviseen, autoritaariseen ja sallivaan. Autoritatiiviselle tyylille on leimallista vanhemman ja lapsen välinen lämpö, vanhemman johdonmukaisuus ja kurinpitäminen muuten kuin rankaisemalla. Autoritaarinen tyyli taas koostuu vähäisestä lämmöstä, ankarasta kurinpidosta ja epäjohdonmukaisesta kasvattamisesta. Sallivan kasvatustyylin ominaispiirre on vanhemman vähäinen kontrolli lapsiin, ja se voidaan jakaa kahteen alakategoriaan, hemmottelevaan ja välinpitämättömään vanhemmuuteen. Autoritatiivisten ja sallivien vanhempien lapsilla on havaittu olevan enemmän tukea sisarussuhteissa kuin autoritaaristen tai välinpitämättömien vanhempien lapsilla. Lisäksi autoritatiivisten vanhempien lasten sisarussuhteet ovat läheisempiä verrattuna autoritaaristen tai välinpitämättömien vanhempien lapsiin. (Milevsky, Schlechter & Machlev 2011.)

Kun otetaan huomioon, että alkoholistiperheissä esiintyy alkoholistivanhemman sukupuolesta riippumatta enemmän epäjohdonmukaista kasvattamista, konflikteja ja negatiivista viestintää kuin ei-alkoholistiperheissä (Haverfield 2016), voidaan nähdä, että alkoholismi voi vaikuttaa myös kasvatustyylin kautta sisarussuhteen laatuun. Epäjohdonmukaisuus ja negatiivinen viestintä ovat autoritaarisen kasvatustyylin piirteitä (Milevsky ym. 2011), joten alkoholistivanhempien lasten keskinäiset suhteet saattavat aiemman tutkimuksen valossa olla muita perheitä useammin etäiset tai niissä voi esiintyä vähemmän tukea. Toisaalta on tutkittu, että sisarukset tukevat toisiaan, mikäli vanhemmilla ei ole resursseja tehdä sitä (Weaver ym. 2003), mikä taas viittaisi siihen, että sisarukset tukevat toisiaan alkoholistiperheissä, joissa vanhemman kyky huolehtia lasten hyvinvoinnista voi juomisen takia olla heikompi kuin ei-alkoholistiperheissä. Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että perheissä voi olla myös yksi tai useampi ei-alkoholistivanhempi, mikä osaltaan vaikuttaa kasvatukseen ja lasten kokemaan tukeen.

3.3 Vuorovaikutus sisarusten kesken

Sisarusten välisessä vuorovaikutuksessa on monia erityisiä piirteitä, kuten sisarussuhteissa noin muutenkin. Sisarussuhteiden vuorovaikutusta on kuvattu epäjohdonmukaiseksi, sillä suhteessa yhtä lailla lietsotaan konflikteja kuin tarjotaan tukea toiselle (Glowacki 2017, 68). Etenkin lapsuudessa sisarussuhteessa ilmaistaan paitsi kiintymyksen ja mielihyvän tunteita, myös vihamielisyyttä,

kateutta, turhautumista ja aggressioita (Dunn & Kendrick 1982). Lisäksi verrattuna ystävyysuhteeseen sisarussuhteissa ei tarvitse kertoa itsestään yhtä paljon yksityisiä asioita ylläpitääkseen läheistä suhdetta (Floyd & Parks 1995, 74–75).

Sisarussuhteet, kuten muutkin ihmissuhteet, muuttuvat ja kehittyvät vuosien saatossa. Fowler (2009) toteaa, että myös sisarusten syyt keskinäiseen viestintään muuttuvat elämänkaaren aikana, mutta liittyvät merkittävimmin tunnetason tarpeisiin, kuten läheisyyden ja lohdun saamiseen. Goettingin (1986) on jakanut sisarussuhteen kehittymisen kolmeen tasoon: lapsuus- ja nuoruusaikaan, varhais- ja keski-iäkisuuteen sekä vanhuuteen. Ensimmäisessä vaiheessa suhde on usein intensiivinen, koska sisarukset tyypillisesti asuvat samassa kodissa. Suhde tarjoaa sisaruksille toveruutta, emotionaalista tukea sekä apua ja palveluksia, kuten rahan lainaaminen. Lapsuudessa ja nuoruudessa sisarukset tarjoavat toisilleen usein tukea suhteessa vanhempiin tai vanhemman läsnäolon puuttuessa. Toisessa vaiheessa toveruus, emotionaalisen tuen ja palveluksien, kuten lastenhoitoavun, tarjoaminen jatkuvat, mutta suhde muuttuu itsenäistymisen vuoksi enemmän vapaaehtoiseksi kuin lapsuudessa. Lisäksi sisarukset hoitavat yleensä yhdessä vanhempinsa ikääntymiseen ja kuolemaan liittyviä asioita, mikä voi osaltaan lähentää sisaruksia, vaikka suhde ei muuten olisi enää kovin tiivis. Kolmannessa vaiheessa, eläkeiän alettua, sisarussuhteiden merkitys tyypillisesti kasvaa. Kun muu elämämpiiri surkastuu esimerkiksi leskeksi jäämisen myötä, sisarusten kanssa yhteydenpitoon on enemmän aikaa ja halua. (Goetting 1986, 704–710.) Myöhemmät tutkimukset tukevat pitkälti näiden tasojen olemassaoloa (ks. Myers & Goodboy, 2006; Goodboy, Myers & Patterson 2009; Lu 2007).

Vanhempia ja aikuisia lapsia on tutkittu paljon, mutta aikuisten sisarusten välisiä suhteita ei juurikaan, minkä vuoksi sisarussuhteiden kehittymisestä erilaisten elämäntilanteiden muutosten ja ajan kuluessa ei tiedetä paljoakaan (Spitze & Trent 2016, 2). Aiempaan tutkimukseen nojaten voidaan kuitenkin nähdä, että sisarussuhteet muuttuvat usein tyydyttävämmiksi sisarusten aikuistuessaa. Sisarukset kohdistavat toisiinsa vähemmän verbaalista aggressiota mitä vanhemmiksi he tulevat (Myers & Goodboy, 2006), viettävät tyytyväisinä vapaaehtoisesti toistensa kanssa aikaa selvästi enemmän aikuisiällä kuin lapsina (Floyd & Parks 1995) ja ikääntyneinä arvostavat ja kokevat yhteenkuuluvuutta sisarten kanssa enemmän kuin nuorina (Goodboy ym. 2009). Muutokset elämäntilanteissa, kuten muutto kauemmas sisaruksesta, avioero tai vanhemman kuolema, vaikuttavat jonkin verran sisarusten yhteydenpitoon, mutta ei merkittävästi – kaiken kaikkiaan sisarussuhteet ovat tutkimusten valossa luonteeltaan melko vakaita (Spitze & Trent 2016, 19).

Ihmiset kohtaavat elämässään epämiellyttäviä tilanteita ja tunteita. Ahdistuksen, pelon, vihan ja loukatuksi tulemisen tunteita koitetaan helpottaa hakemalla sosiaalista tukea ystäviltä, perheenjäseniltä tai muilta sosiaalisen verkostomme jäseniltä (Burlison 2003, 551). Sosiaalinen tuki voidaan määritellä viestinnäksi tai käytökseksi, jolla pyritään vastaamaan toisen tarpeisiin lohduttaen, kannustaen, huolehtien tai ongelmanratkaisussa auttaen joko tietoa tai konkreettista apua tarjoten (Gardner & Cutrona 2004, 495). Sosiaalisella tuella on yhteys ihmisen fyysiseen ja henkiseen hyvinvointiin (Burlison & MacGeorge 2002, 382).

Alkoholistiperheissä kasvaneita nuoria aikuisia tutkittaessa havaittiin, että kokemus sosiaalisen tuen saamisesta oli yhteydessä vastaajien itsetuntoon (Menees 1997, 17). Sosiaalisella tuella sisarusuhteissa on havaittu olevan paljon hyötyä osapuolille. On myös todettu, että yleensä mikäli muita tuen lähteitä on saatavilla, sisarukset tarjoavat vähemmän tukea toisilleen, mutta vastaavasti muualta saatavan sosiaalisen tuen ollessa vähissä, sisarukset paikkaavat tätä vajetta (Gardner & Cutrona 2004, 504). Sisarukset yleisesti pitävät toisistaan huolta ja tarjoavat tukea toisilleen, jos vanhemmilla ei jostain syystä ole resursseja tehdä sitä (Weaver ym. 2003, 259). Vanhemman sairaus, kuten alkoholismi, voi olla tällainen syy. Ihmiset voivat ilmaista tuen tarpeensa eri tavoin. Suoria tapoja ovat muun muassa kuormittavasta asiasta kertominen ja avun pyytäminen tai itkeminen, kun taas epäsuoria tapoja ovat esimerkiksi jostakin asiasta valittaminen tai huokailu (Regan, 2011, 155). Vapautta kertoa emotionaalisesti traumaattisista kokemuksista on kuvattu tärkeäksi sosiaalisen tuen ulottuvuudeksi (Shaw, McTavish, Hawkins, Gustafson & Pingree 2000, 152) ja vaikeista asioista puhumisen on todettu helpottavan puhujan oloa (Lewis & Manusov 2009, 282). Vaikeista asioista puhuminen ei kuitenkaan läheisissäkään ihmissuhteissa, kuten sisarusuhteissa, ole itsestään selvää. Puheeksi ottaminen voidaan nähdä keinona tarjota sosiaalista tukea: ottamalla vaikea asia puheeksi annetaan toiselle lupa puhua aiheesta. Esimerkiksi voinnin tiedusteleminen tai omien kokemusten puheeksi ottaminen toimivat eräänlaisena ”hiljasena lupana” puhua omista hankalista kokemuksista (Petronio 2002).

Aina sosiaalinen tuki ei kuitenkaan helpota ihmisen oloa. Tilanteeseen nähden vääränlainen sosiaalinen tuki voi pahimmillaan syventää saajan negatiivisia tunteita ja heikentää tuen tarjoajan ja saajan välistä suhdetta (Burlison 2003, 551). Alkoholistien läheiset kokevat usein saavansa epäsovivaa tukea ihmisiltä, jotka eivät ymmärrä alkoholistin ja hänen läheistensä kompleksista suhdetta. Tällaisissa tilanteissa moni saattaa kääntyä vertaistuen puoleen. (Kuuluvainen 2016.) Alkoholistien aikuisille lapsille on omia vertaistukiryhmiä, jotka toimivat maan laajuisesti Suomessa.

Sisarussuhdetta voidaan kuvata vertaissuhteeksi, mutta sitä ei luonteeltaan voi verrata anonyymeihin vertaistukiryhmiin, vaan ne saattavat palvella ihmisestä riippuen hyvinkin eri tarpeita.

3.4 Perheviestintä teorioiden silmin

3.4.1 Systeemiteoria ja relationaalisen viestinnän teoria

Perheviestintää on tutkittu useiden eri teorioiden näkökulmasta. Yksi keskeisimmistä teorioista perheviestinnän tutkimuksen alkutaipaleella oli systeemiteoria, joka siirsi fokuksen yksilöiden tarkastelusta vuorovaikutuskaavojen holistiseen tutkimiseen (Galwin, Dickson & Marrow 2006, 309). Teoriassa systeemi, kuten perhe, nähdään yksikkönä, joka on enemmän kuin osiensa summa. Jotta ymmärretään perhettä systeeminä, ei voida käsitellä siihen kuuluvia yksilöitä irrallisina osina, vaan on ymmärrettävä, että heidän välisensä suhteet vaikuttavat systeemiin. Yksilöt eivät siis toimi umpiossa, vaan ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Jokainen perhe on ainutlaatuinen systeemi ja isomman systeemin sisällä voi toimii useita pienempiä systeemejä eli alasysteemejä. (Littlejohn & Foss 2011, 49–52.) Sisarukset ovat alasysteemi perheelle, ja jos sisaruksia on useampia, myös kaikkien heidän keskenään muodostamat parit ja ryhmät ovat alasysteemejä. Myös jokaisen sisaruksen ja vanhemman muodostama dyadi on oma systeeminsä. Jokainen alasysteemi on yhtä aikaa kokonainen ja osa isompaa systeemiä, kuten esimerkissä sisaruspari – perhe – suku (Rogers 2008, 337). Jokainen systeemi vaikuttaa isompaan systeemiin ja on sen vaikutuksenalainen, vaikka toimiikin itsenäisesti (Rogers 2006, 118). Näin ollen sisarusten välinen suhde, systeemi, vaikuttaa koko perhesysteemiin – ja päinvastoin.

Perhesysteemiä voidaan kuvata useilla eri piirteillä, mutta seitsemän ominaisuutta nousevat usein yli muiden: keskinäinen riippuvuus (*interdependence*), jakamattomuus (*wholeness*), kaavamaisuus tai säännönmukaisuus (*patterns/regularities*), vuorovaikutuksen kompleksisuus (*interactive complexity*), avoimuus (*openness*), suhteiden kompleksisuus (*relationship complexity*) ja ekvifinaliteetti tai samatavoitteisuus (*equifinality*). Ensimmäinen ominaisuus, keskinäinen

riippuvuus tarkoittaa sitä, että muutos missä hyvänsä systeemin osassa vaikuttaa koko systeemiin. Toisella ominaisuudella, jakamattomuudella, tarkoitetaan perheen muodostumista sille ominaisista vuorovaikutuskaavoista, kuten sisarusten välisestä vuorovaikutuksesta. Jokaisella perheellä on omat vuorovaikutuskaavansa, jotka yhdessä muovaavat systeemistä uniikin kokonaisuuden. Kolmas piirre eli kaavamaisuus tai säännönmukaisuus viittaa perhesysteemin ominaisuuteen muovautua hallittavaksi kokonaisuudeksi, jossa muiden jäsenten käytöstä voidaan jossain määrin ennakoita. Tuoreessa perhesysteemitutkimuksessa on kuitenkin, päinvastoin kuin aiemmin, todettu, että dialektinen jännite jäsenten välillä johtaa systeemin jatkuvaan muutokseen. Kaavamaisuus ei näin ollen tarkoita sitä, että jäsenet käyttäytyisivät aina samalla tavoin. Neljäntenä ominaisuutena on vuorovaikutuksen kompleksisuus, joka tarkoittaa sitä, että syy-seuraus-suhteiden sijaan systeemeissä tulee tarkastella vuorovaikutuskaavoja, jos halutaan ymmärtää viestintään liittyviä ongelmia. Vuorovaikutuskaavoja muuttamalla saadaan aikaan tuloksia, kun taas ongelman alkulähteen ja syyllisen etsiminen on usein hedelmätöntä. Viides käsite, avoimuus, kuvaa teoriassa perhesysteemin ja kaiken sen ulkopuolisen, kuten suvun, poliittisen tilanteen tai kulttuurin, yhteyttä. Vaikka systeemillä voi olla selvät rajat, se ei ole suljettu ulkopuolisilta vaikutuksilta – päinvastoin. Kuudes ominaispiirre on suhteiden kompleksisuus. Tällä viitataan perhesysteemin sisällä oleviin moninlaisiin alasysteemeihin. Esimerkiksi kolme sisarusta muodostavat alasysteemin, jossa on kolme dyadia ja yksi triadi. Lisäksi systeemissä voi olla liittoumia, joissa vähintään kaksi jäsentä ryhtyy vastaamaan. Seitsemäntenä ominaispiirteenä on ekvifinaliteetti eli samatavoitteisuus tarkoittaa sitä, että systeemi voi päästä eri lähtökohdista käsin ja monin eri tavoin samaan tavoitteeseen, kuten lasten kasvattaminen kunniallisiksi aikuisiksi. (Galwin ym. 2006.)

Systeemijattelu on toiminut pohjana monelle teorialle, kuten relationaalisen viestinnän teorialle. Teorian mukaan jokaisessa viestissä on kaksi merkityksen tasoa: sisältö, eli mistä on kyse, ja relationaalinen merkitys, eli miten viesti tulisi tulkita (Rogers 2006, 119). Teorian tavoitteena on kuvata erilaisia vuorovaikutuskaavoja, jotka ovat luonteenomaisia erilaisille ihmissuhteille, sekä näiden kaavojen seuraamuksia. Teoriassa jaotellaan vuorovaikutuskaavat kahteen, symmetriseen ja komplementaariseen. Symmetrisiä kaavoja ovat tilanteet, joissa ikään kuin peilataan toisen viestiä, kuten vastataan loukkaukseen loukkauksella. Komplementaarisissa kaavoissa taas vastataan eri tavalla, kuten antamalla vastaus, kun toinen esittää kysymyksen. Tyypillisesti vuorovaikutustilanteet etenevät jouhevimminkin, kun niissä yhdistellään symmetristä ja komplementaarista kaavaa. Jos suhde ihmisten välillä on hyvin jäykkä, voivat vuorovaikutustilanteet toistaa samoja kaavoja, jotka eivät

välttämättä tuota haluttua lopputulosta. Joustavissa suhteissa myös vuorovaikutussuhteet noudattavat erilaisia kaavoja, jolloin suhteen osapuolten välinen viestintä ei ajaudu välttämättä toistamaan itseään. Käytännössä jos suhteen molemmat osapuolet jäävät jumiin samojen kaavojen toistamiseen, voi lopputuloksena olla ihmissuhteen rapautuminen. (Rogers 2006.)

Teoria tarjoaa vuorovaikutustilanteiden koodaamiselle työkalun, jolla voidaan tutkia vuorovaikutustilannetta paitsi sisällön, myös suhteen määrittelyn näkökulmasta (Sabourin 2006, 52–53). Tässä tutkielmassa ei tarkastella vuorovaikutustilanteita koodaustyökalun kautta, sillä aineisto kerätään haastattelemalla. Jos aineisto kerättäisiin havainnoimalla oikeita keskustelutilanteita, voitaisiin materiaali koodata lause- ja jopa sanatasolla. Tässä tutkielmassa relationaalisen viestinnän teoria toimii enemmän aineiston työstön taustana kuin yksittäisenä työvälineenä. Teoria soveltuu hyvin tutkielman viitekehykseen, sillä se kuvaa vuorovaikutustilanteita ja suhteita, jotka muodostuvat vuorovaikutuksessa. Tämän tutkielman kohteena ovat juuri yksittäiset vuorovaikutustilanteet ja niiden tapahtuminen yhdessä alasyteemissä isompaa systeemiä unohtamatta. Teoria kuvaa ihmissuhteita muotoaan muuttavina kokonaisuuksina, joita osapuolet muovaavat keskinäisessä vuorovaikutuksessaan (Rogers 2006, 127), mikä on mielenkiintoinen tausta tutkittaessa sisaruksien viestinnän muuttumista elämän aikana.

3.4.2. Yksityisyyden hallinnan teoria

Yksityisyyden hallinnan teoria (*communication privacy management theory*) selittää jokapäiväisiä viestintätilanteita, joissa ihmiset kertovat toisilleen henkilökohtaisiksi koettuja asioita (Petronio & Caughlin 2006). Teorian pääkäsite on yksityisen tiedon paljastaminen (*private disclosure*), joka viittaa yksityiseksi koetun tiedon kertomiseen jollekulle tai joillekulle. Toinen pääkäsite on raja (*boundary*), jolla tarkoitetaan yksityisen tiedon paljastamisen (*reveal*) ja säilyttämisen (*conceal*) dynamiikkaa. Teorian näkökulmasta yksityisyyden hallinta tapahtuu aina suhteessa muihin. Teoriassa käsitellään yksityisen tiedon omistamista ja yhteisomistamista (*own/co-own*). Yksityisistä asioista puhuminen koetaan usein riskialttiiksi, koska pelätään sen aiheuttamaa häpeää, epämukavuutta tai tunnetta siitä, että altistuu arvostelulle. Omien kokemusten kertominen voi

kuitenkin olla ihmiselle monella tapaa hyödyllistä. (Petronio 2002.) Käytännössä päätös yksityisasioiden jakamisen tai säilyttämisen suhteen on aina luonteeltaan dialektinen: ihminen saattaa samaan aikaan haluta kertoa ja pitää asian itellään (Petronio & Caughlin 2006, 36). Esimerkiksi vakavasta sairaudesta puhumisella on usein ihmiselle merkittäviä hyötyjä suhteessa asian salaamiseen (Petronio 2002). Paitsi että yksityisistä asioista puhuminen voi hyödyttää ihmistä itseään, se on myös tärkeä ulottuvuus suhteiden rakentumisessa. Ihmissuhteiden ylläpitäminen edellyttää sopivassa suhteessa yksityisyyden säilyttämistä ja paljastamista eli rajan säätelyä (Petronio 2002).

Yksityisyyden hallinta ja perheviestintä liittyvät toisiinsa ainakin kahdella merkittävällä tavalla. Ensinnäkin perheenjäsenet tekevät jatkuvasti päätöksiä siitä, mitä he kertovat ja mitä he jättävät kertomatta perheenjäsenilleen (Petronio & Caughlin 2003, 36). Toiseksi perheellä voi olla jaettava yksityistä tietoa, jonka omistajia kaikki perheenjäsenet ovat (Caughlin ym. 2013, 321). Perheen sisällä voi olla myös salaisuuksia, joista vain osa perheenjäsenistä tietää. Tällainen salaisuus voi olla esimerkiksi vanhemman syrjähyppy, josta vain molemmat vanhemmat tietävät. Pahimmassa tapauksessa tällainen perhesysteemiä koskeva tieto, johon kaikki perheenjäsenet eivät pääse käsiksi, voi aiheuttaa jännitteitä (Caughlin ym. 2013, 328). Koska tieto ei aina ole vain yhden ihmisen yksityisasiasta, myös rajat voivat olla kollektiivisesti muodostettuja (Petronio 2002). Perheissä jaetaan usein yksityistä tietoa ja määritellään rajoja kollektiivisesti, mistä vanhemman alkoholismi on hyvä esimerkki. Se on jaettu yksityisasiasta, jonka omistajia kaikki perheenjäsenet ovat. Perheen salaisuuksien pitämiseen tai kertomiseen liittyvissä päätöksissä on usein läsnä vahva kahtia-asettelu: ei esimerkiksi haluta kertoa perheväkivallasta ulkopuolisille solidaarisuudesta omaa perheenjäsentä kohtaan, mutta samanaikaisesti koetaan tarvetta kertoa, koska se voisi estää uusia väkivaltaisia välikohtauksia (Caughlin ym. 2013, 321).

Asiasta puhuminen perheenulkopuolisille koettelee kollektiivisesti asetettua rajaa. Kollektiivisen rajan hallintaan liittyy sääntöjä (Petronio & Caughlin 2006, 38). Teorian kuvaamat säännöt jaetaan yleensä kahteen: sääntöihin siitä, miten tietoa suojellaan, ja siitä, miten tietoa paljastetaan. Sääntöihin liittyy viisi kriteeriä, kulttuuri, sukupuoli, motivaatio, konteksti ja oletettu riski-hyötysuhde. Kriteerit muovaavat yhdessä päätöstä siitä, kannattaako yksityistä tietoa paljastaa, kenelle ja koska se kannattaa paljastaa ja miten siitä tulisi kertoa, jotta luotu vaikutelma olisi oikea. Kulttuurikriteeri tiedon säilyttämiseen liittyvässä säännöstössä voi olla esimerkiksi käsitys siitä, että perheiden kuuluu keskustella kaikista asioista avoimesti, kunhan ei puhuta seksistä. Tiedon

paljastamiseen liittyvä motivaatiokriteeri taas saattaa olla se, että tiedon säilyttäminen aiheuttaa vakavaa stressiä, jota henkilö kokee voivansa helpottaa jakamalla yksityisen tiedon toisen kanssa. (Caughlin ym. 2013, 324–326).

Perheen sisällä voi olla erilaisia käsityksiä siitä, mihin raja vedetään ja tämä voi aiheuttaa turbulenssia osapuolten välisissä suhteissa (Petronio 2002, 4). Petronio (2002) mukaan yksityisen asian paljastaminen uudelle ihmiselle tekee tästäkin henkilöstä asian yhteisomistajan. Näin ollen, jos vanhemman alkoholismista puhutaan esimerkiksi isovanhemmille tai työyhteisön jäsenille, he osallistuvat myös tiedon yksityisyyden hallintaan. Yksityisen tiedon kertominen ei siis vaikuta ainoastaan tiedon omistajiin, vaan myös ihmisiin, joille tieto luotetaan. Lisäksi nämä henkilöt saattavat reagoida saamaansa yksityiseen tietoon tavalla, joka lisää kertojan stressiä, kuten jos tieto liittyy johonkin stigmatisoivaan yksityisasiin. (Caughlin ym. 2013, 329.) Petronio (2002, 151) mukaan perheiden yksityisten tietojen rajat ovat linkittyneet toisiinsa ja niiden ylittämiseen voi liittyä jopa rangaistuksia. Tässä tutkielmassa yksityisyyden hallinnan teoria on erityisen mielenkiintoinen tutkittaessa sitä, miten alkoholismista on saanut keskustella perheen sisällä ja miten alkoholistivanhemman aikuiset lapset keskustelevat alkoholismista muiden kuin sisarustensa kanssa.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimusongelma ja kysymyksenasettelu

Tämän tutkielman konteksti, alkoholismi ja perheviestintä, on laajalti tutkittu aihe. Alkoholismista puhumista perheen sisällä on tutkittu eri näkökulmista (ks. Haverfield & Theiss 2016; Orban 2001). Alkoholistien lapsia on tutkittu erityisesti siitä perspektiivistä, miten alkoholismi ja siitä puhuminen ovat vaikuttaneet lasten hyvinvointiin ja itsetuntoon (Menees 1997; Rangarajan & Kelly 2006), heidän vuorovaikutustaitoihinsa (Segrin & Menees 1996) tai perherooleihin alkoholistiperheessä (Vernig 2011). Myös sisarusten välistä viestintää on tutkittu paljon (ks. Powell & Matthys 2013; Vangelisti, 2013), mutta juuri tästä näkökulmasta aiempaa tutkimusta ei löydetty tutkielman tekovaiheessa. Lähinnä aihetta voidaan sanoa olevan Glowackin (2017) hyvin tuoreen tutkimuksen, jonka aiheena oli, miten sisarukset puhuvat alkoholin ongelmakäytöstä, kun toinen tai joku sisaruksista käytti alkoholia liikaa. Sisarussuhteen erityispiirteiden, kuten suhteen ei-vapaaehtoinen ja vertainen luonne, vuoksi sisarukset saattavat jakaa kokemuksia perheestään, joista ulkopuoliset eivät tiedä mitään. Vaikeista asioista puhumisen on havaittu helpottavan ihmisen oloa (Lewis & Manusov 2009, 282), joten voidaan olettaa, että vanhemman alkoholismista puhuminen on hyödyllistä lapselle. Jaetun yksityisen tiedon, kuten vanhemman alkoholismin, jakaminen koetaan usein riskialttiiksi (Petronio 2002), joten on tärkeää ymmärtää, miten tiedon yhteisomistajat, lapset, käsittelevät alkoholismia keskinäisessä vuorovaikutuksessaan.

Tutkimuksella on aina jokin tarkoitus, joka ohjaa tutkimusstrategisia valintoja. Tutkimuksen tarkoitusta kuvataan usein neljän piirteen perusteella, jotka ovat kartoittava, selittävä, kuvaileva ja ennustava. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 133–135.) Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, minkälaisia kokemuksia alkoholistivanhempien aikuisilla lapsilla on alkoholismin käsittelystä sisarustensa kanssa. Tutkimuksessa selvitetään sitä, mitä ja miten sisarukset puhuvat alkoholismista keskenään, eroaako sisarusten keskinäinen viestintä muista tilanteista, joissa he puhuvat alkoholismista ja miten alkoholismista puhuminen on muuttunut sisarusten elämän aikana. Tutkimuksen tarkoitus on lähinnä kartoittava. Tarkoitukseltaan kartoittavat tutkimukset pyrkivät

selvittämään vähän tunnettuja ilmiöitä, etsimään uusia näkökulmia ja löytämään keskeisiä malleja ja teemoja, joiden avulla näitä ilmiöitä voidaan kuvata (Hirsjärvi ym. 1997, 134).

Tutkimusongelma on: miten alkoholistivanhemman aikuiset lapset käsittelevät vanhemman alkoholismia keskinäisessä vuorovaikutuksessaan? Tutkimusongelmaa lähestytään neljän tutkimuskysymyksen kautta.

Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

K1 Mitä vanhemman alkoholismista puhutaan sisarusten kesken?

Sisarussuhteet saattavat kestää kymmeniä vuosia ja sisarukset voivat jakaa samanlaisia kokemuksia lapsuus- ja nuoruusajoilta. Vanhemman alkoholismi on asia, josta sisarukset usein tietävät, toisinaan jopa ainoana ihmisenä vanhemman lisäksi. Ensimmäinen tutkimuskysymys käsittelee sitä, mitä teemoja alkoholistien aikuiset lapset käsittelevät keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Kysymyksellä halutaan selvittää, mistä sisarukset puhuvat, kun he puhuvat vanhemman alkoholismista.

K2 Millaisia kokemuksia vastaajilla on vanhemman alkoholismista keskustelemisesta sisarusten kanssa?

Sisarussuhteille on ominaista, että suhteessa yhtä lailla lietsotaan konflikteja kuin ollaan toisen tukena (Glowacki 2017, 68). Toisen tutkimuskysymyksen tarkoitus on selvittää, minkälaisia kokemuksia haastateltavilla on alkoholismista puhumisen tilanteista sisarustensa kanssa. Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että sisarukset tarjoavat toisilleen sosiaalista tukea etenkin silloin, kun tukea on vähän saatavilla muualta (Gardner & Cutrona 2004, 504), mutta tällä kysymyksellä kartoitetaan kokemusten kirjoa, joka haastateltavilla on vuorovaikutustilanteista.

K3 Miten alkoholismista keskusteleminen sisarusten kesken on haastateltavan mielestä muuttunut lapsuudesta aikuisuuteen?

Yksi sisarussuhteen erityispiirteistä on sen oletettu pitkä kesto. Sisarukset asuvat tyypillisesti samassa kodissa syntymästään alkaen siihen asti, kun yksi tai useampi heistä muuttaa pois lapsuudenkodista. Sisaruksiin myös pidetään yhteyttä yleensä elämänkaaren kaikissa vaiheissa ja yhteydenpito ja sen tavat voivat muuttua iän myötä (Goetting 2986; Fowler 2009). Vanhemman alkoholismista on siis voitu keskustella haastateltavan iästä ja alkoholismin alkamisajasta riippuen jopa kymmeniä vuosia. Kolmannella tutkimuskysymyksellä halutaan kartoittaa haastateltavien kokemuksia siitä, miten alkoholismista puhuminen on muuttunut lapsuudesta aikuisuuteen.

K4 Minkälaisia kokemuksia vastaajilla on ulkopuolisten kanssa aiheesta keskustelemisesta verrattuna sisarusten kanssa keskustelemiseen?

Neljännes tutkimuskysymys selvittää haastateltavien kokemuksia vanhemman alkoholismista puhumisesta muiden kuin sisarusten kanssa. Vanhemman alkoholismi saattaa olla perheen yhteinen salaisuus, josta puhuminen ulkopuolisille voidaan kokea hankalaksi. Perheen jaetun yksityisasian kertomiseen liittyvissä päätöksissä on usein läsnä kahtia-asettelu (Caughlin ym. 2013, 321). Alkoholista voidaan haluta suojella, mutta samaan aikaan aiheesta voidaan haluta puhua. Lisäksi alkoholismin stigmatisoivan luonteen takia lapset voivat kokea häpeää vanhemman juomisesta (Takala & Ilva 2012, 178).

4.2 Tutkimusmenetelmä

Perheviestinnän tutkimuksen aineistoja on kerätty monin eri tavoin, kuten itseraportoinnin, koeasetelmien, havainnoinnin, kyselyiden ja haastattelujen keinoin. Kuten jo aiemmin todettiin, tutkielman tarkoitus ohjaa tutkimusstrategisia valintoja (Hirsjärvi ym. 1997). Tutkielman tarkoituksena on kartoittaa sisarustenvälistä vuorovaikutusta vanhemman alkoholismia koskien ihmisten subjektiivisten kokemusten perusteella, joten lähestymistapa on luonteeltaan fenomenologis-hermeneuttinen. Tämän tutkielman aineisto kerättiin ja analysoitiin kvalitatiivisin

menetelmin, jotka mahdollistavat ihmisten oman äänen kuulemisen aineistossa. Hirsjärvi ym. (1997, 156-162) kuvaavat kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtaa todellisen elämän kuvaamisena ja kohteen mahdollisimman kokonaisvaltaisena tutkimisena. Pyrkimyksenä ei niinkään ole todistaa väitteitä, vaan löytää tai paljastaa tosiasioita. (Hirsjärvi ym. 1997, 157.) Kvalitatiivinen tutkimus on usein sanallista, jolloin aineisto kerätään esimerkiksi haastattelemalla vastaajia ja se puretaan tekstimuotoon (Eskola & Suoranta 1998, 13–16). Muita kvalitatiivisen tutkimuksen lajeja ovat muun muassa diskurssianalyysi, elämäkertatutkimus ja osallistuva havainnointi, ja kaiken kaikkiaan kvalitatiivinen tutkimus terminä sisältää lukuisia merkityksiä ja suuntauksia (Hirsjärvi ym. 1997, 158). Ihmisten välistä vuorovaikutusta on mahdollista tutkia myös kvantitatiivisesti. Nämä kaksi termiä, kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen, nähdään usein toistensa vastakohtina, mutta vastakkainasettelu on turhaa (Eskola & Suoranta 1998, 139.) Kvalitatiivinen ja kvantitatiivinen tutkimus ovat ennemminkin lähestymistapoja, joita on vaikea erottaa tarkkarajaisesti toisistaan, ja jotka tulisi nähdä ennemmin toisiaan täydentävinä, kuin kilpailevina suuntauksia (Hirsjärvi ym. 1997, 131–133). Kvantitatiivinen tutkimus perustuu paradigmaan, jossa korostetaan syyn ja seurauksen lakeja ja todellisuuden nähdään rakentuvan objektiivisesti todistettavista asioista (Hirsjärvi ym. 1997, 135). Kvantitatiivisissa tutkimuksissa aineisto kerätään ja analysoidaan usein numeerisesti, kuten kyselyn ja tilastoanalyysin keinoin (Eskola & Suoranta 1998, 13). Kvantitatiivisia ja kvalitatiivisia menetelmiä voidaan käyttää myös yhdessä tutkimuksessa, jolloin puhutaan menetelmätriangulaatiosta (Eskola & Suoranta 1998, 13–70). Esimerkkinä menetelmätriangulaatiosta voidaan pitää tutkimusta, jossa kartoitetaan ensin jonkin ilmiön yleisyyttä lomakekyselyllä, minkä jälkeen haastatellaan osaa vastaajista ilmiön selittämiseksi heidän näkökulmastaan.

4.3 Tutkimuksen kohderyhmä ja aineiston kerääminen

Tämän tutkielman tutkimusaineisto kerättiin haastattelemalla täysi-ikäisiä ihmisiä, joiden vanhempi tai vanhemmat ovat alkoholisteja, ja joilla on sisarus tai useita sisaruksia. Haastateltavat valittiin sen mukaan, että nämä kriteerit täytyvät. Sisarusten määrällä, iällä, sukupuolella tai biologisilla siteillä ei ole tämän tutkielman kannalta merkitystä, koska aineistosta ei pyritty saamaan yleistettävää

tietoa. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Teemahaastattelu on menetelmä, jossa haastattelun aihepiirit on etukäteen määrätty, mutta niiden läpikäynnin laajuus ja järjestys vaihtelevat haastattelusta toiseen (Eskola & Suoranta 1998, 87). Teemahaastattelun lähtökohta on se, että kaikkia yksilön kokemuksia, uskomuksia ja tunteita voidaan tutkia tällä menetelmällä. Menetelmässä korostetaan haastateltavien elämysmaailmaa ja heidän määritelmiään tilanteista. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 48.) Myös tässä tutkielmassa painotettiin haastateltavien omia määritelmiä: vanhemman alkoholismista ei tarvitse olla hoitotahon toteamaa, vaan lapsen kokemukset alkoholismista riittävät. Haastateltaville ei annettu etukäteen valmiiksi määriteltyjä käsitteitä, vaan he saavat haastattelussa kertoa kokemuksistaan omin sanoin. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 47) kuvaavat teemahaastattelun ominaispiirteitä prosessin muodossa: ensinnäkin tutkija tietää, että haastateltava ovat kokeneet jonkin tietyn tilanteen. Toiseksi tutkija on etukäteen alustavasti selvittänyt tutkittavan ilmiön prosesseja ja rakenteita, minkä pohjalta hän on päätenyt tiettyihin oletuksiin määräävien piirteiden seurauksista tilanteessa mukana olleille. Tämän analyysin perusteella tutkija luo haastattelurungon, jonka jälkeen haastattelut suunnataan tutkittavien ihmisten subjektiivisiin kokemuksiin näistä tilanteista, joita tutkija on ennalta analysoinut. Tätä tutkielmaa varten haastateltiin kahdeksaa ihmistä, joista kaksi oli miehiä ja kuusi naisia. Haastatteluihin ilmoittautuneet 8 henkilöä olivat iältään 22–48-vuotiaita ja heillä oli 1–2 sisarusta.

Haastateltavia haettiin kahden vertaistukiryhmiä organisoivan yhdistyksen kautta. Yhdistyksen toimivat valtakunnallisesti, mutta haastattelupyyntö lähetettiin pääkaupunkiseudulla toimiville paikallisryhmille. Näiden tukiryhmien kautta löytyi neljä haastateltavaa. Lisäksi haastateltavia etsittiin sosiaalisen median kanavia hyödyntäen, mitä kautta saatiin toiset neljä haastateltavaa. Tutkimuksen aineistonkeruuvaiheessa oli tavoitteena haastatella 10–12 henkilöä, mutta haastateltavien löytäminen osoittautui hankalaksi. Teoriassa Suomessa on oltava kymmeniä-, ellei jopa satojatusiansia täysi-ikäisiä ihmisiä, joiden vanhempi tai vanhemmat ovat alkoholisteja ja joilla on sisarus tai sisaruksia. Ongelma ei siis niinkään voinut olla potentiaalisten haastateltavien vähäinen määrä, vaan heidän tavoittamisensa ja halukkuutensa osallistua. Haastateltavien alhainen määrä voi selittyä kolmella syyllä: potentiaaliset haastateltavat eivät itse kokeneet hyötyvänsä haastattelusta tai pitivät siihen osallistumista ylimääräisenä vaivana, haastateltavia ei tavoitettu riittävän laajasti tai haastateltavat pitivät aiheesta puhumista epämukavana sen stigmatisoivan luonteen vuoksi.

Tämän tutkielman haastattelut järjestettiin rauhallisissa tiloissa, jotka olivat sijainniltaan suotuisia haastateltaville. Tällaisia paikkoja olivat muun muassa yleisen kirjaston etukäteen varattava neuvottelutila ja haastateltavan toimisto, johon hän kutsui tutkijan. Haastateltaville kerrottiin jo ennen haastattelun sopimista, että kaikki tiedot käsitellään luottamuksellisesti ja anonymiteettia varjellen, minkä lisäksi prosessi on mahdollista jättää kesken missä vaiheessa hyvänsä. Haastattelut nauhoitettiin ja nauhoitteet litteroitiin mahdollisimman pian haastattelujen jälkeen. Tallentamiseen pyydettiin haastateltavien suostumus. Haastattelut vaihtelivat kestoltaan 32 minuutista 68 minuuttiin. Suurin osa haastatteluista kesti noin 45 minuuttia. Haastattelujen tallentaminen nauhoittamalla on tärkeää, jotta tutkijan ei tarvitse kirjoittaa kaikkea sanatarkasti ylös ja haastattelutilanne pysyy mahdollisimman luontevana ja vapautuneena (Hirsjärvi & Hurme 2001, 92). Litterointitarkkuuden määrittää tutkimuskysymykset ja analyysitapa (Ruusuvoori & Nikander 2017, 427). Puheen ei-sanalliset yksityiskohdat, kuten päällekkäispuhe, tauot ja äänenvoimakkuus, on tärkeää litteroida, kun analysoidaan esimerkiksi sosiaalisia suhteita ja vuorovaikutusta ryhmähaastattelussa, jotta saadaan muodostettua mahdollisimman hyvä kokonaiskuva vuorovaikutuksesta osapuolten kesken.

Tässä tutkielmassa aineisto litteroitiin pääsisällöt sanatarkasti purkaen, sillä tutkimuskysymyksiin vastataan teemoittelun ja tyypittelyn keinoin. Litteroitaessa haastattelut numeroitiin sattumanvaraisesti luvuilla 1–8 haastattelujen kokonaismäärän mukaan. Näitä numeroita käytetään myöhemmin, kun haastatteluista nostetaan aineistokatkelmia tutkielmaan. Aineistokatkelman yhteydessä ilmaistaan haastattelun numero tunnuksella H1–H8. Aineistokatkelmista on voitu poistaa joitain osia tekstin saattamiseksi helpommin luettavaan ja ymmärrettävään muotoon. Poistettu osa merkitään tunnuksella ”- ”. Aineistokatkelmia käsitellään varoen, jotta yksikään osan poisto ei vaikuttaisi katkelman asiasisältöön ja siihen, miten se välittyy lukijalle. Jos tutkijan täytyy lisätä selventäviä huomioita katkelmaan, ne merkitään hakasuluin ([]).

4.4 Tulosten analysointi

Tämän tutkimuksen analyysi toteutetaan teemoittelemalla ja tyypittelemällä, eli eri haastateltavien samankaltaiset ilmaukset koodataan samaan luokkaan ja niistä rakennetaan yleisimpiä tyyppisiä. Tässä tapauksessa tyypit edustavat erilaisia sisarusten tapoja keskustella vanhemman alkoholismista. Teemoittelussa esiin nousee ainakin haastattelun lähtökohtana olevat teemat, mutta usein myös monia muita teemoja, jotka voivat tutkimuksen kannalta olla jopa mielenkiintoisempia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 173). Tyypittely taas syventää analyysiä konstruoiden teemoista esimerkiksi tyypillisten tilanteenkulun tai henkilökuvauksen jossain tilanteessa (Eskola & Suoranta 1998, 182).

Alustava teemoittelu tehtiin jo haastatteluvaiheessa, mikä on Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 136) mukaan tyypillistä kvalitatiiviselle analyysille. Tutkija voi jo haastattellessaan tehdä havaintoja ilmiöistä niiden useuden, toistuvuuden, jakautumisen ja erityistapausten perusteella (Hirsjärvi & Hurme 2001, 136). Syvempi analyysi käynnistyy litteroinnin jälkeen. Litteroitua aineistoa aletaan purkaa etsimällä eri haastateltavien vastauksista nousevia teemoja, jotka koodataan haastateltavien mukaan ja kerätään yhteen tiedostoon. Aineistoa kuunnellaan ja luetaan läpi useita kertoja etsien samoihin teemoihin lukeutuvia mainintoja. Koodaus tapahtuu antamalla jokaiselle haastatellulle sattumanvarainen numero yhden ja kahdeksan väliltä haastateltavien lukumäärän mukaan. Näin varmistetaan haastateltavien anonymiteetti jo analyysivaiheessa, kun sitaatteja ja mainintoja aletaan kerätä yhteen. Analyysivaiheessa aineisto puretaan osiin, luokitellaan ja yhdistellään luokkia, mutta analyysistä olisi hyvä edetä synteisiin, jossa tutkittua ilmiötä tutkittaisiin teoreettisella tasolla aineistoa tulkiten (Hirsjärvi & Hurme 2001, 144).

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, miten alkoholistien aikuiset lapset käsittelevät vanhemman tai vanhempien alkoholismia keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Kaikki haastateltavat keskustelivat toistuvasti tai olivat keskustelleet edes joskus vanhemman alkoholismista sisarustensa kanssa. Haastateltavien välillä oli suuria eroja siinä, mitä, miten ja kuinka usein alkoholismista puhutaan. Tuloksissa käytetään termejä ”alkoholistivanhempi” ja ”ei-alkoholistivanhempi”. Yhden haastateltavan molemmat vanhemmat olivat alkoholisteja, mutta toinen heistä alkoholisoitui vasta toisen raitistuttua. Tämän haastateltavan vanhempiin viitataan samoilla termeillä: lapsuudessa toinen vanhemmista oli raitis ja aikuisuudessa toinen. Näin ollen molemmat vanhemmat ovat, tämän tutkielman käsitteistön mukaan, olleet sekä alkoholisti- että ei-alkoholistivanhempia. Kaikkiin haastateltavien sisaruksiin viitataan sukupuolineutraalilla termillä ”sisarus” ja haastateltaviin termillä ”haastateltava”.

5.1 Alkoholismista keskustelemisen teemat

Ensimmäinen tutkimuskysymys käsitteli sitä, mitä teemoja alkoholistien aikuiset lapset käsittelevät keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Kysymyksen tarkoituksena oli selvittää, mistä sisarukset puhuvat, kun he puhuvat vanhemman alkoholismista. Aineistosta nousi esiin neljä teemaa, joihin kuvailtujen keskustelujen sisällöt voidaan jakaa: menneisyyden reflektointi, ongelmanratkaisu, tunnepuhe ja raportointi. Osa vastaajista koki käyneensä keskusteluja kaikista näistä teemoista, osa vain yhdestä tai kahdesta. Jotkin kuvailluista keskustelusta sopivat useamman teeman alle.

Haastateltavista yksi kertoi, että ei ole puhunut nuorimman sisaruksensa kanssa alkoholismista juuri lainkaan, vaikka keskimmäisen sisaruksen kanssa aiheesta puhuikin. Tämä selittyi hänen mukaan sillä, että nuorin sisarus oli häntä niin paljon nuorempi, ettei vanhemman alkoholismi suoranaisesti koskenut tätä, sillä vanhempi oli myöhemmin raitistunut. Haastateltava kertoi, että hän keskusteli nuorimman sisaruksen kanssa kuitenkin vanhemman käytöksestä muuten melko avoimesti.

5.1.1 Menneisyyden reflektointi

Ensimmäinen neljästä teemasta on nimetty menneisyyden reflektoinniksi. Teema koostuu vastauksista, joissa haastateltavat kuvailivat keskustelewansa tai keskustelleensa sisarustensa kanssa siitä, minkälaisia kokemuksia heillä on vanhemman alkoholismista, miten he muistavat lapsuudessa ja nuoruudessa tapahtuneita asioita ja miten alkoholismiin koetaan vaikuttaneen heidän elämäänsä nykypäivänä. Teemaan kuuluvat vastaukset, joissa vuorovaikutusta kuvailtiin esimerkiksi menneisyyden jäsentämisenä, muistikuvien jakamisena, asioiden muisteluna, kokemusten käsittelemisenä tai sen pohtimisena, miten vanhemman alkoholismi vaikuttaa aikuisten lasten elämään nykypäivänä.

Osa haastateltavista kuvaili keskustelewansa sisarustensa kanssa kokemuksistaan lapsuudessa ja nuoruudessa. Yksi kuvaili keskustelleensa aiheesta, mutta hyvin vähän, ja suurin osa sanoi, että aiheesta ei ole puhuttu. Osassa haastatteluissa nousi esiin reflektoinnin tarpeen aikuisiällä, koska lapsena kokemuksista ja tunteista ei juuri puhuttu.

"Nyt aikuisena siitä [vanhemman alkoholismista] on puhuttu paljonki, paljonki. Jossain vaiheessa ihan jatkuvasti. Kai se on sitte niin, että kun niistä ei puhuttu sitte ku asiat oli akuutteja, eli niinku tilanne oli päällä, niin niistä ei silloin keskusteltu, ni varmaan semmosta, että haluu vähä rakentaa sitä, että onks mulla samanlaiset muistikuvat veljen kanssa." H4

"Asuttiin eri paikkakunnilla ja siinä sitte puhuttiin puhelimesta, niin siinä alettiin muistella pikkuhiljaa asioita. Ehkä se niinku lähti myös sellasesta, nyt aikuisiän semmosesta katkeruudesta ja vihasta, kiukusta sitä isää kohtaan, mitä ei silloin lapsena, minä varsinkaan, ei uskaltanu näyttää eikä osottaa. Eikä sitä silloin itekään tuntenut tai tunnistanut, kun sen piilottaa itteltänsä." H6

Yksi haastateltava kertoi, että sisarukset muistavat keskenään hyvin erilaisia tilanteita, mutta molempien muistikuvia yhdistää turvattomuuden, pelon ja avuttomuuden tunteet. Menneisyyttä reflektoidessa sisarukset täydentävät toistensa muistikuvia.

”Vaikka me ollaan todettu vuosien varrella, että me muistetaan välillä hyvin eri asioita, tosi paljon sillä lailla, että ei muisteta samoja tilanteita eri lailla, vaan on paljon tilanteita, joita toinen muista ja toinen ei muista yhtään. Mutta kuitenkin ne kokemukset siitä pelosta ja turvattomuudesta ja se, että kun se isä oli ryypäämässä ja äiti lähti tansseihin ja meidät vietiin hoitoon, että miten tylsiltä ne tilanteet tuntu. Niin näitä on kyllä käsitelty” H6

Yksi haastateltavista kertoi keskustelewansa sisaruksensa kanssa usein siitä, mistä aikuisiän tunteet ja tavat reagoida erilaisiin tilanteisiin kumpuaa. Hän kuvasi olevansa luonteeltaan hyvin erilainen sisaruksensa kanssa ja että heillä oli toisistaan poikkeava tapa suhtautua asioihin, mutta he kokivat kumpikin vanhemman alkoholismilla olleen vaikutusta heidän tunne-elämiinsä.

”Jotenkin ehkä silleen nykyään enemmän koitetaan, tai molemmat tekee sitä, että pohtii niinku sitä nykyistä elämäntilannetta, että miks niinku nää tällaset tunteet, et miten sillä on niinku ollu vaikutusta sillä isän alkoholismilla, vaikka se ei enää oo fyysisesti läsnä meidän elämässä. Hän on siis elossa kyllä, ja sisko on jonkin verran hänen kanssaan tekemisissä, mutta mä en oo ollenkaan.” H5

Toiset haastateltavista eivät olleet keskustelleet menneisyyden kokemuksista sisaruksensa kanssa. Kaikki kuitenkin nostivat esiin ajatuksen tällaisesta keskustelusta. Asiasta haluttiin puhua sisarusten kanssa, koska vain heillä oli käsitys siitä, minkälainen perhe ja lapsuudenkoti olivat.

”Ei olla palattu, mutta veikkaan et siit vois olla joskus ihan hyvä suoraan sanoen keskustella noista asioista, koska se on vaikuttanu meidän kaikkien kasvamiseen ja elämään niin paljon. Siit ois varmasti kyllä hyötyy” H1

”Hirveen vähän. Et jonkun verran ehkä jossain vaiheessa, mut sekin on ollu enemmän ehkä niinku tilannesidonnaista, et jostain syystä tulee puheeks jotain niinku meidän lapsuuteen liittyvää. Ja silloin me voidaan puhuu niistä ihan niinku sillai avoimesti. Et mun mielestä semmosta, että se enää välttelis, niin sellasta musta ei niinku enää oo. Ja musta on kauheen kiva puhuu sen kanssa ku, niinku siitä ja siitä että miten se on kokenu ja miten mä oon kokenu sitä, tai niinku sen asian. Koska ei oikeestaan oo ketään muuta, ketä ymmärtäis sen niinku sellasena ku se on ollu.” H7

Syyt siihen, että teemaa ei oltu vielä sivuttu, olivat erilaisia. Osa haastateltavista sanoi olettavansa, että sisarukset jakavat myöhemmin kokemuksiaan lapsuudesta, mutta ettei aika ole vielä kypsä. Tähän liittyi toisella sisaruksen nuori ikä ja erilainen vaihe vanhemman alkoholismien käsittelyssä, ja toisella vanhemman raitistumisesta kuluneen ajan vähyys.

"Hetki on kyllä lähellä, että me voidaan alkaa puhua näistä asioista. Meillä on avoimet ja hyvät välit, joten tuskin olisi mitään henkistä estettä. Muuten voidaan puhua avoimesti kaikesta. Hän varmaan käy näitä asioita aika lailla nyt läpi, ja voisi tarvita nyt sitä tukea, jota ei ole tullut tarjottua. Itsestä huomaa, että ollaan selvillä vesillä asian suhteen." H3

Kaksi haastateltavaa kertoi, että he olisivat halukkaita refleктоimaan menneisyyttä, mutta he kokevat sisarustensa välttelevän aihetta. Molemmissa tapauksissa sisarusten välistä suhdetta kuvattiin enemmän asialliseksi kuin kovin avoimeksi tai lämpimäksi.

"Ei oikeestaan, ei me ihan hirveesti olla puhuttu [jälkikäteen isän alkoholismista]. Koska meillä on just sen verran ikäeroa ja sen verran erilaiset elämäntilanteet, niin me ei oikein olla ehkä mitenkään läpikäyty varsinkaan sitä meidän lapsuuden kokemusta. Musta tuntuu, että mun veli on jotenkin välttelevä sen aiheen suhteen." H2

Menneisyyden reflektointi oli ainoa teema, joka nousi tavalla tai toisella esiin jokaisessa haastattelussa riippumatta siitä, oliko vanhempi raitistunut tai oliko välit vanhempaan katkenneet. Teeman mainintaan ei myöskään vaikuttanut se, minkälaisena haastateltavat kokivat sisarussuhteensa tai alkoholismista keskustelun sisarusten kesken.

5.1.3 Tunnepuhe

Vanhemman alkoholismien oli aiheuttanut haastateltaville heidän mukaansa muun muassa pelkoa, vihaa, raivoa, ahdistusta, huolta, häpeää, pettymystä ja turhautumista. Suurin osa haastateltavista

oli puhunut alkoholismiin aiheuttamista tunteista sisarustensa kanssa. Tunnepuhe eroaa menneisyyden reflektoinnista niin, että teema koostuu kuvauksista, joissa tunteista on keskusteltu preesensissä, kulloisessakin tilanteessa. Osa haastateltavista nosti suoraan esiin puheen raivon ja vihan tunteista liittyen vanhemman alkoholismiin. Useimmissa tapauksissa tunnepuhe oli kytköksissä johonkin tilanteeseen, jonka sisarukset olivat jakaneet keskenään. Tunnepuhe toimi välineenä käsitellä koettua pettymystä tai raivoa välittömästi tilanteen jälkeen.

"Mä ainakin muistan kertoneeni siitä, et yksinkertaisesti raivostuttaa se sen juomisen kattaminen, ja on vaikea hillitä itteään. Nyt ku rupesin miettiin, ni ei kyllä ihan hirveesti [ole puhuttu muuten tunteista]. Tosta raivoomisesta on puhuttu paljon ja sellasista konkreettisista seuraamuksista, mut muuten noista tunteista ehkä vähän liiankin vähän, kun miettii jälkeen päin." H1

"Hän [isä] teki sitä välillä, että sanoi, että mä olen niin turha mies, että kun kuolisin pois, hän tälle ruikutti. Joskus me puhuttiin siskon kanssa että no kuoliskin saatana ja siitä sit hirvee olo, mutta kun se pystyy jakamaan sen siinä, että ajatellaan samalla tavalla" H6

Yksi haastateltavista kertoi puhuneensa tunteista sisaruksensa kanssa välittömästi sellaisen tilanteen jälkeen, jossa molemmat sisarukset olivat olleet humalaisen vanhemman luona ja kokeneet vihan tunteita. Välittömästi tilanteen jälkeen sisarukset olivat menneet yhdessä toisen luokse ja puhuneet tilanteen herättämistä tunteista, vaikka haastateltavan mukaan tunteita ei muuten suuresti käsitelty suhteessa. Yksi haastateltavista muisti keskustelleensa lapsena sisaruksen kanssa vanhemman alkoholismiin herättämistä tunteista, mutta pääosin tunnepuhe-teeman alla olevat maininnat olivat aikuisuudesta. Lapsuudessa tunteista puhunut haastateltava kuvasi lohduttaneensa surullista ja pelokasta siskoaan vanhempien riidellessä.

"Että siinä on kumminkin ollut se toinenkin, joka on sitten ollu. Ja vaikka tää keskimäinen on hyvin semmonen sisukas, ja me välillä tapeltiin oikein kunnolla ja hän aina voitti mut, mutta sitten kun se isän ja äidin tappelu oli päällä, niin se olin minä joka häntä lohdutti. Että se oli se mun rooli. Hän oli aidosti surullinen ja peloissaan ja minä otin suojelijan roolin ja piilotin surun ja pelon johonkin." H6

Eräs haastateltavista kuvasi halunneensa puhua vanhemman alkoholismiin aiheuttamista tunteista sisarukselleen tilanteessa, jossa oli itse jo muuttanut pois kotoa ja saanut etäisyyttä tilanteeseen, mutta sisarus ei ollut halukas puhumaan aiheesta.

" - - silloin jotenkin katkes, ja rupes tuleen sitä vihaa. Ja mä muistan, että oon silloin ruvennu avautuun aiheesta äitille ja siskolle, mut se asu silloin vielä himassa ja oli sen verran nuorempi, et musta tuntuu et se ei jotenki pystynyt tai halunnut vastaanottaa sitä mun ahdistusta." H3

Osassa haastatteluista tunnepuhe nousi esiin siitä näkökulmasta, että haastateltava olisi halunnut purkaa omia tunteitaan tai kuulla sisarustensa tunteista, mutta aiheen käsittely oli vähäistä tai olematonta.

"Mutta ei me sillai puhuta siitä, että miltä se meistä tuntuu. Tai jos mä puhun siitä, niin musta tuntuu että mun veli jotenkin vaivaantuu siitä. Mutta hänellä on nyt muitakin ongelmia, niin musta tuntuu että se ei oo vaan ihan valmis vastaanottaa jotenkin niitä mun tunteiden kuvauksia aiheeseen liittyen." H2

"Mua kiinnostais kauheesti, et miltä tää kaikki mun veljestä tuntuu. Kännisoitot, isän näkeminen ihan hirveessä kunnossa, asunnottomuudet, konkurssit ja muut. Mut ei nää oo asioita, joista me puhutaan. Ei mun veli oo koskaan puhunu sen tunteista muutenkaan" H8

Kaikki haastateltavat kuvasivat vanhemman alkoholismiin liittyviä tunteita riippumatta siitä, oliko niistä keskusteltu sisarusten kanssa tai ei.

5.1.2 Ongelmanratkaisu

Kolmas haastatteluista noussut tema nimettiin ongelmanratkaisuksi. Neljä haastateltavaa kertoi käsitelleensä tai käsittelevänsä sisarusten kanssa vanhemman alkoholismia ongelmanratkaisun

näkökulmasta. Ongelmanratkaisuaiheiset keskustelut voi karkeasti jakaa yksittäisten ongelmien ratkaisuun ja laajempien ongelmien, kuten vanhemman alkoholismien, ratkaisuun. Ongelmanratkaisusta puhuminen liittyi kaikilla tilanteisiin, joissa vanhempi joi, joten jos vanhempi oli raitistunut, myös teeman käsittely oli loppunut. Ongelmanratkaisusta puhumista kerrottiin ilmenevän tai ilmenneen pääasiassa tilanteissa, joissa vanhemmalle oli käynyt tapaturma tai alkoholismissa oli tapahtunut jokin muutos, kuten repsahdus juomattomuuden jälkeen. Yksittäisten ongelmien ratkaisua haastateltavien vastauksissa edusti käytännön asioiden järjestäminen.

"Keskustellaan yleensä puhelimitse, koska ollaan eri paikkakunnilla. Kyllä se on nimenomaan se soitto, koska ne tilanteet on usein aika akuutteja että kun äidille käy silloin tällön semmosta että se on kaatunut tai jotenkin telonut itsensä, niin ne on yleensä sellasia että pitää aika nopeesti reagoida, että miten järjestetään sille apua tai kuka ottaa sen lemmikin hoitoon siks aikaa ku se on sairaalassa tai jotain tämmöstä." H2

Käytännön asioiden lisäksi ongelmanratkaisuun liittyi usein omien tunteiden käsittelyä, jolloin ratkaisujen lisäksi koettiin puhumisen helpottavan omaa oloa. Sisarukseen yhteyden ottaminen ongelmanratkaisun tiimoilta tarjosi usealle haastateltavalle tilaisuuden puhua myös omista tunteista, jopa tilanteissa, joissa sisarusten kanssa se ei muuten ollut luontevaa.

"Paitsi että jotai tartti tehdä, niin halusin vaan kuulla että en oo ainoa joka tätä pohtii. Oli välillä niin paska ja kurja olo, että halusin vaan mun veljen tajuavan sen, vaikka vähä väkisin." H8

"Ollaan pyritty konkreettisiin lopputuloksiin, mut sit ollaan varmaan pyritty myös siihen tulokseen, et saa omilt harteiltaan sen vaikutuksen pois, mikä sil oli taas sillä juomisen aiheuttamalla pettymyksellä ja mahdollisesti jopa jollain uhkaavalla tilanteella, yleensä isän omaan terveyteen liittyen. Mut ollaan me oltu hyvin tällasii ratkaisukeskeisii." H1

Kaksi haastateltavista oli joutunut soittamaan vanhemmalleen ambulanssin juomisen tai siihen liittyneen itsemurhauhkailun jälkeen. Tällaisissa tapauksissa kaikki sisaruksista olivat olleet tietoisia

tilanteesta ja halunneet löytää ratkaisun sille, että vanhempi saataisiin hoitoon tai ettei vastaavaa tapahtuisi enää.

"Ja sitte on ollu tietty noi, kun jotain pahaa on käyny. Et kerran mäki oon joutunu elvyttään faijan, ku se oli syöny lääkkeitä ja viinaa. Mä muistan niitä keskusteluja, et tähän on saatava joku päätös ja mun veli oli aktiivisesti niissä mukana." H1

Ne haastateltavat, jotka edelleen pitivät yhteyttä vanhempaan, ja joiden vanhempi ei ollut raitistunut, pohtivat myös vanhemman ikääntymiseen liittyviä haasteita ja niiden ratkaisemista.

"Ja sit semmonen asia mistä me puhutaan on et mitä me sit tehdään, kun se ei pysty enää huolehtimaan itsestään. Et sillai niinku sitä tulevaisuuttakin kyllä mietitään jo. Koska se on semmonen asia, mikä vaikuttaa olevan yksin mun ja mun veljen asia tällä hetkellä. Mun veli ottaa tän useemmin puheeksi." H7

"Mutta pitäiskin varmaan keskustella vähän isommin siitä ongelmasta ja mitä sille vois isommassa mittakaavassa tehdä sen sijaan että sammuttaa vaan semmosia pikkutulipaloja niillä keskusteluilla. Mutta musta tuntuu, että kummallakaan ei oo vaan ollut rahkeita siihen nytte, tavallaan meidän omien elämämme kiireellisyyden vuoksi" H2

Kaksi haastateltavista kuvasi vanhemman alkoholismista keskustelemisen liittyvän lähes aina ongelmanratkaisuun. Molemmilla heistä oli yksi sisarus, joka ei ole osoittanut halua puhua tunteistaan tai reflektoida menneisyyttä juurikaan.

"Mutta sitten aina tiukan paikan tullen jos äiti on esimerkiksi soittanu mun veljelle ja ollu huonossa kunnossa, niin mun veli on aina soittanu mulle. Ja tota, tänä päivänä me puhutaan siitä kyllä, ja pidetään yhteyttä niinku sen äidin tilanteen tiimoilta. Ja niinku käydään siellä yhdessä ja sillai niinku on se edelleenkin yhteinen vastuu, vaikkakin meillä edelleen on ihan erilainen suhde mun äitiin, koska mä edelleen sanon ja mun veli ei" H7

"Mutta tota me asutaan eri paikkakunnilla eikä muutenkaan nähä ihan hirveesti, niin ei me oikein olla yhteyksissä muuten kuin silloin kun on pakko hoitaa joku asia. Ei

meillä mitenkään kylmätkään välit oo, mutta enemmän me puhutaan siitä alkoholismista niin että miten me järjestetään joku asia, jos äidille on vaikka käynyt joku haaveri tai jotain semmosta. Että miten se tilanne hoidetaan sitte ja kuka menee paikalle, semmosta." H2

Laajempien ongelmien ratkaisuksi puolestaan laskettiin keskustelut, joissa ratkaisua ei haettu yksittäisen tilanteen käsittelyyn, vaan johonkin mittavampaan kokonaisuuteen. Yksi usein aineistossa toistuvista teemoista oli keskustelu siitä, miten vanhemman alkoholismi saataisiin loppumaan.

"Ja myöskin käytetty aika paljon aikaa tähän, et pystyyks asioihin vaikuttaa jotenkin, siitä ollaan veljien kanssa puhuttu. Mut myöhemmin vasta on ymmärtänyt et se on ollu aika turha homma." H1

"No ehkä just tällä hetkellä sen äidin alkoholismin suhteen on semmonen olo, et mä en oikein tiedä miten ratkasta se ongelma, vaikka mä oon aikuinen ihminen ja mun velikin on aikuinen ihminen, niin miten auttaa keski-ikäistä alkoholista, jolla on kuitenkin kaikki edellytykset hakea itse apua." H2

Toisinaan keskustelut olivat yhdistelmä näitä kahta. Tällaisissa keskusteluissa oli akuutti ongelma, josta keskusteleminen laukaisi tarpeen puhua alkoholismista ja siihen puuttumisesta. Kaikissa perheissä vanhemman alkoholismi oli pitkään jatkunut ongelma. Moni haastateltava kertoi, että erilaisia ongelmanratkaisutilanteita oli ollut lukuisia, ja mitä vakavammin vanhemman toiminta uhkasi hänen terveyttään, sitä varmemmin keskustelut sisarusten välillä koskivat myös sitä, että koko alkoholismitilanteeseen pitäisi saada ratkaisu.

5.1.4 Raportointi

Neljäs haastatteluissa esiin noussut teema on raportointi. Teema koostuu vastauksista, joissa alkoholismista keskusteleminen kuvailtiin raportointi-sanan käytön lisäksi tiedottamisena, uutisointina, tilannekatsauksena tai muita vastaavia termejä käyttäen. Tällaisia vastauksia esiintyi

kuudessa haastattelusta. Ainoastaan kaksi haastateltavaa ei maininnut tällaista: toisen vanhempi oli raitistunut jo ennen kuin sisarukset olivat enemmän alkaneet keskustella alkoholismista ja toinen oli katkaissut välit vanhempaansa kokonaan. Moni haastateltava kuvaili raportoivia keskusteluja keinona pitää sisarukset ajan tasalla vanhemman tilanteesta. Tällaisia keskusteluja käytiin silloin, kun vanhemman tilanteessa oli tapahtunut muutos, vanhempi oli ottanut yhteyttä tai tehnyt humalassa jotain epämiellyttävää.

Raportointi nähtiin myös keskustelunavauksena, johon muut sisarukset voivat halutessaan tarttua. Osassa haastatteluja nousi esiin sisarusten tapa kysyä toisiltaan suoraan tai kiertoilmauksin, onko alkoholistivanhempi pitänyt yhteyttä. Näin tarjottiin mahdollisuus kertoa, jos vanhempi oli esimerkiksi soitellut humalassa.

"Ehkä sellanen tuli vielä mieleen vuorovaikutuksesta, että veljet ollaan jatkuvasti tsekattu se faijan juomisen tila. Et se oli hyvin tyypillistä, että joku kysyy, että mitäs faija ja sitte mä vastaan vaikka, että vetää viinaa edelleen. Et se on niinku aina annettu se pieni mahdollisuus raportoida, et mikä tilanne. - - - Se on pidetty hyvin vireillä, mut nyt kun se juominen on loppu, niin on saanu rauhan siitä jatkuvasta päivittämisestä, että mikä se tilanne on." H1

"Joskus jompikumpi saatto kysyä, et onks iskästä kuulunu mitään. Käytännössä se meinas niinku sitä, et onks iskä soitellut kännissä." H8

Raportointia pidettiin keinona varmistaa, että kaikilla oli tilanteesta sama käsitys ja vähentää riskiä, että alkoholistivanhempi pimittää tietoa juomisestaan lapsilta. Kun sisarukset eivät enää asuneet alkoholistivanhemman kanssa, raportointi nähtiin ainoana keinona pysyä kartalla vanhemman tilanteesta.

"Mä olisin jotenkin tosi pahoillani siitä, jos mun veli ei kertois mulle, koska mä ajattelen et mulla on oikeus tietää siitä et missä mennään, koska mä en ikinä saa rehellistä vastausta mun äidiltä, ni jos me puhutaan siitä keskenään, niin sitten me ehkä tiedetään kaikkein parhaiten, et mikä tilanne on." H7

Raportoinnin kuvattiin lisääntyneen, jos jotain dramaattista oli tapahtunut, kuten tilanteessa, jossa

sisarukset oli nähnyt vanhempansa käyttäytyvän poikkeuksellisen loukkaavalla ja ahdistavalla tavalla humalassa. Vaikka sisarukset olivat muutenkin tekemisissä aina vanhemman soitettua humalassa, tämän tapauksen jälkeen he pitivät yhteyttä erityisen tiiviisti. Yksi haastateltavista kertoi, että raportointi oli lähes päivittäistä, kun vanhempi joi, mutta loppui kokonaan tämän raitistuttua. Lisäksi raportointi oli tauolla, kun haastateltava asui ulkomailla, mutta hän kertoi saaneensa kuulla vanhemman alkoholinkäyttöön liittyneistä tapahtumista jälkikäteen. Voidaan ajatella, että jälkikäteen tapahtuneen raportoinnin funktio oli saada sisaruksen tieto vanhemman tilanteesta ajan tasalle, mutta myös keventää muiden sisarusten oloa, kun he pääsivät kertomaan ikävistä tapahtumista.

”Mut sit kun mä olin Suomessa käymässä, niin ne käytiin läpi ne alkoholinjuomiseen liittyvät tapahtumat. Et jos on jotain ikävämpää tapahtunu, niin mä sain kuulla niistä sit myöhemmin ja niistä keskusteltiin sitte. Tota ainakin joskus mä muistan, et tota isä oli ollut veljen kanssa jossain reissussa ja ryyppänny niinku tosi paljon siellä ja se oli menny aivan läskiks se matka. Mä en muista mis maassa ne oli, mä vaan kuulin siitä jälkeenpäin” H1

Kun vanhempi ei juonut, raportointiin ei ollut tarvetta, sillä raportoinnin koettiin liittyvän ajankohtaisiin, juomiseen liittyviin tilanteisiin. Toisin kuin ongelmanratkaisu, raportointi saattoi tapahtua myös jonkin verran jälkikäteen. Kaikkiaan haastateltavat pitivät tärkeänä jakaa sisarusten kesken tietoa vanhemman juomiseen liittyen. Raportointi-teeman alle nousi aineistosta eniten mainintoja, ja se esiintyi useimmissa haastatteluissa.

5.2 Miltä keskusteleminen on tuntunut

Haastateltavilla oli hyvin erilaisia kokemuksia siitä, minkälaisia keskustelutilanteet sisarusten kanssa ovat olleet. Kaikki haastatteluissa mainitut keskustelut sisarusten välillä teemoiteltiin niiden kuvauksen mukaan. Teemoittelusta syntyi neljä kategoriaa kuvaamaan alkoholismista puhumisen tilanteiden vallitsevaa piirrettä. Nämä kategoriat ovat sosiaalinen tuki, välttely, konflikti ja neutraali.

Kategoriaan ”neutraali” laskettiin kuuluvaksi kaikki sellaiset maininnat, joissa ei kuvailtu tilanteen ilmapiiriä mitenkään. Tällainen maininta saattaa olla esimerkiksi ”Että se on enemmän ollu sellasta järkeilyä ja sellasta tilanteen jäsentämistä sitten veljen kanssa”, jossa kuvataan keskustelun sisältöä, mutta ei ilmapiiriä. Tätä kategoriaa ei käsitellä tuloksissa erikseen, koska näitä mainintoja ei yhdistä muu, kuin ilmapiirin tai tunnelman kuvauksen puuttuminen.

5.2.1 Sosiaalinen tuki

Suurin osa haastateltavista ilmaisi jollakin tavalla saaneensa tukea sisarukseltaan keskusteluissa vanhemman alkoholismista. Tyypillisimmin tuki ilmeni haastatteluissa avoimena keskusteluilmapiirinä, jossa sai puhua vapautuneesti ja pelkäämättä toisten reaktiota.

"Ei oo ollu yhtään kyl vaikee aihe. Kyl meillä on aina ollut semmonen tosi avoin, et parempi vaan kun kerrotaan kaikki huoli mikä siihen liittyy. Ja aina on ollut kaikki valmiita siitä myöskin keskusteleen, jos on tähän liittyvää asiaa ollut. " H1

"Siihen [isän alkoholismiin] liittyen ei oo koskaan ollu mitään riitoja, et me ollaan aina tuettu toisiamme, vaikka me ollaan aika paljon riidellykin. Mut ei koskaan tähän aiheeseen liittyen." H5

Tuki ilmeni esimerkiksi vanhemman asioiden hoitamiseen liittyvissä tilanteissa, kuten siinä, että sisarus on lähtenyt mukaan tapaamaan humalaista vanhempaa tai luvannut hoitaa vanhempaan liittyviä käytännön asioita, kun toinen ei ole jaksanut. Tukea on tarjottu myös muun muassa saapumalla sisaruksen kotiin keskustelemaan vanhemman humalaisen toiminnan jälkeen, lohduttamalla itkevää sisarusta puhelimesta ja tarjoamalla sisarukselle mahdollisuus puhua avoimesti tunteistaan ja kokemuksistaan alkoholismiin liittyen. Tällaisia tuen muotoja nousi esiin useassa haastattelussa, ja ne liittyivät usein akuutteihin tilanteisiin, joissa vanhempi oli esimerkiksi loukannut itsensä tai soitellut lapsille humalassa. Moni koki mahdollisuuden jakaa vastuu vanhemman alkoholismiin liittyen sisarusten kesken. Myös vanhempaan liittyvien negatiivisten

tunteiden jakaminen nousi useissa haastatteluissa esiin. Sisaruksen kanssa koettiin mahdolliseksi purkaa negatiivisia tunteita vanhempaan liittyen.

"En mä muista mitään yksittäistä hetkee, millon siitä alettiin puhua. Kai se oli joku yhteinen ymmärrys siitä, että se oma isä on niinku tietynlainen ja se ei siitä tuu mikskään muuttuun. Et ne hyvät teot joita häneen uhraa ei kannu mitään hedelmää. Et kun tää tuli molemmille selväks niin se keskustelu on ollu semmosta niinku, aika vapaata. Mut siinä ei oo niinku koskaan ollu semmonen olo, että toinen on kohtuuton sitä toista kohtaan tai omaa isää kohtaan." H4

Monessa haastattelussa nousi esiin sisarussuhteiden merkitys tilanteissa, joissa muut eivät tunnu ymmärtävän alkoholistivanhemman vaikutusta lapsiin. Sisarusten nähtiin olevan "samalla puolella"

"Mun äidiltä on tullu se viesti et ei tarvi noin ankarasta suhtautua [isään], mut mun sisko taas on ihan täysin ymmärtäväinen. Meille tuli mun isän kanssa riitaa, et se oli tosi törkee mua kohtaan, ni sit kun mä kerroin siitä mun siskolle niin sen reaktio oli enemmänkin semmonen et niinku 'mullakin meni maku koko ihmiseen, et miten se voi käyttäytyä tolla tavalla', et enemmänkin se, että se täysin tuki mua siinä eikä ollu mitenkään silleen mun isän puolella tai koittanu puolustella sitä." H5

Kahdessa haastattelussa nousi esiin, että vaikka sisarusta ei muuten jossain vaiheessa elämää oltu koettu suurena tuen lähteenä, vanhemman tilan mentyä riittävän huonoksi sisarukseen oli voinut luottaa. Toinen haastateltavista kertoi, että vaikka hän ja hänen sisaruksensa eivät yleensä puhuneet vanhemman alkoholismiin liittyvistä tunteista, kun sisarukset kohtasivat humalaisen vanhempansa äitienpäivänä hänen kotonaan, normaalisti vältellen aiheeseen suhtautuva sisarus pysyi toisen tukena.

"Mun veli veti hirveet kilarit heti ja se huus ihan hulluna sille [äidille] ja mä vaan tyrkkäsin sille kuppia käteen, ja sanoin et helvetin hyvää äitienpäivää. Ja mun broidi lähti meneen ja mä lähdin meneen ja mun miesparka seiso siellä sen sopan keskellä. Mut mä olin niin vihanen, että mä en voinu jättää sitä siihen, vaan mä marssin takasin sinne asuntoon autolta ja siis semmosessa tilanteessa mun veli tulee mukaan, et se ei päästä mua sinne yksin, ja sit me yhdessä käytiin sitä keskustelua." H7

Toisessa haastattelussa taas ilmeni, että nuorimmalla sisaruksella oli tapana juoda alkoholivanhemman kanssa toistuvasti, minkä haastateltava koki hankalaksi, mutta kun vanhemman tilassa tapahtui selvä muutos huonompaan, nuorin sisarus oli kuitenkin valmis toimimaan sisarustensa kanssa vanhemman auttamiseksi.

”Mut sit mun siitä nuorimmasta veljestäki, ketä tääl itekin siis joi, niin sekin kuitenkin ihan eri tavalla huolestu sillon kun isäl oli käyny jotain. - - Et siinä oli vähän niinku kaks persoonaa: et joko se niinku juhli siellä faijan kaa, jolloin mä koin ite että mä oon niiden kahden eristämä tai omalla tavallaan, ja sit siinä oli vähän se toinen persoona, et se oli tosi huolissaan faijasta ja koitti tehdä kaikkensa, et sille ei käy mitään tosi pahaa.” H1

Yksi haastateltavista kertoi, että vaikka heidän nuoruudessaan hänen sisaruksellaan oli tapana enemmän poistua paikalta kuin suostua keskustelemaan vanhemman alkoholismista, hänen tukeensa saattoi kuitenkin luottaa tiukoissa paikoissa. Jos haastateltava oli itkenyt ja ollut ”tosi rikki”, sisarus ei ole jättänyt häntä yksin. Tämä vaikutti tyypilliseltä kaikkien haastateltujen kohdalla, joskin kahdella haastatellulla ei ollut vastaavia kokemuksia. Kuitenkin myös näissä sisarussuhteissa, joissa tukea ei koettu saadun vuorovaikutustilanteissa, sosiaalisen tuen olemassaolo tunnistettiin. Kaksi haastateltavaa kertoi, että tieto siitä, että sisarus jakaa samat kokemukset, tarjosi lohtua, vaikka alkoholismista aiheuttamista tunteista ei olisikaan puhuttu.

”Esimerkiks kun tossa vuos sitten veljellä ja äidillä oli iso riita, missä mun veli katkas välit mun äitiin, niin mä järkytyin siitä senkin takia, että mulle jäi semmonen olo, että nyt mä oon yksin vastuussa äidistä ja sen hoitamisesta sen sekoilujen suhteen. Mut siinä ehkä tajus sen, että miten tärkeätä se on, että on se toinen sisarus. Vaikka ei asiaa paljoo käsitelläkään, niin on kuitenkin aina ollut se olo, että joku muu jakaa tän asian mun kanssa.” H2

”Aina ku on ollu kaikkein synkimmät hetket iskän kanssa, oon miettiny et ainakin mulla on veli, joka on samassa tilanteessa. Vaik se ei aiheesta haluakaan puhua, ni joteki sitä pitää semmosena oljenkortena. Et onneks ei oo ainoa lapsi.” H8

Lähes kaikki vastaajat nostivat sisarusten iän ja syntymäjärjestyksen esiin haastatteluissa, kun käsiteltiin sitä, miten alkoholismista on puhuttu. Haastateltavien sisarusten sukupuolijakauma, määrä, ikä ja syntymäjärjestys vaihtelivat niin paljon, että tuloksissa ei ole mahdollista käsitellä tiettyjen muuttujien yhteyttä haastateltavien kokemuksiin. Tuen näkökulmasta moni haastateltavista nosti esiin isosisarus-pikkusisarusroolit ja yksi kertoi kokevansa tarvetta suojella nuorempaa sisarustaan. Rooleja käsiteltiin myös kuudessa muussa haastattelussa, eli yhtä lukuun ottamatta kaikissa. Yksi haastateltavista kuvasi isosisaruksen ja itsensä roolien olevan päälaellaan peilaten siihen stereotypiaan, että vanhin sisarus huolehtii nuoremmista. Kahdessa tapauksessa iän ja syntymäjärjestyksen lisäksi kokemuksiin kerrottiin vaikuttaneen myös se, kuka sisaruksista on asunut kotona vanhemman tai vanhempien alkoholismien alkaessa tai ollessa pahana.

"Ei me ihan hirveesti olla puhuttu [isän alkoholismista lapsuudessa]. Koska meillä on just sen verran ikäeroa ja sen verran erilaiset elämäntilanteet, niin me ei oikein olla ehkä mitenkään läpikäyty varsinkaan sitä meidän lapsuuden kokemusta. Musta tuntuu, että mun veli on jotenkin välttelevä sen aiheen suhteen. Veikkaan myös, että se on ollu rankempaa sille silloin, koska se on myös ottanut esikoisena semmosta vastuullisempaa roolia, ehkä myös mun huolehtimisesta, silloin lapsena. Mutta tota nykyäänkin hänen kanssaan on aika vaikeeta puhua tunteista ylipäätään. Niin en tiedä, että millon tullaan käsittelemään näitä."H2

Mainintoja sosiaalisesta tuesta oli aineistossa paljon. Haastateltavat kuvasivat tukea eri termein ja antamalla esimerkkejä tilanteista, joissa sisaruksen kanssa keskusteleminen oli auttanut heitä.

5.2.2 Välttely

Puolet haastateltavista koki sisarustensa välttelevän joko vanhemman alkoholismista keskustelua kaikkineen tai sen jotain osa-aluetta. Kukaan ei maininnut itse välttelevänsä aihetta tai väistelleensä sisaruksen keskustelunavausta vanhemman alkoholismiin liittyen. Tämä selittynee sillä, että haastatteluun osallistui ihmiset, jotka ovat halukkaita keskustelemaan kokemuksistaan tästä aiheesta. Koettua välttelyä selitettiin neljällä eri syyllä. Esiin nousseet syyt olivat muodolliset tai

viileät välit sisarusten kesken, aiheen kokeminen vaikeaksi, sisaruksen elämäntilanne sekä perheen sisäinen dynamiikka, kuten sisaruksen ja vanhemman välinen läheinen suhde. Välttelyä ilmeni eri tavoin. Tyypillisesti aihetta vältteltyt sisarus tuntui vaivautuneelta tai kiusaantuneelta, ei reagoanut keskustelunavaukseen tai ei koskaan itse ottanut asiaa puheeksi. Joissakin haastatteluissa nousi esiin myös kiertoilmausten käyttö. Yhdessä haastattelussa mainittiin sisaruksen vähättelevä käytön vanhemman alkoholismia ja haastateltavan huolta kohtaan.

”Mä yritin saada sen [veljen] jotenkin mun puolelle, tai sillai että voitaisko yhdessä nyttien [keskustella], niin jotenkin sellasta tukee vaille mä jäin. Et se oli sitten vaan että ’älä nyt’, ’anna olla’, ja tällai ’et jaksa nyt kaiveilla tollasta’ ja että niinku ’et mitä välii niinku’, et ’lähe meneen’. Eikä kyllä puhettakaan, et se olis ikinä ottanu sitä puheeks sillon. Et se vaan niinku oli... poissa.” H7

Toisessa haastattelussa nousi esiin tilanne, jossa veli oli ilmaissut suoraan, että ei halua keskustella aiheesta tavalla, joka haastateltavasta tuntui inhottavalta. Tämä tilanne koski perheriitaa, joka liittyi vanhemman juomiseen. Haastateltava kertoi, ettei sisaruksen lopetettua keskustelun riitaan palattu enää. Muista tilannekuvauksista ei käynyt ilmi, että välttely olisi johtanut jonkin keskustelunaiheen häviämiseen, mutta toisaalta muissa tilanteissa aiheet ovat olleet vähemmän spesifejä käsitellen esimerkiksi alkoholismiin liittyviä tunteita.

”Aika semmonen nopee lyttääminen tuli, että et voi auttaa ja että äiti nyt on vaan niin sekaisin. Ei se ihan hirveesti halunnut muuta artikuloida. Se oli vaan tosi selkee viesti, että älä puutu tähän, niin mulla tuli tosi tyrmätty olo. Eikä me olla puhuttu siitä sen jälkeen.” H2

Muut haastatteluissa nousseet väittelyn keinot liittyivät puheenaiheen vaihtamiseen tai muihin vuorovaikutustilanteessa tapahtuneisiin muutoksiin. Kahdessa haastattelussa kuvattiin vuorovaikutusta sisaruksen kanssa muutenkin hankalaksi etenkin omiin tunteisiin ja kokemuksiin liittyen, eikä vanhemman alkoholismia nähty suurena poikkeuksena tähän.

"Mun veli ei oo koskaan ottanu asiaa puheeks. Kun ite oon joskus yrittäny, niin vastaanotto on aika vaitonainen. Ei mun veli jotenkin osaa ees puhua siitä, tai siltä se on tuntunu. Toisaalta ku ei me tosiaan muutenkaan kauheesti puhuta mistään, niin ei kai tää oo mikään poikkeus." H8

Kahdessa haastattelussa nousi esiin käsitys siitä, että sisarus vältteli aihetta koska ei ollut valmis käsittelemään sitä. Toisessa haastateltava kuvaili sisarustaan kyvyttömänä ottamaan vastaan haastateltavan tunteiden kuvauksia. Toisen haastateltavan mukaan sisarus asui puheeksiottotilanteessa edelleen kotona, minkä vuoksi hän koki keskustelun vaikeana. Haastattelussa ilmeni, että nuoremman sisaruksen asuessa kotona hän puolusteli vanhemman käytöstä, toisin kuin kotoa pois muuttanut haastateltava.

"Mulla alkoi koko isäkuvio purkautua enemmän aikuisena, jolloin tunteet alkoivat tulla pintaan. 23-vuotiaana vihaa isän juomista kohtaan alkoi tulla, jolloin on alkanut avautua äidille ja siskolle. Sillon sisko asui vielä kotona, eikä pystynyt tai halunnut ottaa vastaan ahdistusta tai ei ollut riittävän pitkällä omassa käsittelyssään. Sitten kun sisko on muuttanut pois kotoa, niin on päässyt enemmän käsittelemään." H3

Myös toisessa haastattelussa nousi epäilyksi välttelyn syyksi perhedynamiikka ja sisaruksen ja ei-alkoholistivanhemman yhteinen välttelevä rintama. Haastateltava kuvasi sisarustaan auktoriteettiuskoisena ja koki, että sisarus ei kiltin luonteensa vuoksi halunnut puhua vanhemman alkoholismista, vaan mieluummin vältteli aihetta, koska ei-alkoholistivanhemman mielestä ei ollut sopivaa puhua alkoholismista.

"Mä oon puhunu siitä nimenomaan niin, että mun äiti on alkoholisti. Jo tosi pienestä saakka, tai sillai siitä teini-iästä saakka. Musta tuntuu et se mitä mun isä ja veli, niin ne on enemmän niinku selitelly sitä että 'joo no ehkä se juo vähän liikaa, mut se käy kuitenkin töissä ja hoitaa asiansa', et must se on ollu niinku semmost, et ne ei oo vaan halunnu nähä sitä." H7

Välttelyä kokeneista haastateltavista kaksi kuvasi tilanteita, joissa oli sisaruksen lisäksi ollut ei-alkoholistivanhempi mukana ja kaksi tilanteita, joissa he olivat olleet kahden kesken. Välttely ei

suoraan ollut yhteydessä siihen, etteikö alkoholismia olisi muuten voinut käsitellä sisaruksen kanssa. Esimerkiksi raportointia ja ongelmanratkaisua esiintyi myös niissä suhteissa, joissa sisaruksen koettiin välttelevän tunnepuhetta tai menneisyyden reflektointia.

5.2.3 Konflikti

Vajaa puolet haastateltavista kuvasi vanhemman alkoholismista keskustelemisen päättyneen joskus konfliktitilanteeseen. Konfliktitilanteiksi laskettiin tilanteet, joissa keskustelu oli haastateltavan mukaan muuttunut riidaksi, sisarus oli alkanut tiuskia tai huutaa tai tilanne oli muuten päättynyt haastateltavan mukaan ikävästi. Siinä missä välttelyksi lasketut tilanteet olivat enemmän kuvauksia poissaolosta tai aiheen väistelystä, konfliktitilanteisiin laskettiin tilanteet, joissa oli jokin aktiivinen toimi sisaruksen puolelta.

"Ja sitten mun veljellä etenkin sitten kun mä oon ollut alaikäinen ja hän on ollut jo täysikäinen, niin hän on tehnyt tätä että 'mä en jaksu kuunnella tätä, että mä lähden meneen'. Useimmiten näitä keskusteluja käytiin, kun äiti oli siis humalassa kotona ja siellä oli jotenkin ikävää. Ja sitten mä niinku toin esiin sitä, että tää on ihan hirveetä ja et miksi niinku kukaan ei tee mitään ja miksei kukaan soita poliiseja ja sitten näissä tilanteissa mun veli teki sen ratkasun, että hän poistuu." H7

"Se [sisarus] on semmonen ihminen, jonka on aina pakko olla sen puolella, ketä kullonkin syytetään. Jos mä oon jostain avautunut, niin se on alkanut puolustaa isää. Se ei ehkä kestä sellaista konfliktin uhkaa vaan yrittää purkaa tilanteita niin, että ei antaudu keskusteluun. [siskon nimi] on alkanut tiuskia ja riitelyä on alkanut. Hirtehishuumorilla kuitattu, että noniin, taas mennään." H3

Yksi haastateltavista kuvasi tilanteen, jossa sisarus oli alkanut huutaa, minkä jälkeen keskustelua hänen kanssaan ei voinut jatkaa. Tilanne erosi kuitenkin muista siinä, että sisaruksen huutamisen syynä oli raivo vanhemman juomista kohtaan, ei niinkään haluttomuus käsitellä asiaa toisten

sisarusten kanssa. Huutamisen koettiin kuitenkin vaikuttaneen siihen, miten sisarusten välillä käsiteltiin vanhemman alkoholismia.

"Ja sit jossain vaiheessa mä huomasin et mun veli ei oikein pystyny keskusteleen siitä asiasta, et se raivostui ihan täysin aina kun siit piti ikään ku keskustella, niin siks se niinku otti ehkä vähän etäisemmän roolin, koska ei siitä ollu enää mitään hyötyä kun se suuttu niin pahasti joka kerta jos siit niinku tuli minkäänäköstä puheenaihetta siit faijan juomisesta." H1

Sisarusten välinen suhde saatettiin kokea hyväksi ja avoimeksi, vaikka konflikteja alkoholismista keskustelemiseen liittyen olisi ollut. Konfliktitilanteiden ulkopuolella sisarusten vuorovaikutus ja heidän välinsä koettiin luontevaksi, eikä kukaan haastateltavista kuvannut olevansa huonoissa väleissä sisarustensa kanssa, vaikka konfliktien aikana sisaruksen käytös olisikin aiheuttanut turhautumista. Konflikteja kuvattiin aineistossa vähemmän kuin sosiaalista tukea tai välttelyä eivätkä ne olleet yhdenkään haastateltavan mukaan ainoa tapa, jolla vanhemman alkoholismia käsiteltiin.

5.3 Alkoholismin käsittelyn muuttuminen ajan myötä

Kaikkien haastateltavien perheissä vanhemman alkoholismi oli alkanut, kun haastateltava oli asunut lapsuudenkodissaan. Toisissa perheissä alkoholismi oli alkanut tai pahentunut lapsen ollessa teini-ikäinen. Alkoholismin käsittelyn muuttumista lähestyttiin alun perin siitä näkökulmasta, miten alkoholismia käsiteltiin lapsuudessa, teini-iässä ja aikuisuudessa. Haastatteluisa kuitenkin nousi esiin, että iän karttuminen oli vain yksi osatekijä käsittelyn muuttumisessa. Kaikkineen haastatteluisa ilmeni kolme eri teemaa: aikuistuminen, muutokset perheessä ja muutokset haastateltavien elämässä. Näitä teemoja käsitellään tässä kappaleessa suhteessa haastateltavien lapsuuden- ja teini-iänkokemuksiin. Osiossa esitellään ensin haastateltavien kokemuksia vanhemman alkoholismiin liittyvistä vuorovaikutustilanteista heidän lapsuudessaan ja nuoruudessaan, minkä jälkeen käsitellään kolmea löydettyä teemaa.

Kukaan haastateltavista ei osannut sanoa, puhuttiinko lapsuudessa alkoholismista pelkästään sisarusten kesken, mutta yksi haastateltavista muisti olleensa kahden kesken sisaruksensa kanssa ja lohduttaneensa tätä vanhempien riidan aikana. Aineistosta nousi esiin monia syitä sille, miksi haastateltavat eivät olleet puhuneet sisarustensa kanssa lapsuudessa alkoholismista. Eniten toistuvat syyt olivat se, että vanhemman alkoholismi ei ollut vielä alkanut tai pahentunut sekä se, että sisarusten ikäero vuoksi toinen tai joku sisaruksista oli liian nuori keskustelemaan asiasta.

"Ja tota, mut mä en pienenä muista, että me oltais lapsina keskusteltu, et mä olisin veljeni kanssa niinku pienenä, et ne tuli sitte vasta myöhemmin aktiivisiks ne keskustelut liittyen siihen juomiseen. Mut ei kovin pienenä." H1

Tilanteita, joissa sisarusten lisäksi myös ei-alkoholistivanhempi on ollut mukana, oli lähes kaikilla. Suurella osalla keskustelutilanteet ei-alkoholistivanhemman kanssa liittyivät alkoholistivanhemman käytöksen selittämiseen, alkoholismin kuvailuun tai lasta pelottaneiden tilanteiden purkamiseen. Erityisesti lapsuuteen liittyen haastatteluissa nousi esiin keskustelujen käyminen, kun vanhempi palasi humalassa kotiin tai perhe joutui lähtemään vanhemman juomisen takia pois kotoa yöksi, joten monessa perheessä keskustelut tuntuivat liittyvän juomistilanteeseen. Yksi haastateltavista kuvasi lapsuudessa käytyjä keskusteluja, joissa sisarusten lisäksi oli ei-alkoholistivanhempi mukana, pääosin alkoholistivanhemman haukkumiseksi.

Toisissa perheissä alkoholismista oli puhuttu vanhemman juomisesta, kun alkoholistivanhempi oli selvin päin, toisissa ainoastaan, kun vanhempi oli humalassa ja tilanne oli akuutti. Haastateltavilla oli hyvin erilaisia kokemuksia siitä, miten paljon tai avoimesti alkoholismista perheessä puhuttiin. Nämä kokemukset näkyivät erityisesti siinä, miten hyvin haastateltavat ymmärsivät alkoholismia. Osalle alkoholin juomisen seuraukset olivat selvä asia jo lapsuudessa, toisille taas ei.

"Meiän äitihän on monta kertaa meidän lapsuudessa selvittänyt tän isän ongelman meille tosi yksityiskohtasesti keskustelemalla, et mikä se tilanne on, et sen mä muistan et se on usein sitä meille kerrannu lapsina, et mikä se isän tilanne on." H1

"Se oli aika sillai, hankala, ja vähän sellanen peiteltävä asia. Mutta koska se kuitenkin näky niin voimakkaasti sitten kun isä tuli kännissä paikalle, niin totta kai siitä sitten puhuttiin. Et äiti niinku tarjos sitten sen turvan siinä." H2

Moni haastateltavista kertoi, että vanhemman alkoholismi oli pahentunut heidän ollessaan teini-iässä tai hieman yli 20-vuotiaita. Useissa haastatteluissa kävi ilmi, että haastateltavan ensimmäiset selvät muistikuvat vain sisarusten kesken käydyistä, alkoholismiin liittyvistä keskusteluista käytiin teini-iässä tai hieman sen jälkeen, kun haastateltava tai joku sisaruksista asui vielä lapsuudenkodissa. Keskustelunaiheet kotona asuessa liittyivät usein ongelmanratkaisuun.

"Ei meillä ollu sitä ymmärrystä, et minkälainen tauti alkoholismi on, esimerkiks silloin kun oltiin nuorii, ei meistä kellään. Nykyään on paljon parempi ymmärrys siitä, mut ei ollu silloin. Ni se aiheutti sitä ratkasukeskeisyyttä." H1

Noin puolissa haastatteluista ilmeni sisarusten välille teini-iässä syntynyt etäisyys tai kitka, joka liittyi haastateltavien mukaan heidän ikäeroonsa, murrosikänsä tai muutoksen elämäntilanteeseen. Kitkaa ei kuvattu erityisesti suhteessa vanhemman alkoholismista keskustelemiseen, mutta se nähtiin osasyynä sille, ettei alkoholismista keskusteltu. Näiden vastaajien mukaan sisarustenvälinen ikäero koettiin teini-iässä merkittävämpänä tekijänä kuin muissa ikävaiheissa, koska siihen liittyi muutoksia, kuten itsenäistyminen, kaveripiirien vaihtuminen ja eriytyminen, kotoa poismuuttaminen sekä sisarusten omat alkoholikokeilut, jotka aiheuttivat hankausta joidenkin sisarusten välillä.

"Mä olin se kiltti esikoinen, ja mun sisko uskalsi niin kun pistää hanttiin ja protestoida ja olla murkkuikäinen. Että mä olin se äidin uskottu ja sisko oli sitten sillä lailla murkkuikäinen. Ja mä silloin paheksuin sitä että miten se tollai menee, vaikka sehän käyttäyty täysin oikein" H6

Kaikki haastateltavat olivat puhuneet vanhemman alkoholismista aikuisiällä sisarustensa kanssa. Koska lapsuuden- ja nuoruudenaikaisia keskusteluja oli käyty melko vähän ja vain osassa perheistä, aikuisuuden keskustelut nousivat vahvasti aineistosta esiin. Kaksi haastateltavaa mainitsi erikseen, että alkoivat puhua vanhemman alkoholismista sisaruksensa kanssa varsinaisesti vasta aikuistuttuaan.

"En mä kyllä silloin nuorempana oo niitten [perheen] kanssa, enkä hirveesti varmaan kenekään kans, pystyny siitä puhumaan. Et vasta sitten aikuisena. Mä olin varmaan yli parikymppinen ennen kun me alettiin lähentyä [sisaruksen kanssa]. Et meillä oli vähän niinku erilaiset kaveripiirit ja muut." H6

"Isähän alkoholisoitu kai kunnolla vasta ku olin ite teini ja mun veli jo melkein täysikänen. Et ennen sitä aiheesta ei tietty puhuttu [naurua], mut en kyl muista, et olis silloin teini-iässäkään puhuttu, vaik se olikin tosi näkyvää. Kumpikaan ei kuitenkaan asunu isän luona, että kai sekin vaikutti. Aikuisina vasta ollaan vaihdettu sit muutama sana aiheesta." H8

Suurin keskusteluihin liittyvä muutos tapahtui siinä mielessä aikuistumisen myötä, että aiemmin menneisyyden reflektoinniksi nimetty puhumisen teema ilmeni vasta aikuisiällä. Kaikille haastateltaville oli yhteistä aikuisuuden saavutettuaan vanhemman alkoholismien käsitteleminen jollakin tavalla, minkä lisäksi moni koki tarvetta muistella ja jäsentää lapsuutta nimenomaan sisaruksen kanssa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki haastatellut olivat käyneet terapiassa, psykiatrisella sairaanhoitajalla tai vertaistukiryhmässä puhumassa vanhemman alkoholismien seurauksista omalle elämälle. Tällaista pohdintaa ei ilmennyt lapsuudessa tai nuoruudessa niissäkään perheissä, joissa alkoholismista keskusteltiin sisarusten kesken. Voidaan siis nähdä, että aikuistuminen vaikutti alkoholismien käsittelyyn ja sitä myötä siitä keskustelemiseen.

"Nyt aikuisena siitä on puhuttu paljonki, paljonki. Jossain vaiheessa ihan jatkuvasti. Kai se on sitte niin, että kun niistä ei puhuttu sitte ku asiat oli akuutteja, eli niinku tilanne oli päällä, niin niistä ei silloin keskusteltu ni varmaan semmosta että haluu vähä rakentaa sitä että onks mulla samanlaiset muistikuvat veljen kanssa. Et se on enemmän kuitenkin semmosta vähä, miten sen nyt sanois, kyl siinä ehkä niitä tunteitakin on ollu mukana, mut kuitenkin semmosta etäistä. Kyl siihen vaikuttaa varmaan sekin, että tavallaan välit on katkastu isään ni siihen ei liity semmosta halua huolehtia siitä ihmisestä." H4

"Asuttiin eri paikkakunnilla ja siinä sitte puhuttiin puhelimesta, niin siinä alettiin muistella pikkuhiljaa asioita. Ehkä se niinku lähti myös sellasesta, nyt aikuisiän semmosesta katkeruudesta ja vihasta, kiukusta sitä isää kohtaan, mitä ei silloin

lapsena, minä varsinkaan, ei uskaltanu näyttää eikä osottaa. Eikä sitä silloin itekään tuntenut tai tunnistanut, kun sen piilottaa iteltänsä." H6

Aikuistumisen myötä moni oli prosessoinut paitsi alkoholismia myös perheensä toimintaa ja menneisyyttään muutenkin. Yksi haastateltavista kertoi, että aikuistuttuaan hänen sisaruksensa oli pyytännyt anteeksi sitä, että ei nuoruudessa tukenut häntä, vaan vältteli alkoholismista puhumista.

"Ja mitä me ollaan jälkeinpäin puhuttu siitä, niin se on ihan tosi rikki, että se on jättänyt mut yksin, ja sikski mä luulen, että se on vaikea asia sen myöntää, että se on niinku pakoillu sitä asiaa." H7

Moni haastateltavista koki, että vaikka ei ollut tähän mennessä puhunut täysin vapautuneesti vanhemman alkoholismista, avoimen keskustelun aika tulisi koittamaan. Syitä sille, miksi avointa keskustelua ei oltu vielä käyty, olivat muun muassa sisaruksen nuori ikä, vanhemman alkoholismin vahva läsnäolo elämässä ja sen aiheuttama vanhemman käytöksen puolustaminen tai uupumus koko aiheen käsittelyyn.

"Hetki on kyllä lähellä, että me voidaan alkaa puhua näistä asioista. Meillä on avoimet ja hyvät välit, joten tuskin olisi mitään henkistä estettä. Muuten voidaan puhua avoimesti kaikesta. Hän varmaan käy näitä asioita aika lailla nyt läpi, ja voisi tarvita nyt sitä tukea, jota ei ole tullut tarjottua." H3

Kuitenkin enemmän kuin sisarusten ikään, keskustelujen muuttuminen liittyi vaihtuneisiin elämäntilanteisiin. Nämä jaettiin kahteen: muutoksiin perheen tilanteessa ja muutoksiin haastateltavan elämässä. Muutoksia perheen tilanteessa olivat vanhempien avioero, vanhemman raitistuminen ja muiden perheenjäsenten alkoholisoituminen. Muutoksia haastateltavan elämässä olivat kotoa pois muuttaminen, välien katkaisu vanhempaan, sisaruksen kanssa eri paikkakunnille muuttaminen ja vertaistukiryhmään liittyminen. Näillä muutoksilla nähtiin olevan isompi merkitys vanhemman alkoholismista puhumiselle kuin iällä. Avioero oli vaikuttanut perheissä paitsi sisarusten väliseen keskusteluun, myös siihen, miten ei-alkoholistivanhempi suhtautui asian käsittelyyn.

"Se helpotti tosi paljon se tilanne sen jälkeen kun mun isä teki sen ratkasun, että hän vastoin mun äidin tahtoa niin haki avioeroo. Ja sen jälkeen se tilanne niinku sillai helpottu, että sen jälkeen niin, mä en oo niinku viettänyt yötä saman katon alla äidin kanssa enkä esimerkiks vierailut hänen luonaan yli kahta tuntia kerrallaan [naurahdus]. Ja sen jälkeen se tilanne sillai helpottu, että me käytiin niitä keskustelujä muulloinkin kuin silloin oli tilanne päällä, siis veljen kanssa." H7

Kolmen haastateltavan vanhempi oli raitistunut. Raitistuminen vaikutti alkoholismista keskusteleminen etenkin niin, että raportoinnin, ongelmanratkaisun ja tunnepuheen sijaan sisarukset keskittyivät menneisyyden reflektointiin. Yhden haastateltavan vanhempi oli raitistunut vasta kaksi vuotta aiemmin, ja hän kertoi, että he eivät sisarusten kesken vielä olleet käsitelleet menneitä tapahtumia. Hän kertoi, että tuntuisi vielä liian raskaalta alkaa puida lapsuuden ja nuoruuden kokemuksia.

"Isän juomiseen ei raitistumisen jälkeen oo palattu, mutta veikkaan et siitä vois olla ihan hyväkin keskustella veljen kaa noista asioista, koska se on vaikuttanu meidän kaikkien kasvamiseen ja elämään aika paljon. Et siitä olis varmasti hyötyä. Mut ei me olla kyllä hirveesti puhuttu. Se on ollu ehkä sellasta, aika usein kytkeytyny johonkin sellaseen tapahtumaan, johonkin tosi epämiellyttävään tapahtumaan, tai johonkin ennaltaehkäisevään asiaan tai turhaan vaikuttamiseen pyrkimiseen." H1

Yhden haastateltavan toinen vanhempi alkoholisoitui sen jälkeen, kun toinen vanhemmista raitistui. Toisessa haastattelussa nousi esiin yhden sisaruksen alkoholisoituminen. Molemmat muutokset vaikuttivat siihen, miten sisarukset keskustelivat alkoholismista. Ensimmäisessä tapauksessa sisarukset alkoivat varsinaisesti puhua keskenään vanhemman alkoholismista, kun toisen vanhemman raitistumisen jälkeen toinen alkoi juoda. Sisaruksen alkoholisoituminen taas vaikutti sisarusten dynamiikan muuttumiseen toisessa perheessä: sisaruksista kaksi vanhinta puhuivat alkoholismista lähinnä keskenään, kun nuorin veli alkoi alkoholisoitua.

"Et sillon just jos mä puhuin, niin mä puhuin enemmän sen keskimmäisen veljen kaa, et meil oli vähän parempi yhteys, yhteys siihen. Ku sitte toi ryyppäs melko aktiivisesti fajjan kans kahestaan ja kutsu kavereitaan meille, se mun nuorimmainen veli, ja ne

niinku, niillä oli aika pirusti bileitä yhdessä, missä sitte kaikki juhli. Et siinä oli ehkä semmonen muutos." H1

Muutokset haastateltavien elämässä ovat osittain myös muutoksia perheen tilanteessa, koska tällaisiksi muutoksiksi laskettiin kotoa pois muuttaminen ja välien katkaiseminen alkoholistivanhempaan. Tällaiset muutokset vaikuttavat eittämättä paitsi haastateltavaan, myös muuhun perheeseen. Haastatteluissa nousi esiin, että kotoa pois muuttaminen nosti ihmisissä pintaan vanhemman alkoholismiin liittyviä tunteita. Muuton avulla saatu etäisyys koettiin helpottavan vanhemman käytöksen tarkastelua.

"Mulla alkoi koko isäkuvio purkautua enemmän aikuisena, jolloin tunteet (viha, ahdistus) alkoivat tulla pintaan. 23-vuotiaana vihaa isän juomista kohtaan alkoi tulla, jolloin on alkanut avautua äidille ja siskolle. Sillon sisko asui vielä kotona, eikä pystynyt tai halunnut ottaa vastaan ahdistusta tai ei ollut riittävän pitkällä omassa käsittelyssään. Sitten kun sisko on muuttanut pois kotoa, niin on päässyt enemmän käsittelemään." H3

Osa haastateltavista oli katkaissut välit alkoholistivanhempaan juomisen takia ja osalla välit olivat etäiset eivätkä he viettäneet paljoa aikaa alkoholistivanhemman kanssa. Kolme haastateltavista piti tiiviisti yhteyttä vanhempaansa, ja kahdessa näistä tapauksista vanhempi oli jo raitistunut. Välien katkaiseminen alkoholistivanhempaan nähtiin muuttaneen alkoholismista puhumista sisarusten kesken jopa enemmän kuin vanhempien avioero.

"Mä luulen, että silloin ku vanhemmat eros ja isä siitä sitte heitettiin pellolle siitä kuviosta ja sitten vielä oltiin tekemisissä isän kanssa jonkin aikaa, se osottautu sitte vähä hankalaks, ja turhauttavaks, ni sitte jossain vaiheessa ku ei enää ollu varsinaisesti mitään välejä, niin sitten siinä ei ollu enää mitään pidäkkeitä. Et varmaan ku siinä oli vielä jotain sidettä siihen ihmiseen ni sitä ei niinku halunnu käsitellä niin avoimesti. Sitte ku tavallaan ne välit hiipu isään ni siinä ei ollu enää mitään pidäkkeitä. - - Että hän ei varsinaisesti oo elämässä enää millään tavalla mukana, ni tunteet jää jo niin kauas. Et se on tavallaan jo niin kaukanen asia. Et hän tavallaan oo enää läsnä. Sama on myös mun veljellä." H4

Sisaruksen kanssa eri paikkakunnalle muuttaminen ja eri paikkakunnilla asuminen nousi aineistosta esiin. Muuttamisen seurauksena moni oli alkanut käydä puhelinkeskusteluja sisarustensa kanssa, mikä oli toisilla edesauttanut myös alkoholismista puhumista. Lisäksi aineistosta nousi esiin vertaistukiryhmään liittyminen, joka oli monelle haastateltavalle tärkeä, suhtautumista muuttanut kokemus.

"Ja sit musta tuntuu, et ku mä menin ensin ryhmiin, ni sit jos hän ei olis mennyt ollenkaan ni se vois olla että meillä olis ihan eri välit tällä hetkellä. Tai jotenkin mä ajattelen sen niin, et jos hän ei olis halunnut myös käsitellä niitä asioita ryhmässä ni se voi olla et se ois jotenkin saattanut tulla meidän väliin. Mut nyt kun me molemmat tiedetään et mitä ne ryhmät niinku on ja mitä se on, niin sit on tosi helppo keskustella niinku sen kautta." H5

Aikuistumista, elämäntilanteiden muuttamista ja muutoksia perheessä on vaikea erottaa täysin toisistaan, esimerkiksi kotoa pois muuttaminen on usein luonteva seuraus aikuistumisesta. Näin ollen aikuistuminen ja erilaiset muutokset elämäntilanteissa ovat rinnakkaisia ja limittäisiä prosesseja, jotka kaikkineen ovat saaneet aikaan muutoksia sisarusten välisessä vuorovaikutuksessa.

5.4 Alkoholismista puhuminen muiden kuin sisarusten kanssa

Neljännellä tutkimuskysymyksellä selvitettiin haastateltavien kokemuksia vanhemman alkoholismista puhumisesta muiden kuin sisarusten kanssa. Kun haastatteluissa keskusteltiin siitä, kenen kanssa vanhemman alkoholismista on voinut puhua sisarusten lisäksi tai sijaan, haastateltavat kuvailivat sekä ihmisiä ja tahoja, joille puhuminen on ollut helppoa, että tilanteita, joissa alkoholismista puhuminen koettiin vaikeaksi. Aineistosta nousi esiin erilaisia konteksteja ja ihmisiä, joissa ja joille alkoholismista on koettu voitavan puhua. Toiseksi aineistosta nousi esiin vuorovaikutustilanteiden kuvauksia: miltä ulkopuolisille puhuminen on tuntunut, miten se on

eronnut sisarusten kanssa keskustelemisesta tai miten kokemukset ovat muuttuneet aikuistumisen myötä.

Kaikki haastateltavat olivat keskustelleet ei-alkoholistivanhemman kanssa tilanteesta ainakin jossain vaiheessa elämäänsä. Erot haastateltavien kokemusten välillä olivat kuitenkin suuria: toisissa perheissä ei-alkoholistivanhempi oli kannustanut lapsia puhumaan aiheesta, toisissa taas alkoholismi koitettiin sivuuttaa. Se, miten ei-alkoholistivanhempi käsitteli alkoholismia perheessä, ei tuntunut olevan yhteydessä siihen, miten haastateltava koki voivansa puhua asiasta ulkopuolisille. Toisissa perheissä alkoholismia peiteltiin, mutta lapsi puhui siitä silti ulkopuolisille. Toisissa perheissä taas alkoholismista puhuttiin avoimesti, mutta lapsi koki kuitenkin häpeää eikä halunnut muiden saavan tietää.

"Mä oon puhunu siitä nimenomaan niin, että mun äiti on alkoholisti. Jo tosi pienestä saakka, tai sillai siitä teini-iästä saakka. Musta tuntuu et se mitä mun isä ja veli, niin ne on enemmän niinku selitelly sitä että 'joo no ehkä se juo vähän liikaa, mut se käy kuitenkin töissä ja hoitaa asiansa', et must se on ollu niinku semmost, et ne ei oo vaan halunnu nähä sitä." H7

Jokaisessa haastattelussa korostui myös muun perheen merkitys. Perheeksi haastateltavat laskivat vanhempien ja sisarusten lisäksi haastateltavasta riippuen isovanhemmat, serkut, sisarusten puoliset, vanhempien uudet puoliset, oman puolison ja oman puolison vanhemmat. Haastateltavien perheissä oli suuria eroja siinä, kuinka moni ydinperheen ulkopuolinen perheenjäsen tai sukulainen tiesi vanhemman alkoholismista. Tämä vaikutti keskustelujen käymiseen.

Perheen ja suvun lisäksi osa haastateltavista oli keskustellut vanhemman alkoholismista ystävien tai työkavereiden kanssa tai käynyt vertaistukiryhmissä, terapiassa tai sairaanhoitajan luona puhumassa asiasta. Kahta lukuun ottamatta kaikki haastateltavat kokivat tai olivat kokeneet alkoholismista puhumisen perheen ulkopuolisten kanssa hankalaksi. Suurin osa kertoi, että lapsuudessa aihe hävetti ja sitä haluttiin peitellä. Yksi haastateltava kertoi, että ei puhunut lapsuudessa tai nuoruudessa juuri kenellekään aiheesta, koska sitä peiteltiin ulkopuolisilta. Ei-alkoholistivanhempi odotti lapsilta aina reipasta käytöstä, myös kun alkoholistivanhempi yritti itsemurhaa. Haastateltava kertoi, että asiasta puhuminen ulkopuolisille ei tuntunut realistiselta vaihtoehdolta, joten sitä ei lapsena edes ajatellut.

"Se on hurjaa, miten paljon mä oon kuopannut asioita sieltä. - - Mutta kyllä mä oon myöhemmin ajatellut, että kyllä olis todella pitänyt niihin saada apua. Me lähdettiin vaan pyörällä kouluun, kun isä oli hirrestä otettu alas. Enhän mä siinäkään tilanteessa tajunnut, että tässä olisi tarvittu jotain apua. Tai edes kertoa jollekin, vaikka meidän terkkarille mennä kertomaan, mutta ei se tullu pieneen mieleenkään. Oli vaan se, että tässä nyt täytyy jotenkin pärjätä." H6

"Ehkä silloin kun se tilanne oli akuutti, se alkoholismi, ja haittas omaa elämää, niin silloin ehkä sen tunteen peitti johonkin oheistoimintaan. Silloin ei ehkä ymmärtänyt, että olis voinu käydäkin jossain puhumassa. Silloin oli nuori ja tilanne oli tietyllä tavalla paha niin ei sitä silloin. Tällai jälkikäteen kun kattoo niin kyllä sen ihan ymmärtää, että ei sitä silloin osannu käsitellä." H4

Alkoholismin käsittelytapa perhepiirissä tuntui vaikuttaneen monen haastateltavan käymiin keskusteluihin lähisuvun kanssa. Monella haastateltavalla oli kokemus siitä, että ei-alkoholistivanhempi oli antanut ymmärtää tai suoraan pyytänyt, että alkoholismista ei puhuttaisi tietyille sukulaisille. Tätä on perusteltu sekä alkoholistivanhemman että iäkkäiden sukulaisten suojelemisella.

"Ja sit meillä on ehkä on vähän ollu semmonen, että mun äidin vanhemmille siitä ei puhuta, et niinku tavallaan sinne mun isän ongelmista ei.. Et sinne suuntaan pitää jotenkin suojella sitä isää." H5

"Meillä ei oo hirveesti sukulaisii muuten kun mun isän vanhemmat, jotka on ollu tosi läheisiä mun äidille, mut mun isä on sanonut että ei saa kertoa heille, koska he on vanhoja ja he rasittuu siitä. Joo-o, mut mun famu kyllä siis kertoo mulle aina, jos mutsi on soittanut tai ei oo soittanut tai jotain tällaista. Et kyl mä niille sitten aina vähän, etenkin mun isoäidille, oon kertonut." H7

Monessa haastattelussa mainittiin kulissien ylläpitäminen lapsuudenkodissa. Alkoholismista tai muista perheongelmista ei ollut suotuisaa kertoa perheen ulkopuolelle, koska sen pelättiin vaikuttavan ihmisten käsityksiin perheestä. Pääosin kulissien ylläpitäminen liittyi ulkopuolisiin, kuten sukulaisiin tai naapuruston ihmisiin, mutta kahdella haastateltavalla oli kokemus kulissien ylläpitämisestä perheen sisällä. Tämän lisäksi yksi haastateltava kertoi, että vanhemman ongelmista

kyllä puhuttiin perheessä, mutta lasten tunteiden käsittelemisen sijaan heiltä oli vaadittu ymmärrystä vanhemman käytöstä kohtaan.

"Meidän hyvä, keskusteleva perheemme on ehkä muistuttanut sitä Mullan alla - perhettä, jossa ruokapöydässä puhutaan kaikki auki, mikä tavallaan etäännyttää ja tekee asioista teoreettisia, vaikka ne ei todellakaan ole." H3

Moni haastateltavista oli joka tapauksessa puhunut lapsuudessa ja nuoruudessa alkoholismista, joskus vastoin muun perheen toivomusta. Yksi haastateltavista kertoi halunneensa murtaa alkoholistiäidin luomaa kaunisteltua kuvaa perheen arjesta puhumalla alkoholismista. Neljä muuta kertoivat, että alkoholismista puhuttiin myös ystäville, ainakin jollain tasolla. Osalla oli ystävinä lapsia ja nuoria, jotka tulivat myös alkoholistiperheestä. Tällaisten ystävien kanssa puhuminen koettiin helpommaksi. Yksi haastateltavista myös kertoi, että hänen serkkujensa isä oli alkoholisti, minkä selvittyä serkkuset alkoivat käsitellä alkoholismiin liittyviä asioita keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Monella liittyi lapsuuteen kokemuksia siitä, ettei halunnut kutsua kavereita kylään, koska vanhempi saattoi olla humalassa. Yksi haastateltava kertoi, että meni mieluummin muiden perheiden luo, jotta saisi hetken tauon alkoholistivanhemman seuraamisesta. Siitä huolimatta lapsuudenystävien otaksuttiin tietävän perheen alkoholismista.

"Kun miettii sitä puhumista nuorempana, nuorena aikuisena, niin enhän mä siitä [alkoholismista] oo puhunu. Mietin vaikka jotain yläastetta ja paria kaveria, niin enhän mä siitä koskaan puhunu. Mut kyl ne tiesi, ne oli sen verran meillä ja näki isää kännissä, että ne tiesi." H6

Aikuisena vanhemman alkoholismista koettiin voivan keskustella avoimemmin. Aineistossa mainittiin keskustelut läheisten ystävien ja asiasta tietävien sukulaisten kanssa, oman kumppanin ja hänen perheensä kanssa, muiden alkoholistien lapsien kanssa sekä vertaistukiryhmissä ja ammattiauttajien, kuten terapeuttien, vastaanotolla. Osa kuvasi voivansa puhua aiheesta lähes kenen kanssa hyvänsä, kuten työpaikalla tai uusien tuttavuuksien kanssa, jos aihe luontevasti tulee puheeksi. Aikuistuesssa niiden ihmisten piiri, joille asiasta voi puhua, laajeni. Suurin ero lapsuuteen ja nuoruuteen nähden tuntui kuitenkin olevan se, miltä puhuminen tuntuu. Tämä liitettiin

itsenäistymisen, aikuistumisen, elämäkokemuksen karttumisen ja alkoholismien taudinkuvan parempaan ymmärtämiseen. Muutokseen liittyi oivallus siitä, että vanhemman alkoholismi ei määritä lapsen arvoa ja että muillakin on vastaavia kokemuksia.

"Nyt se ei oo enää niin paha, kun mä oon sillä tavalla kasvanu siihen, että se [vanhemman juominen] ei oo mun syyni. Mutta kyllähän mä silloin lapsena häpesin ihan hirveesti." H6

"Ehkä nuorempana oli semmonen olo, että tää on jotenkin tosi paha juttu ja häpeällistä ja kaikilla muilla on paljon parempi, mutta kyl siihen oman aikuisuuden koittaessa pääsi kiinni siihen ajatukseen, et ei jumalauta, että kaikkien vanhemmathan dokaa, ni se on niinku kärjistetysti. Että ne mun kokemukset on kuitenkin suht tavallisia. Ei kauheen kiva ajatus, mutta kuitenkin." H4

Vaikka aikuistuminen oli helpottanut aiheesta keskustelemista, se koettiin silti paikoitellen vaikeana. Aihetta kuvattiin tilanteesta ja keskustelukumppanista riippuen helpoksi tai vaikeaksi asiaksi puhua. Puhumista helpotti tieto siitä, että keskustelukumppanilla on kokemuksia alkoholismista tai ainakin ymmärrys alkoholismien taudinkuvasta. Yksi haastateltavista kuvasi alkoholistien läheisiä sisäpiirinä, jolle puhuminen oli helpompaa kuin muille.

"Ehkä sitä jollain tavalla sitte ajattelee, että jos sillä ihmisellä, kenelle kertois [vanhemman alkoholismista], ei oo minkäänäköstä tällasta taustaa, niin se ei yksinkertaisesti ymmärrä, mistä mä puhun, ja se saattaa kokee sen jotenki, et siinä on jotakin outoo mahdollisesti. Et ehkä siinä on semmonen pelko. Sit taas pystyis ihan helposti puhuun, jos tietäis varmasti et joku niinku on sen piirin sisäpuolella, et tietää et mis tos mennään tossa alkoholismissa sairautena. Ja on se vähän silleen noloo, et tota, kyl se edelleen olis ehkä vähän noloo vieraille ihmiselle alottaa toi keskustelu." H1

Haastatteluissa nousi esiin myös alkoholismien yleisyys Suomessa keskustelua helpottavana tekijänä. Koska alkoholismi koskettaa niin suurta osaa suomalaisista joko suoraan tai välillisesti, haastateltavat kokivat voivansa luottaa siihen, että monella on kokemuksia alkoholismista, jolloin aihetta ei koeta pelottavana.

"Kyl mä siitä oon tosi paljon keskusteltu ja kyl se yleensä on ollut aika helppo aihe. Kun se yhdistää aika montaa suomalaista, tai että musta tuntuu et jokaisen perheessä on jotain tämmöstä. Ja varsinkin nykyään on helppo keskustella siitä." H2

Erityisesti vertaistukiryhmissä puhuminen koettiin turvalliseksi, koska siellä pystyi luottamaan muiden ymmärtävän, mistä puhutaan, kun puhutaan alkoholismista. Vertaistukiryhmässä puhumista pidettiin paikoitellen jopa helpompana kuin sisaruksen kanssa puhumista, koska ryhmässä pääsi käsittelemään hyvin henkilökohtaisia asioita, mikä koettiin sisaruksen kanssa hankalampana.

"Ryhmissä pystyn aika helposti tuomaan taustoja esille mut sit taas se tuntuis vähän raskaalta omalla tavallaan sellaselt työläältä, tai työläämmältä, lähtee veljien kaa jakaa tota historiaa." H1

Työpaikalla vanhemman alkoholismista puhuminen jakoi haastateltavia. Osa oli puhunut läheisille työkavereille, osa useille työkavereille ja osa ei kenellekään töissä. Yksi haastateltavista myös koki, että vaikka vanhemman alkoholismista puhuminen ei aiheuta hänelle enää häpeäntunteita, asia ei hänen mielestään kuulunut työpaikalle.

"Kyllä siellä monellekin on tullut mainittua, että isä on alkoholisti. Kun on päässyt yli siitä, että se on isä ja isän alkoholismi ja minä olen minä. Et kyllä mä sillä lailla sen pystyn sanomaan, että ei se sillä lailla oo mikään tabu enää. Mutta toki nuorempana en sanonu enkä kertonut." H6

"Mut se on ollu kyllä hyvin haastava sitte, että rupeis tällasesta asiasta keskustelemaan, vaikka sen toivois olevan hyvin normaali asia, ni niinku työyhteisössä tai tollasessa. Et helposti voi keskustella, jos jollain on kipsi jalassa, vaikka ventovieraanki kaa, mut siitä että isä on alkoholisti, ei ookaan ihan yksinkertasta puhua." H1

Alkoholismista keskustelemista täysin ei vältellyt kukaan haastateltavista. Yksi kertoi, että ei koe tarvetta puhua asiasta kenenkään kanssa, koska välit vanhempaan on katkaistu ja asiaa on käsitelty sisaruksen kanssa niin paljon. Toinen kuvasi, että vaikka alkoholismista keskusteleminen ei vaivaa

häntä, hän ei jaksanut puhua aiheesta, koska hänellä on vahvat mielipiteet siihen liittyen ja hän saattaa reagoida voimakkaasti alkoholinkäytöstä keskustellessa. Keskustelemattomuus ei liity näissä tapauksissa häpeään, vaan aiheen kokemiseen turhaksi tai väsyttäväksi. Ainoa ihmisryhmä, jonka kanssa kukaan ei kuvannut alkoholismista puhumista helpoksi oli ihmiset, joilla on alkoholiongelma. Suuressa osassa haastatteluja heitä ei mainittu ollenkaan keskustelukumppaneina, mutta niissä joissa mainittiin, aiheesta keskustelemista kuvattiin epämieluisana.

6 POHDINTA

6.1. Tulosten pohdinta

Tämän tutkielman tavoitteena oli selvittää, miten alkoholistien aikuiset lapset käsittelevät vanhemman tai vanhempien alkoholismia keskinäisessä vuorovaikutuksessaan. Tutkimuskysymyksiä oli kaikkineen neljä, ja niillä pyrittiin kartoittamaan mitä ja miten sisarukset keskusteleivat vanhemman alkoholismiin liittyen, kuinka keskusteleminen on muuttunut ja miten se eroaa ulkopuolisten kanssa keskustelemisestä.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen tarkoituksena oli selvittää, mitä teemoja sisarukset käsittelevät, ja toisen kysymyksen, miltä vuorovaikutustilanteet alkoholismista puhuttaessa ovat tuntuneet. Keskustelemisen teemoja löydettiin aineistosta neljä: raportointi, ongelmanratkaisu, menneisyyden reflektointi ja tunnepuhe. Myös keskustelujen ilmapiiri jakautui neljään: sosiaalinen tuki, välttely, konflikti ja neutraali. Välttely ja konflikti nousivat aineistolähtöisessä analyysissä haastateltavien ilmauksista omiksi kategorioikseen, vaikka aiemmassa tutkimuksessa vaikeista asioista keskustelemisen välttelyä on käsitelty yhtenä konfliktin piirteenä (ks. Afifi, McManus, Steuber & Coho 2009). Haastateltavat kokivat välttelyllä ja konfliktitilanteilla olevan eroa, mikä näkyi heidän vastauksistaan. Jotta aineiston tulkinta vastaa mahdollisimman hyvin haastateltavien kokemuksia, erottelu haluttiin pitää myös tuloksissa ja pohdinnassa.

Keskustelunaiheet ja keskustelua kuvaavat piirteet kulkivat melko lailla käsi kädessä. Raportointi ja ongelmanratkaisu olivat usein luonteeltaan neutraalia tai niihin liittyi sosiaalista tukea. Välttelyä niissä ei ilmennyt juuri lainkaan eikä konflikteja yhtään. Menneisyyden reflektointia ja tunnepuhetta käsittelevissä maininnoissa keskusteluun liittyi sosiaalista tukea, välttelyä ja konflikteja. Nämä maininnat jakoutuivat vastaajien kesken selkeästi. Osassa perheistä tunnepuheeseen ja menneisyyden reflektointiin liittyi vain sosiaalista tukea, osassa lähinnä välttelyä tai konflikteja. Poikkeuksena oli yksi perhe, jossa hyvin vaikeiden paikkojen jälkeen tunteista voitiin puhua tuen hengessä, mutta muuten teema aiheutti välttelyä ja konflikteja.

Välttely voi olla myös positiivinen ilmiö (Golish 2000, 15), jonka funktio voi olla suojella ihmistä epämiellyttävältä tiedolta (Powell & Matthys 2013) tai säädellä hänen yksityisyytensä rajoja (Petronio 2010). Välttely ja konfliktit nähdään kuitenkin tässä kontekstissa negatiivisina ilmiöinä haastateltujen näkökulmasta: he olisivat halunneet puhua vanhemman alkoholismista, mutta sisarus ei. Haastatteluissa ei ollut yhtään ihmistä, joka olisi itse kertonut vältelleensä alkoholismista puhumista tai eskaloineensa konfliktitilannetta riitelyksi. Moni haastateltavista kuvaili saavansa sisarussuhteen olemassaolosta tukea ja lohtua, vaikka sitä ei varsinaisesti vuorovaikutustilanteesta olekaan saanut. Pelkkä sisaruksen olemassaolo tarjosi tukea niissä tilanteissa, joissa vanhemman alkoholismi kuormitti haastateltuja. Haastattelussa nousi esiin myös mainintoja siitä, miten sisarusten koetaan ymmärtävän toisiaan, vaikka sanoja ei vaihdettaisiin. Ilmiötä kutsutaan intersubjektiivisuudeksi, jonka tason on havaittu olevan syvempi pitkissä suhteissa, kuten perhesuhteissa (Segrin & Flora 2011, 14). Aineistosta nousi selvästi esiin sisarusten kokeminen jonkinlaiseksi yksiköksi, joka välttelystä tai riitelystä huolimatta on samalla puolella ja jakaa vastuun vanhemmista ainakin henkisesti. Tällainen kahtiajakautunut tai epäjohdonmukainen käsitys suhteesta on tyypillistä sisarussuhteissa (Glowacki 2017).

Aiemmassa tutkimuksessa on havaittu, että sisaret ovat tyypillisesti keskenään läheisempiä kuin veljekset tai veli-sisarparit, mutta kaikki tutkimukset eivät täysin tue tätä havaintoa (Weaver ym. 2003, 248, 255). Esimerkiksi tämän tutkielman valossa näyttää siltä, että samaa sukupuolta olevat sisarusparit ja -ryhmät puhuvat vanhemman alkoholismista enemmän ja avoimemmin kuin sisarusparit ja -ryhmät, joissa on edustettuna kaksi sukupuolta. Sillä, kumpaa sukupuolta sisarusparit tai -ryhmät olivat, ei nähty olevan merkitystä.

Kun yhdistää keskustelemisen teemat ja ilmapiiriin liittyvät maininnat, voi sisarusten keskustelemisen tavat jakaa karkeasti kahteen: avoimeen keskusteluun ja rajoitettuun keskusteluun. Avoimen keskustelun tavalle on leimallista, että vanhemman alkoholismista on helppo puhua, kun siltä tuntuu. Keskustelun teemat voivat käsitellä yhtä tai useampaa mainituista teemoista, mutta tunnelma keskusteluissa on teemasta huolimatta neutraali tai tukea antava. Keskustelua ei tarvitse erityisesti pohjustaa eikä sisarusten reaktiota jännittää. Sekä vuorovaikutuksen että sisarussuhteen koetaan tarjoavan sosiaalista tukea.

Rajoitetun keskustelun tavassa vanhemman alkoholismista voidaan puhua, mutta ainoastaan kun siihen on selvä syy. Keskustelun teemat ovat raportointiin ja ongelmanratkaisuun liittyviä, ja niiden ilmapiiri on neutraali tai tukea antava. Menneisyyden reflektointiin ja tunnepuheeseen liittyviin

keskusteluihin sisarus on suhtautunut välttelevästi tai tilanne on päättynyt konfliktiin, vaikka keskustelu on aloitettu harkiten. Kaikki sisarukset tiedostavat alkoholismia, mutta siitä keskustelemista ei esiinny yhden tai useamman sisaruksen toiveista huolimatta. Sisarussuhteen koetaan tarjoavan sosiaalista tukea, vaikka vuorovaikutuksen ei.

Sisarusten vuorovaikutusta käsitellessä tulee huomioida, että heidän suhteensa on osa isompaa kokonaisuutta eli perhesysteemiä. Perheissä, joissa on useita lapsia, jokainen sisaruspari ja -ryhmä, kuin myös jokainen lapsi-vanhempi-pari, muodostavat oman alasysteeminsä (Littlejohn & Foss 2011). Demografisten piirteiden, kuten iän, sukupuolen ja ikäeron lisäksi vanhemmuustyylin ollaan huomattu vaikuttavan sisarussuhteen laatuun (Milevsky ym. 2011). Tässä tutkielmassa ei selvitetty vanhemmuustyylien tai demografisten piirteiden vaikutusta sisarussuhteeseen, mutta systeemiteoriaan nojaten sisarusten suhde ja perhe nähtiin toisistaan riippuvaisina.

Systeemiteoria selittää tämän tutkielman kontekstissa hyvin sitä, miten perheen tavalla käsitellä alkoholismia on yhteys sisarusten tapaan käsitellä sitä keskenään. Rogers (2008) totesi, että jokainen alasysteemi on yhtä aikaa kokonainen ja osa isompaa systeemiä, ja että jokainen systeemi vaikuttaa isompaan systeemiin ja on sen vaikutuksenalainen, vaikka toimiikin itsenäisesti. Aineistossa tämä näkyi esimerkiksi niin, että eräs haastateltava olisi halunnut puhua alkoholismista toisin kuin muu perhe. Haastateltava koki, että sisarus ja ei-alkoholistivanhempi olivat samalla puolella, koska sisarus oli luonteeltaan kiltti ja auktoriteettiuskoinen. Näin ollen lapsi-vanhempidiadin dynamiikka oli yhteydessä sisarustenparin dynamiikkaan. Sisarusten väliset vuorovaikutustilanteet päätyivät usein riitaan, eikä haastateltava kokenut lapsuudenkodissa asuessaan saaneensa tukea sisarukseltaan koskien vanhemman alkoholismia. Kun perheen vanhemmat erosivat ja sisarukset aikuistuivat, aihetta vältellyt sisarus pyysi anteeksi, ettei hän ollut nuoruudessa haastateltavan tukena. Myös muita esimerkkejä ei-alkoholistivanhemman ja lapsen dyadin vaikutuksesta sisarustenväliseen vuorovaikutukseen löytyi aineistosta. Muutos alasysteemissä vaikuttaa isompaankin systeemiin (Rogers 2006), mikä näkyi esimerkiksi vanhempien avioeron vaikutuksena koko perheen tapaan käsitellä alkoholismia.

Haverfieldin tutkimuksessa (2016) selvisi, että alkoholistivanhempien aikuisten lasten mukaan lapsuudessa alkoholista ei saanut puhua. Aihetta välteltiin, jotta ei syntyisi konfliktia tai jotta alkoholistivanhempi ei pahastuisi. Tämän tutkielman tulokset olivat osittain samansuuntaiset, joskin osassa perheistä ei-alkoholistivanhempi puhui toisen vanhemman alkoholismista lapsille avoimesti.

Aiempaa tutkimusta siitä, miten nimenomaan sisarukset käsittelevät asiaa lapsuudessa, ei puheviestinnän saralta löydetty tätä tutkielmaa tehdessä.

Tuloksista selvisi, että jos sisarukset käsittelevät vanhemman alkoholismia lapsuudessa, siitä keskusteleminen loppui ainoastaan vanhemman raitistumisen vuoksi. Lapset eivät siis vanhemmiten alkaneet vältellä asiaa. Sen sijaan sisaruspareissa, joissa välttelyä oli ilmennyt lapsuudessa, osassa välttely väheni tai loppui aikuisiällä, mutta osassa jatkui samankaltaisena myös aikuisuudessa. Alkoholismista puhumisen teemat muuttuivat ajan myötä. Menneisyyden reflektointi alkoi vasta aikuisiällä, kun taas raportointi ja ongelmanratkaisu loppuivat, kun vanhempi raitistui. Haastateltavat olivat iältään 20–50-vuotiaita, joten tässä tutkielmassa ei käsitelty ikääntyneiden sisarusten välistä vuorovaikutusta. Huomioiden monen haastateltavan maininnan siitä, että he uskovat reflektovansa menneisyyttä tulevaisuudessa sisarustensa kanssa, voidaan olettaa, että eläkeikäisten haastateltavien kanssa mainintoja tästä temasta olisi tullut enemmän.

Sisarussuhteiden kehittymisestä erilaisten elämäntilanteiden muutosten ja ajan kuluessa ei tiedetä paljoakaan (Spitze & Trent 2016, 2). Tässä tutkielmassa haastateltavien kuvauksista nostettiin esiin sisarusten vuorovaikutuksen muutokset, joiden nähtiin liittyvän muuttuneisiin elämäntilanteisiin. Muutokset jaettiin kolmeen: aikuistumiseen, muutoksiin perheessä ja muutoksiin haastateltavien elämässä. Aiempaan tutkimukseen nojaten voidaan kuitenkin nähdä, että sisarussuhteet muuttuvat usein tyydyttävämmiksi sisarusten aikuistuessa (ks. Myers & Goodboy 2006; Floyd & Parks 1995). Tässä tutkielmassa tulokset osoittivat pääasiassa tähän suuntaan. Yhdessä perheessä sisarus oli aikuisena osoittanut katumusta siitä, ettei ollut riittävästi pikkusisaruksensa tukena lapsuudessa ja nuoruudessa. Riitaisia konflikteja esiintyi haastateltavien mukaan harvemmin aikuisiällä verrattuna lapsuuteen ja nuoruuteen. Aiemmin on selvinnyt, että muutokset elämäntilanteissa, kuten muutto kauemmas sisaruksesta, avioero tai vanhemman kuolema, vaikuttavat jonkin verran sisarusten yhteydenpitoon, mutta ei merkittävästi – kaiken kaikkiaan sisarussuhteet ovat tutkimusten valossa luonteeltaan melko vakaita (Spitze & Trent 2016, 19). Tämä tutkielma tukee tätä käsitystä. Monessa sisarusparissa yhteydenpito oli jatkunut lähes normaalisti esimerkiksi eri paikkakunnille muuttamisen jälkeen, keskustelutilanteet vain muuttuivat enemmän medioiduiksi eli tapahtuivat usein puhelimitse tai internetin välityksellä.

Stafford (2013, 262) kuvasi, että sisarussuhteet voivat lapsuudessa muistuttaa enemmän vanhempilapsi-suhdetta, jossa vanhempi sisarus neuvoo ja hoivaa nuorempaa. Tällaista suhdetta kutsutaan myös täydentäväksi suhteeksi (Segrin & Flora 2005, 167). Tutkielman aineisto tuki tätä havaintoa

osittain, sillä useampi haastateltava, joka oli perheen vanhin lapsi, kuvasi lapsena lohduttaneensa tai suojelleensa pienempiä sisarusiaan. Osittain aineisto taas kuvasi tilannetta päinvastaisesti: kolmessa haastattelussa koettiin nuorimman sisaruksen kantaneen eniten huolta ja vastuuta lapsuudessa. On kuitenkin huomioitava, että osa haastatelluista oli aina vain yksi sisarus per perhe ja että haastateltava sisarus saattoi olla vanhin, keskimäinen tai nuorin, mikä vaikuttanee käsityksiin sisarussuhteen luonteesta. Jos tutkielmassa olisi haastateltu kokonaisia sisaruspareja tai -ryhmiä, olisivat vastaukset voineet olla hyvin erilaisia ja paljastaa enemmän sisarusten suhteen vastavuoroisesta tai täydentävästä luonteesta. Aikuisuudessa sisarusten välinen suhde muuttuu tyypillisesti täydentävästä suhteesta enemmän vertaissuhteeksi (Stafford 2013, 262) tai vastavuoroiseksi suhteeksi, kuten Segrin ja Flora (2005, 167) sitä luonnehtii. Haastateltavien mukaan isosisarus-pikkusisarus-asetelma oli kuitenkin jossain määrin säilynyt useissa sisarusparissa. Tämä näyttäytyi aineistossa esimerkiksi niin, että vanhin sisarus koki aikuisiälläänkin tarvetta suojella nuorempaa sisarustaan ja perheen kuopus koki olevansa viimeinen, jolle vanhemman alkoholismiin liittyvät asiat kerrotaan. Dunn (1983) kuvasi sisarussuhteiden olevan yhtä aikaa vastavuoroisia ja täydentäviä, mitä tämän tutkielman tulokset tukevat.

Aineiston pohjalta voidaan nähdä, että moni haastateltava koki kantavansa vanhemman alkoholismista stigmaa lapsuudessa ja nuoruudessa. Tämä on aiemman tutkimuksen mukaan melko tyypillistä alkoholistiperheiden lapsille (Haverfield & Theiss 2016). Ulkopuolisille alettiin puhua aiheesta vasta aikuisiällä, kun oli päästy eteenpäin lapsuuden ajatuksesta, että vanhemman alkoholismi olisi jotenkin lapsen häpeä. Vaikka kaikki eivät aikuisiälläkään kokeneet vanhemman alkoholismista keskustelemista helppona, ero lapsuuden ja nuoruuden kokemuksiin oli merkittävä. Monella muutokseen liittyi myös vanhemman raitistuminen tai välien katkaiseminen vanhempaan, mikä entisestään tukee ajatusta siitä, että vanhemman alkoholismista stigma kosketti haastateltavia lapsuudessa ja nuoruudessa, mutta helpotti lapsuudenkodista pois muuton jälkeen. Haverfield & Theiss (2016, 606) havaitsivat, että perheet, joissa vältellään alkoholiriippuvuudesta keskustelemista voimistavat jäsentensä käsitystä alkoholismista häpeällisenä ja stigmatisoivana tabuaiheena. Tämän tutkielman tulokset aiheesta tukivat tätä tulosta jossain määrin. Monella haastateltavalla oli kokemus, että alkoholismia peiteltiin kodin seinien ulkopuolella. Sekä ei-alkoholistivanhempi että lapset hänen esimerkkinsä mukaan osallistuivat tähän peittelyyn. Tämä tulos on yhdenmukainen aiemman tutkimuksen kanssa (ks. Vernig 2011; Haverfield & Theiss 2016).

Perheissä, joissa jollakulla on stigmatisoiva sairaus, tehdään jatkuvasti päätöksiä tiedon kertomisesta tai salaamisesta (Petronio & Caughlin 2006, 35–36), mikä oli myös tämän tutkielman aineistossa nähtävissä. Salaisuuden paljastamista ulkopuolisille voidaan pitää pelottavana, koska paljastamisen ajatellaan vaikuttavan minäkuvaan muiden silmissä, perhesuhteisiin ja suhteeseen siihen henkilöön, jolle salaisuus kerrotaan (Vangelisti ym. 2001). Kahdessa haastattelussa tuotiin esiin kokemus siitä, että alkoholismista puhumista ei pidetty realistisena vaihtoehtona lapsuudessa, koska että aihe oli niin selkeästi välteltävä, ettei haastateltava edes ajatellut aiheen puheeksi ottamista kodin ulkopuolella. Tämä voi liittyä jäähdytysefektiin ja sen vaikutukseen perheen salaisuuksien pitämisestä (ks. Afifi ym. 2005). Jos vanhempi on aiemmin reagoinut negatiivisesti alkoholismista puhumiseen tai peräti rankaissut siitä, lapsi voi kokea painetta vaieta asiasta (Haverfield & Theiss 2016). Yksityisyyden hallinnan teoria kuvaa tällaisia salaisuuksia jaettuina yksityisasiaina, joiden yhteisomistajia perheet ovat (Caughlin 2013). Perheen sisällä voi olla erilaisia käsityksiä siitä, missä yksityisyyden raja kulkee, mikä voi aiheuttaa ristiriistoja eri osapuolten välillä (Petronio 2002, 4). Tämä näkyi aineistossa esimerkiksi kuvauksissa siitä, miten yksi sisaruksista koki tarvetta puhua vanhemman alkoholismista ulkopuolisille, mutta koko muu perhe oli tätä vastaan.

Yksi yksityisyyden hallinnan teorian oletuksista on, että ihmiset paljastavat tietoja itsestään mieluummin tilanteissa, joissa kertominen on vastavuoroista (Petronio 2002, 39). Tutkielman aineistoa läpikäydessä huomattiin, että oletus pitää paikkansa vanhemman alkoholismista puhumisen kohdalla. Lähes kaikki haastateltavat kertoivat, että puhuvat aiheesta mieluiten tietäessään, että vuorovaikutustilanteen toisella osapuolella on kokemus läheisen alkoholismista tai edes käsitys siitä, mitä alkoholismi oikeasti tarkoittaa. Yksityisen tiedon säilyttämiseen ja paljastamiseen liittyviin päätöksiin kuuluu viisi kriteeriä, jotka ovat kulttuuri, sukupuoli, motivaatio, konteksti ja oletettu riski-hyötysuhde (Caughlin ym. 2013). Näiden kriteerien perusteella voidaan ymmärtää, että esimerkiksi vertaistukiryhmä koetaan turvallisena paikkana puhua vanhemman alkoholismista, kun taas työpaikkaa ei. Sisarusparien ja -ryhmien sisällä oli havaittavissa jonkin verran eroja, joiden tulkinta on kuitenkin hankalaa, ellei mahdotonta. Joissakin sisaruspareissa toinen ei kokenut mitään tarvetta puhua aiheesta ulkopuolisille, mutta hänen sisaruksensa kävi vertaistukiryhmässä aktiivisesti. Koska kustakin sisarusparista tai -ryhmästä haastateltiin vain yhtä henkilöä, tiedot muiden sisarusten kokemuksista ja toiminnasta perustuivat toisen käden tietoon.

Sisarusten merkitys suhteessa ulkopuolisiin näkyi aineistossa. Moni kuvasi sisaruksen kanssa alkoholismin käsittelyä erityisen tärkeäksi tai toivottavaksi, koska sisarukset jakavat menneisyyden

kokemukset. Aineistossa oli kuitenkin useita mainintoja siitä, miten vertaistukiryhmässä keskusteleminen tuntuu helpommalta kuin menneisyyden kokemuksista ja tunteista puhuminen sisarusten kanssa. Niissä sisarusparvissa, joissa menneisyydestä ja tunteista puhumista oli ilmennyt, sisarusten kanssa puhumista kuvattiin paikoitellen ”kivaksi” ja paikoitellen ”raskaaksi”. On nähtävä, että sisarusparista tai -ryhmästä riippuen menneisyyden reflektointi ja tunnepuhe voivat tuen tarjoamisen lisäksi myös tuntua kuormittavilta. Tämä voi liittyä siihen, että sisaruksilla voi olla eri aikoina erilaisia tarpeita suhteeseen liittyen (Fowler 2009) tai siihen, että sosiaalisen tuen tarjoaminen voi olla kuormittavampaa interpersonaalisisa vuorovaikutustilanteissa verrattuna ryhmäviestintätilanteeseen, kuten vertaistukiryhmään. Vertaistukiryhmien vaikutusmekanismiin katsotaan kuuluvan sen, että ryhmässä saa sellaista tukea, jonka avulla ihmisen on mahdollista arvioida omaa tilannettaan uudelleen (Kuuluvainen 2016). Sisaruksen kanssa keskustellessa ei välttämättä saa tukea, joka auttaa uudelleenarviointiin, koska keskustelut koskevat samaa alkoholistiläheistä ja samoja kokemuksia.

6.2 Tulosten arviointi ja jatkotutkimusehdotukset

Tehdyt kahdeksan haastattelua olivat pieni aineisto, mutta niistä saatiin selkeä käsitys kunkin haastatellun kokemuksista ja käsityksistä. Haastatteluja olisi voinut tehdä enemmän, 10–12 kappaletta, mutta haastateltavien löytäminen osoittautui hankalaksi. Jälkikäteen voi kysyä, olisiko jokin muu menetelmä ollut parempi aineiston keräämiseen. Määrällisesti vastauksia olisi varmasti saatu enemmän nimettömällä kyselylomakkeella, mutta se ei olisi ollut yhtä hyvä menetelmä tutkimuksen tavoitteeseen pääsemisen kannalta. Koska tavoitteena oli kartoittaa ihmisten kokemuksia sisarusten kanssa alkoholismista puhumisesta, haastattelu oli hyvin perusteltu aineistonkeruumenetelmä. Haastattelu, kuten mikään muukaan aineistonkeruumenetelmä, ei ole täysin ongelmaton. Haastatteluun sisältyy monia virhelähteitä, jotka liittyvät haastateltaviin, haastattelijaan ja itse tilanteeseen (Hirsjärvi ym. 1997, 201). Haastatteluun osallistuminen oli täysin vapaaehtoista ja perustui ihmisen omaan tahtoon ottaa yhteyttä tutkijaan ja käyttää aikaansa haastatteluun. Tämän voidaan nähdä olevan yhteydessä siihen, ettei haastatteluun osallistunut sellaisia ihmisiä, jotka eivät halua puhua aiheesta vaan välttelevät sitä. Tämä vaikuttaa osaltaan

saatuihin tuloksiin. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua ja tyypittelyä, jotka sopivat tämän aineiston analysointiin hyvin. Analyysi oli pitkä prosessi, joka alkoi haastatteluvaiheessa ja jatkui litterointi- ja kirjoitusvaiheiden ajan. Analyysin aikana haastattelut kuunneltiin useaan otteeseen, minkä lisäksi litteroinnit käytiin tarkasti ja useita kertoja läpi. Teemoittelussa ja tyypittelyssä nousi esiin monta mielenkiintoista tulosta, mutta analyysi olisi voinut olla vielä syvempää. Haastatteluissa käytiin läpi sekä sisarusten, perheen että ulkopuolisten kanssa käytyjä keskusteluja haastateltavan eri ikävaiheissa. Yksi tutkimuksen validointitapa on osoittaa, että tutkijan ja tutkittavan tulkintojen välillä on vastaavuus (Hirsjärvi & Hurme 2001, 189). Tässä tutkielmassa se pyrittiin tekemään haastatteluvaiheessa, jossa haastattelija kysyi usein haastateltavilta, oliko hän tulkinnut heidän puheitaan oikein. Tuloksia kirjoittaessa tähän kiinnitettiin huomiota nostamalla aineistosta esiin suoria sitaatteja haastatteluista. Näin kirjoitettiin auki tutkijan tekemiä tulkintoja haastateltavien puheista.

Tutkimuksen tarkoitusta tulee pohtia paitsi tieteellisen tiedon etsimisen näkökulmasta, myös siitä näkökulmasta, miten saatava tieto parantaa tutkittavana olevan inhimillistä tilannetta (Hirsjärvi & Hurme 2001, 20). Tämän tutkielman tavoitteena oli lisätä ymmärrystä alkoholistien aikuisten lasten käsityksistä sisarustenvälisestä vuorovaikutuksesta ja siitä, miten alkoholismista puhuminen perheen ulkopuolisille jäsenille koetaan. Tutkielman voidaan nähdä parantavan tutkittavana olevien tilannetta siinä mielessä, että itselle vaikeista kokemuksista puhuminen on todettu helpottajan puhujan oloa (Lewis & Manusov 2009, 282). Pelkästään haastatteluun osallistuminen saattoi parhaassa tapauksessa tuoda haastatelluille kokemuksen siitä, että he saivat puhua kokemuksistaan vapaasti. Tulokset ja pohdinta antavat toivottavasti haastatelluille olon, että heitä on ymmärretty ja heidän tulkintansa on sanoitettu oikein.

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa eettinen pohdinta kulki jatkuvasti prosessin vierellä. Eettinen pohdinta sisältää muun muassa haastateltavien suostumuksen saannin, luottamuksellisen käsittelyn takaamisen ja tutkimuksesta aiheutuvien seuraamusten harkinnan (Hirsjärvi & Hurme 2001, 20). Kaikki tutkielman haastateltavat osallistuivat vapaaehtoisesti. Haastattelut järjestettiin haastateltaville sopivissa paikoissa, joissa he pystyivät puhumaan luottamuksellisesti kahden kesken. Haastateltavien nimet, tarkat iät tai asuinpaikat eivät näy tutkielmassa mitenkään. Aineistosta häivytettiin lisäksi kaikki maininnat sisarusten, vertaistukiryhmien tai kotipaikkakuntien nimistä, jotka olisivat voineet vaarantaa haastateltavien anonymiteetin. Haastateltaville tarjottiin alusta alkaen mahdollisuus peruuttaa osallistuminen missä vaiheessa prosessia hyvänsä.

Haastattelunauhat ja litteroidut aineistot ovat olleet ainoastaan tutkijan käsissä, ja ne hävitetään tämän tutkielman saatua hyväksynnän.

Sisarusten välistä vuorovaikutusta alkoholistiperheissä ei ole juurikaan tutkittu puheviestinnän näkökulmasta. Tämä tutkielma tarjosi pienen pintaraapisun siihen, miten vanhemman alkoholismia käsitellään sisarussuhteissa. Tutkimusta olisi kuitenkin tärkeää syventää ottaen huomioon vanhemman alkoholismin lapsia stigmatisoivan vaikutuksen sekä perheen viestinnän vaikutuksen lapsen hyvinvointiin. Olisi tärkeää ymmärtää paremmin esimerkiksi mekanismeja, jotka aiheuttavat aiheen välttelyä sisarussuhteissa. Aiheen syvempi ymmärrys voisi helpottaa vertaistukiryhmien toimintaa tarjoamalla työkaluja alkoholistien lasten parempaan ymmärtämiseen.

KIRJALLISUUS

Afifi, T. D. & Olson, L. N. 2005. The Chilling effect in families and the pressure to conceal secrets. *Communication Monographs* 72:2, 192–216.

Afifi, T. D., McManus, T., Steuber, K. & Coho, A. 2009. Verbal avoidance and dissatisfaction in intimate conflict situations. *Human Communication Research* 35:3, 357–383.

Afifi, T. D., Olson, L. N. & Armstrong C. 2005. The Chilling effect and family secrets. Examining the role of self protection, other protection and communication efficacy. *Human Communication Research* 31:4, 564–598.

Breshears, D. 2015. Forgiveness of adult children toward their alcoholic parent. *Qualitative Research Reports in Communication* 16:1, 38–45.

Burleson, B. 2003. Emotional support skills. Teoksessa J. O. Greene & B. R. Burleson (toim.) *Handbook of Communication and Social Interaction Skills*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 551–594.

Burleson, B. R. & MacGeorge, E. L. 2002. Supportive communication. Teoksessa M. L. Knapp & J. A. Daly (toim.) *Handbook of Interpersonal Communication*. Thousand Oaks, California: Sage Publications, inc. 374–422.

Carr, K. & Wang, T. 2012. "Forgiveness isn't a simple process: It's a vast undertaking": Negotiating and communicating forgiveness in nonvoluntary family relationships. *Journal of Family Communication* 12:1, 40–56.

Caughlin, J. P., & Afifi, T. D. 2004. When is topic avoidance unsatisfying? Examining moderators of the association between avoidance and satisfaction. *Human Communication Research* 30, 479–513.

Caughlin, J. P., Mikucki-Enyart, S. L., Middleton, A. V., Stone, A. M. & Brown, L. E. 2011. Being open without talking about it: A rhetorical/normative approach to understanding topic avoidance in families after lung cancer diagnosis. *Communication Monographs* 78:4, 409–436.

Caughlin, J. P., Petronio, S. & Middleton A. V. 2013. When families manage private information. Teoksessa A. L. Vangelisti (toim.) *The Routledge Handbook of Family Communication*. New York: Edwards Brothers inc. 2. painos. 29–45.

Dunn, J. 1983. Sibling Relationships in Early Childhood. *Child Development* 54:4, 787–811.

Dunn, J. & Kendrick, C. 1982. *Siblings: Love, Envy & Understanding*. London: Grant McIntyre Ltd.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino.

Floyd, K. & Parks M. R. 1995. Manifesting closeness in the interactions of peers: a look at siblings and friends. *Communication Reports* 8:2, 1–15.

- Fowler, G. 2009. Motives for sibling communication across the lifespan. *Communication Quarterly* 57:1, 51–66.
- Galwin, K. M. & Dickson, F. C. & Marrow, S. K. 2006. Systems theory: Patterns and (w)holes in family communication. Teoksessa D. O. Braithwaite & L. A. Baxter (toim.) *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives*, 309–324.
- Gardner, K. A. & Cutrona C. E. 2004. Social support communication in families. Teoksessa A. L. Vangelisti (toim.) *Handbook of Family Communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. 495–512.
- Glowacki, E. M. 2017. Examining Sibling Communication About Problematic Drinking: An Application of Inconsistent Nurturing as Control Theory. *Journal of Family Communication* 17:1, 65–87.
- Goetting, A. 1986. The Developmental tasks of siblingship over the life cycle. *Journal of Marriage and Family* 48:4, 703–714.
- Golish, T. D. 2000. Is openness always better?: Exploring the role of topic avoidance, satisfaction, and parenting styles of stepparents. *Communication Quarterly* 48:2, 137–158.
- Goodboy, A., Myers, S. A. & Patterson B. R. 2009. Investigating elderly sibling types, relational maintenance, and lifespan affect, cognition, and behavior. *Atlantic Journal of Communication* 17, 140–148.
- Gudykunst, W. B. & Yun Kim, Y. 1997. *Communicating with strangers. An approach to intercultural communication*. Boston: McGraw-Hill, 3. painos.
- Guerrero, L. K. & Afifi, W. A. 1995. Some things are better left unsaid: topic avoidance in family relationships. *Communication Quarterly*, 43:3, 276–296.
- Haverfield, M. 2016. "We just pretended as if everything was good": Communication about alcohol in families of nonalcoholic and alcoholic parents. *Atlantic Journal of Communication* 24:5, 276–288.
- Haverfield, M. C. & Theiss, J. A. 2016. Parent's alcoholism severity and family topic avoidance about alcohol as predictors of perceived stigma among adult children of alcoholics: Implications for emotional and psychological resilience. *Health Communication*. 31:5, 606–616.
- Haverfield, M. C., Theiss, J. A. & Leustek, J. 2016. Characteristics of families of alcoholics. *Journal of Family Communication* 16:2, 111–127.
- Hess, J. A. 2000. Maintaining nonvoluntary relationships with disliked partners: An investigation into the use of distancing behaviors. *Human Communication Research* 26, 458–488.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

- Holmila, M., Raitasalo K. & Tigerstedt, C. (toim.) 2016. Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino.
- Halonen, I. 2004. Missä viipyy päihdekuntoutujien etujärjestö? Yhteiskuntapolitiikka 69:2, 216–218.
- Harwood, J., Rittenour, C. E. & Lin, M. 2013. Family communication in later life. Teoksessa A. Vangelisti (toim.) *The Routledge Handbook of Family Communication*. New York: Routledge, 112–126.
- Holmila, M., Huhtanen, P., Martikainen, P., Mäkelä, P. & Virtanen, A. 2009. Lasten alkoholinkäytön ja haittojen kehitys. Teoksessa J. Lammi-Taskula, S. Karvonen & S. Ahlström (toim.) *Lapsiperheiden hyvinvointi*. Helsinki: Yliopiston kirjapaino, 104–115.
- Jorgenson, J. 1989. Where is the "family" in family communication?: Exploring families' self-definitions. *Journal of Applied Communication Research* 17:1–2, 27–41.
- Kaltiala-Heino, R., Poutanen, O. & Välimäki, M. 2001. Sairauden häpeällinen leima. *Lääketieteellinen aikakauskirja Duodecim* 117:6, 563–570.
- Kuuluvainen, V. 2016. Supportive communication in Al-Anon mutual aid groups. Tampere: Tampere University Press.
- Lewis, T. & Manusov, V. 2009. Listening to another's distress in everyday relationships. *Communication Quarterly* 57:3, 282–301.
- Littlejohn, S. & Foss, K. 2011. *Theories of Human Communication: Tenth edition*. Long Grove, Illinois: Waveland Press Inc.
- Lu, P. 2007. Sibling relationships in adulthood and old age. *Current Sociology* 55:4, 621–637.
- McGlone, M. S., Beck, G. & Pfiester, A. 2006. Contamination and camouflage in euphemisms. *Communication Monographs* 73:3, 261–282.
- Menees, M. M. 1997. The role of coping, social support, and family communication in explaining the self-esteem of adult children of alcoholics. *Communication Reports*. 10:1, 9–19.
- Milevsky, A, Schlechter, M. J. & Machlev, M. 2011. Effects of parenting style and involvement in sibling conflict on adolescent sibling relationships. *Journal of Social and Personal Relationships* 28:8, 1130–1148.
- Mustonen, H. & Österberg, E. 2010. Missä juodaan? Alkoholinkäyttö koti- ja anniskeluympäristössä. Teoksessa P. Mäkelä, H. Mustonen & C. Tigerstedt (toim.) *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008*. Helsinki: Yliopistopaino, 70–84.
- Myers, S. A. & Goodboy, A. K. 2006. Perceived sibling use of verbally aggressive messages across the lifespan. *Communication Research Reports* 23:1, 1–11.
- Mäkelä, P. & Österberg, E. 2016. Alkoholinkulutus, juomatavat ja alkoholipolitiikka. *Lääkärilehti* 6, 409.

- Orban, D. 2001. Deterioration and reconstruction of interpersonal communication and relational behavior of a family with an alcohol dependent husband. *The Florida Communication Journal* 29:1, 1–14.
- Palmer, N. 1997. Resilience in adult children of alcoholics: a nonpathological approach to social work practice. *Health & Social Work* 22:3, 201–209.
- Petronio, S. 2002. *Boundaries of Privacy: Dialectics of Disclosure*. Albany: State University of New York Press.
- Petronio, S. 2010. Communication privacy management theory: What do we know about family privacy regulation? *Journal of Family Theory & Review* 2:3, 175–196.
- Petronio, S. & Cauglin, J. P. 2006. *Communication Privacy Management Theory: Understanding Families*. Teoksessa D. O. Braithwaite & L. A. Baxter (toim.) *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 35–49.
- Pirkanen H., Kataja, K., Simonen, J., Holmila, M. & Tigerstedt, C. 2016. Vanhempien ihanteet ja käytännöt alkoholikasvattajina. Teoksessa M. Holmila, K. Raitasalo & C. Tigerstedt (toim.) *Sukupolvien sillat ja kasvamisen karikot – vanhemmat, lapset ja alkoholi*. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino, 14–31.
- Powell, K. A. & Matthys, A. 2013. Effects of suicide on siblings: Uncertainty and the grief process. *Journal Of Family Communication*, 13:4, 321–339.
- Rangarajan, S. & Kelly, J. 2006. Family communication patterns, family environment, and the impact of parental alcoholism on offspring self-esteem. *Journal of Social and Personal Relationships* 23:4, 655–671.
- Regan, P. 2011. *Close Relationships*. New York: Routledge.
- Rogers, L. E. 2006. Relational communication theory. Teoksessa L. A. Baxter & D. O. Braithwaite (toim.) *Engaging Theories in Family Communication: Multiple Perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 115–129.
- Rogers, L. E. 2008. Relational communication theory. Teoksessa L. A. Baxter & D. O. Braithwaite (toim.) *Engaging Theories in Interpersonal Communication. Multiple Perspectives*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 335–348.
- Roine, M. & Ilva, M. 2010. Joka neljännessä suomalaisperheessä käytetään lasten näkökulmasta liikaa päihteitä. Julkaisussa M. Ilva, M. Roine & J. Takala (toim.) *Lapsuus päihteiden varjossa. Vanhempien päihteidenkäytöstä kärsivät lapset tutkimuksessa ja käytännön työssä*. A-klinikasäätiönraporttisarja 57/2010, 26–38.
- Sabourin, T. C. 2006. Theories and metatheories to explainin family communication: an overview. Teoksessa L. H. Turner & R. West (toim.) *The Family Communication Sourcebook*. Thousand Oaks, California: Sage Publications Inc. 43–60.

- Segrin, C. & Flora, J. 2011. *Family Communication*. 2. painos. New York, NY: Routledge.
- Segrin, C. & Menees, M. M. 1996. The Impact of Coping Styles and Family Communication on the Social Skills of Children of Alcoholics. *Journal of Studies on Alcohol* 57:1, 17–33.
- Shaw, B. R., McTavish, F., Hawkins, R., Gustafson, D. H. & Pingree, S. 2000. Experiences of women with breast cancer: exchanging social support over the CHES computer network. *Journal of Health Communication* 5:2, 135–159.
- Shih, M. 2004. Positive stigma: examining resilience and empowerment in overcoming stigma. *The Annals of American Academy of Political and Social Science* 591, 175–185.
- Spitze, G. D. & Trent, K. 2016. Changes in individual sibling relationships in response to life events. *Journal of Family Issues*, 1–24.
- Stafford, L. 2013. Parent and sibling interactions during middle childhood. Teoksessa A. Vangelisti (toim.) *The Routledge Handbook of Family Communication*. Second Edition. New York: Routledge. 256–270.
- Tafoya, M. A. & Hamilton, M. A. 2012. Relational dynamics and the expression of aggression and comforting between siblings. *Journal of Language and Social Psychology* 31:1, 49–74.
- Takala, J. & Ilva, M. 2012. Mikä suojaa nuorta aikuisten alkoholinkäytön aiheuttamilta haitoilta? *Yhteiskuntapolitiikka* 77:2, 176–185.
- Thorson, A. R. 2009. Adult children's experiences with their parent's infidelity: communicative protection and access rules in the absence of divorce. *Communication Studies* 60:1, 32–48.
- Vangelisti, A. L. 2013. *The Routledge Handbook of Family Communication*. 2. painos. New York: Routledge.
- Vangelisti, A. L., Caughlin, J. P. & Timmerman L. 2001. Criteria for revealing family secrets. *Communication Monographs* 68:1, 1–27.
- Vernig, P. M. 2011. Family roles in homes with alcohol-dependent parents: an evidence-based review. *Substance Use & Misuse*, 46, 535–542.
- Vilkko, A., Sulander, T., Laitalainen, E. & Finne-Soveri, H. 2010. Teoksessa P. Mäkelä, H. Mustonen & C. Tigerstedt (toim.) *Suomi juo. Suomalaisten alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008*. Helsinki: Yliopistopaino, 142–154.
- Weaver, S. E., Coleman, M. & Ganong, L. E. 2003. The sibling relationship in young adulthood. sibling functions and relationship perceptions as influenced by sibling pair composition. *Journal of Family Issues* 24:2, 245–263.

Verkkoaineistot:

Alkoholiongelman hoito 2015. Helsinki: Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=hoi50028#K1>. Viitattu 21.7.2017.

Huttunen, M. 2016a. Alkoholismi (alkoholiriippuvuus). Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00196. Viitattu 21.7.2017.

Huttunen, M. 2016b. Alkoholien ja huumeiden väärinkäyttö. Lääkärikirja Duodecim. Kustannus Oy Duodecim. http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00194. Viitattu 21.7.2017.

Päihdetilastollinen vuosikirja 2016: Alkoholit ja huumeet. Suomen terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-786-2>. Viitattu 21.7.2017.

Alkoholi. 2017. Suomen terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL. <https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/alkoholi>. Viitattu 21.7.2017.

Vuorela, U. 2015. Alkoholistin lapsi häpeää muiden ongelmia aikuiseksi asti. Yle Uutiset. <https://yle.fi/uutiset/3-7871789>. Viitattu 21.7.2017.

LIITTEET

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Taustatiedot

Ikä

Sisarusten määrä ja sukupuoli

Alkoholistivanhemman sukupuoli

Koska alkoholismi alkoi

Jos vanhempi on raitistunut, milloin se tapahtui

Alkoholismista puhuminen perheessä

Miten alkoholismia on käsitelty perheessä?

Miten alkoholismista puhuttiin lapsuudessa?

Saiko alkoholismista puhua?

Puhuttiinko aiheesta sisarusten kesken?

Mistä silloin puhuttiin?

Miltä alkoholismista puhuminen on tuntunut sisarusten kesken?

Onko asiasta puhuttu muuten vaan vai onko se ollut sidoksissa joihinkin tilanteisiin?

Alkoholismista puhuminen perheen ulkopuolella

Puhuitko alkoholismista lapsena tai nuorena muille kuin perheenjäsenille?

Miltä muille puhuminen tuntui?

Puhutko nykyään vanhemman alkoholismista?

Kenelle koet asiasta puhumisen luontevaksi tai helpoksi?

Onko sellaisia tilanteita, joissa puhuminen tuntuu epämukavalta? Millaisia ne ovat?